T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İMAM HATİP LİSELERİNDE HADİS ÖĞRETİMİ, İLGİLİ SORUNLAR VE TEKLİFLER

‘‘BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖRNEĞİ’’

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP ERDEN

İSTANBUL, 2025

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

İMAM HATİP LİSELERİNDE HADİS ÖĞRETİMİ, İLGİLİ SORUNLAR VE TEKLİFLER

‘‘BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖRNEĞİ’’

Yüksek Lisans Tezi

ZEYNEP ERDEN

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe Esra Şahyar
2. Üye: Doç. Dr. Fatma Odabaşı
3. Üye: Doç. Dr. Nilüfer Kalkan Yorulmaz

İSTANBUL, 2025

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Zeynep ERDEN

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı: Hadis

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – 2025

ÖZET

Bu araştırma, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hadis ve sünnet hakkındaki algı, tutum ve beklentilerini, Hadis Dersi Öğretim Programlarının tarihsel gelişimi bağlamında 2019–2025 yılları arasındaki değişim süreci içinde incelemektedir. Çalışma karma yöntemle yürütülmüştür. 2019'da geliştirilen "İHL Hadis Derslerine ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği" 339 öğrenciye uygulanmış, dört alt boyuttan (Hadis Dersine, Sünnete, Ders İçeriğine, Hadislerin Güvenilirliğine Tutum) oluşan ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı 0,883 bulunmuştur. 2025'te 10., 11. ve 12. sınıflardan seçilen 30 öğrenciyle yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış, veriler dört tema altında analiz edilmiştir: (1) Hadis Algıları, (2) Hadis Dersiyle İlgili Görüşler, (3) Ders Kitabı ve Müfredat, (4) Sosyal Medya ve Okul Dışı Ortamlar. 1924–2025 arasındaki müfredat incelemeleri, öğretimin bilgi aktarımından anlam ve yorum merkezli öğrenmeye dönüştüğünü göstermiştir. Bulgular, öğrencilerin hadis ve sünnete olumlu tutum sergilediğini; ancak dersin işlenişi, süre ve materyal açısından iyileştirme gerektiğini ortaya koymuştur. Üst sınıflarda öğrencilerin ezber yerine anlama ve yorumlamaya yöneldiği, sosyal medyada karşılaştıkları hadislerin sahihliğini sorguladıkları belirlenmiştir. Sonuçta, Hadis dersinin dinî farkındalık, eleştirel düşünme ve anlam merkezli öğrenmeyi desteklediği; tarihsel süreklilik ile güncel öğretim ilkelerini bütünleştirdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis Eğitimi, Hadis Dersi, Sünnet, İmam Hatip Lisesi, Tutum, Müfredat

ABSTRACT

This study examines the perceptions, attitudes, and expectations of students at Bakırköy Anatolian Imam Hatip High School regarding hadith and sunnah within the historical development of the Hadith Course Curriculum between 2019 and 2025. The research was conducted using a mixed-methods design. In 2019, the "Attitude Scale toward Hadith Courses and the Sunnah in Imam Hatip High Schools" was administered to 339 students. The scale consisted of four sub-dimensions—Attitude toward the Hadith Course, Attitude toward the Sunnah, Attitude toward Course Content, and Attitude toward the Reliability of Hadiths—with a Cronbach's Alpha coefficient of 0.883. In 2025, semi-structured interviews were conducted with 30 students from 10th, 11th, and 12th grades, and the data were analyzed under four themes: (1) Perceptions of Hadith, (2) Opinions on the Hadith Course, (3) Views on the Textbook and Curriculum, and (4) Encounters with Hadiths in Social Media and Non-School Environments. Examination of the curricula from 1924 to 2025 revealed a shift from knowledge transmission to meaning- and interpretation-centered learning. The findings indicate that students generally hold positive attitudes toward hadith and sunnah but emphasize the need for improvements in teaching methods, course duration, and materials. Senior students tend to favor comprehension and interpretation over memorization and express concerns about the authenticity of hadiths encountered on social media. Overall, the Hadith course was found to foster religious awareness, critical thinking, and meaning-oriented learning while integrating historical continuity with contemporary educational principles.

Keywords: Hadith Education, Sunnah, Hadith Course, Imam Hatip High School, Attitude, Curriculum

ÖNSÖZ

Hadis, İslam dininin ikinci temel kaynağı olarak inanç, ibadet ve ahlak alanlarında Müslümanların dinî hayatını şekillendiren vazgeçilmez bir unsurdur. Bu nedenle hadislerin doğru anlaşılması, yorumlanması ve yaşantıya aktarılması, din eğitiminin önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde öğrenciler arasında hadis ve sünnetin anlamı, güvenilirliği ve uygulanabilirliği konusunda bazı kavramsal karışıklıkların yaşandığı görülmektedir. Bu durum, hadis öğretiminin amaç ve yöntemlerinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu araştırma, öğrencilerin hadis ve sünnet hakkındaki algı, tutum ve beklentilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, 2019 yılında yürütülen nicel araştırma bulguları ile 2025 yılında yapılan nitel mülakat verilerini karşılaştırarak, zaman içinde öğrencilerin düşünce ve tutumlarındaki değişimi inceleyen karma yöntemli bir çalışmadır. Böylece, öğrencilerin hadis dersine, sünnete ve hadislerin güvenilirliğine ilişkin bakış açıları hem nicel hem nitel veriler ışığında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın giriş bölümünde problemin tanımı, amacı, önemi ve yöntemi açıklanmıştır. Birinci Bölümde, hadis dersi öğretim programlarının tarihsel gelişimi, içerik yapısı ve pedagojik temelleri ele alınmıştır. İkinci Bölümde ise 2019–2025 yılları arasında elde edilen ölçek ve mülakat bulguları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin hadis ve sünnet algılarında ortaya çıkan yönelimler, değişim ve süreklilik unsurları belirlenmiştir.

Bu çalışmanın, hadis öğretiminin daha anlam merkezli**,** eleştirel düşünmeyi teşvik eden ve öğrenci odaklı bir yaklaşımla yürütülmesine katkı sağlaması; ayrıca din eğitimi alanında hadis öğretiminin güncel boyutlarına ışık tutması amaçlanmaktadır.

Araştırma sürecinde değerli görüş ve yönlendirmeleri ile beni teşvik eden kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR'a, tez süresince desteği ile çalışmama önemli katkılar sunan kıymetli hocam Doç. Dr. Fatma Odabaşı'na ve bu süreçte desteğini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep ERDEN

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
ÖNSÖZ ..... **V**
İÇİNDEKİLER ..... **VI**
KISALTMALAR ..... **X**
TABLO LİSTESİ ..... **XI**
GİRİŞ **1**
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ **1**
II. ÇALIŞMANIN GEREKÇESİ **2**
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ **3**
A. ARAŞTIRMA DESENİ 3
B. ÇALIŞMA GRUBU VE ÖRNEKLEM 4
C. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 4
1. İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği (2019) **4**
2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu (2025) **5**
IV. İLGİLİ LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KATKISI **5**
BİRİNCİ BÖLÜM
İMAM HATİPLERDE MESLEK DERSLERİ VE HADİS ÖĞRETİMİ **10**
I. İMAM HATİP ÖĞRETİM PROGRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ (1924–2025) **11**
II. İMAM HATİP ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI **12**
A. 1924 İHL MEKTEPLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 12
B. 1951-1971 İHL OKULLARI (LİSE KISMI) ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 15
C.1971 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 18
D.1984 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 21
E. KREDİLİ SİSTEM VE İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI 24
F.1999 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 25
G.2008 YILI İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ 29

H. 2014 YILI İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ…… 35
I. 2018 YILI ANADOLU İMAM-HATİP LİSESİ DERS PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ…….…… 37
1. Anadolu İmam-Hatip Lisesi Ders Programları …….…... 37
2. Hadis Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları ……40
3. Hadis Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar….….40
4. Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme……...…..41
İ. 1924- 2018 YILLARI ARASI İMAM HATİP ORTA VE LİSE KISMI HADİS DERSİ HAFTALIK DAĞILIMLARI ……..……...……..42
III. 2019 ANKETİ VE 2025 MÜLAKATI KATILIMCILARININ OKUDUĞU HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ (2015-2017-2021-2025)……. 44
A. 2015- 2017 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ ……44
B. 2017- 2021 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ ……44
C. 2021- 2025 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ ……..……..….……46
1. Kitap Yapısı ve Üniteler ……..……46
2. Ölçme- Değerlendirme Farkları …….……..……..…47
İKİNCİ BÖLÜM
2019 ANKET VERİLERİ VE 2025 MÜLAKAT BULGULARI BAĞLAMINDA BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN HADİS VE SÜNNET ALGISI…….....48
I. BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ …….…49
A. OKULUN TARİHÇESİ……..……...……..…...….…49
B. GÜNCEL DURUM……..……..……..…50
II. 2019 ANKET ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BULGULAR VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER…….……50
A. GENEL EĞİLİMLER ……51
B. CİNSİYETE GÖRE HADİS VE SÜNNET TUTUMLARI …….…58
C. SINIF DÜZEYİNE GÖRE HADİS VE SÜNNET TUTUMLARI ……..…..…..59
III. 2025 MÜLAKAT BULGULARI VE YORUMLAR……...……...…..61
A. TEMA 1 – HADİS ALGILARI ……..……...……..…….…63
1.Hadis kavramı ……..……...…...…….…...…..63
2. Hadisin Önemi …….…...……...……..…...…….65
3. Tema-1 (Hadis Algıları) Genel Değerlendirme ……..…….…66
B. TEMA 2 – HADİS DERSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER …….…….……...67
1. Hadis Dersinin Öğrenciye Katkısı ……...……..……67
2. Hadis Dersinin İşlenişi ……..……..…….…...……71
3. Hadis Dersinin Etkileri …….…….…….....73

4. Hadis Dersinde Kendini İfade Edebilme Durumu ……76
5. Hadis Dersinden Faydalanma Düzeyi ……..77
6. Tema-2 (Hadis Dersiyle İlgili Görüşler) Genel Değerlendirme ……..……..79
C. TEMA 3 – HADİS MÜFREDATI VE DERS KİTABIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER VE TALEPLER ……..……...…80
1.Müfredat ve Kitapla İlgili Görüşler ……..……...81
2. Öğrencilerin Talepleri ……..…….....83
3. Tema- 3 (Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler) Genel Değerlendirme..84
4. 2021-2025 Hadis Ders Kitapları Çerçevesinde Anket ve Mülakat Bulgularının Değerlendirmesi……85
D. TEMA 4 – SOSYAL MEDYA VE OKUL DIŞI DİĞER ORTAMLARDA HADİSLE KARŞILAŞMA ……..……..…..……86
1. Medyada ve Sosyal Hayatta Hadis ……..…….……..86
2. Hadis Alanında Okul Dışı Okumalar ……..……...…...……..89
3. Hadis Konulu Sohbet veya Konferanslara Katılım Durumu…..……..91
4. Tema-4 (Sosyal Medya ve Okul Dışı Diğer Ortamlarda Hadisle Karşılaşma) Genel Değerlendirme …… …….. ……92
IV. 2019 ANKET BULGULARI İLE 2025 MÜLAKAT BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ……..…92
A. KARŞILAŞTIRMA YAKLAŞIMI VE GENEL ÇERÇEVE…..……..……..…92
B. GENEL TUTUM DÜZEYİ……..……..…….....92
C. ALT BOYUTLARA GÖRE KARŞILAŞTIRMA ……..……..……..93
1. Hadis Dersine Karşı Tutum …….....94
2. Sünnete Karşı Tutum ……...95
3. Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum ……...95
D. CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE BULGULAR ……...……...…95
E. SINIF DÜZEYİNE GÖRE BULGULAR ……...……...……...……..95
F. SOSYAL MEDYA VE OKUL DIŞI TEMAS ……...……96
SONUÇ VE ÖNERİLER……...…….....97
KAYNAKÇA 102
EK 1 106

KISALTMALAR

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çev. : Çevirenler

DEM : Değerler Eğitimi Merkezi

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DKAB : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

ed. : Editör

hz. : Hazreti

İHL: İmam Hatip Lisesi

İHO: İmam Hatip Orta Okulu

İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

nşr. : Neşreden

s. : Sayfa

s. a.v. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

sy. : Sayı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

vb. : Ve benzeri

TYMM: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1924-1933 Eğitim Öğretim Yılı İmam Hatip Mektepleri Öğretim Programları.....13

Tablo 2. 1951-1971 Yılları Arası İmam Hatip Okulları Orta Kısım Ders Programı.....16

Tablo 3. 1951-1971 Yılları Arasında İmam Hatip Okulları Lise Kısım Ders Programı.....17

Tablo 4. 1971 Yılı İtibarı ile İmam Hatip Okulları Lise Haftalık Ders Çizelgesi.....19

Tablo 5. 1978 Yılı Yapılan Düzeleme ile Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Üniteleri.....22

Tablo 6. 1984 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Orta Okul Öğretim Programları.....23

Tablo 7. 1985 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları.....24

Tablo 8. 1984 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri.....18

Tablo 9. 1999-2000 Eğitim Öğretim Yılı İtibarı ile Hazırlık İHL Ders Dağılım Çizelgesi.....28

Tablo 10. 1999-2000 Eğitim Öğretim Yılı İtibarı ile İHL Ders Dağılım Çizelgesi.....29

Tablo 11. 1999 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri.....31

Tablo 12. 2008 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları.....33

Tablo 13. 2008 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı 35

Tablo 14. 2014 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları.....38

Tablo 15. Güncel Anadolu İHL Haftalık Ders Çizelgesi.....40

Tablo 16. Güncel Anadolu İHL Seçmeli Dersleri.....41

Tablo 17. Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım ve Ders Saati Sayıları.....43

Tablo 18. 1924-2018 Yılları Arası İmam Hatip (Orta ve Lise) Hadis Dersi Haftalık Dağılımları44

Tablo 19. İHL Hadis Dersi ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği Sorularına Ait İstatistiksel Bilgiler.52

Tablo 20. İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğine ve Alt Boyutlarına Ait Tanımlayıcı İstatistiksel Bilgiler.....58

Tablo 21. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Ortalama Puanlar.....59

Tablo 22. Araştırmada Belirlenen Temalar ve Kapsamları..... 61

Tablo 23. İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğine ve Alt Boyutlarına Ait Tanımlayıcı İstatiksel Bilgiler.....…….92

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hadis ve sünnetle ilgili görüşlerini, algılarını ve karşılaştıkları sorunları nitel bir yaklaşım olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile sınıf (10, 11, 12) ve cinsiyet (kız/erkek) değişkenlerine göre derinlemesine incelemiştir. 2019 yılında aynı okulda yapılan anket çalışmasından elde edilen ön veriler, öğrencilerin o dönem ki genel eğilimlerini ve hadis-sünnet konusundaki bilgi düzeylerini nicel olarak ortaya koymuştur. 2025 yılında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla aynı konular bu kez derinlemesine değerlendirilmiştir. Böylece zaman içindeki algı değişimleri ve ders deneyimlerinin etkileri tematik düzeyde yorumlanmıştır.

Çalışmanın özgün yönü, 2019 yılında yapılan nicel tutum ölçeği sonuçlarıyla 2025 yılında yürütülen nitel mülakat verilerini karşılaştırmalı biçimde ele alarak, öğrenci tutum ve algılarındaki dönüşümü çok boyutlu biçimde değerlendirmesidir. Bu yönüyle çalışma, İmam Hatip Liselerinde hadis öğretiminin uzun vadeli etkilerini ortaya koymaktadır.

Hadisler, İslâm dininin ikinci ana kaynağı olarak Müslümanların hayatlarında önemli bir konuma sahiptir. Hz. Peygamber'in vahyin tebliğiyle birlikte onu açıklama görevi de bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in vahye ilişkin açıklamaları "hadis", vahyin yaşanış biçimini örnek olarak göstermesi ve uygulaması da "sünnet" olarak nitelendirilmektedir. Sünnet, ibadet ve muamelatla ilgili nebevi uygulama ve takrirlerle beraber Hz. Peygamber'in ahlakî ve insanî tasarruflarını içine alan geniş bir çağrışıma sahiptir[1]. Bu yönüyle hadis ve sünnet, sadece tarihî bir rivayet değil, inanan bireyin ahlâkî ve manevî rehberliğini şekillendiren temel bir referans alanıdır.

Günümüzde hadis ve sünnetin sıhhati, güvenilirliği ve işlevselliği üzerine çeşitli tartışmalar yapıldığı görülmektedir. "Kur'an'ın yeterli olduğu" veya "sünnetin tarihsel olduğu" yönündeki görüşler zaman zaman genç kuşakların hadis algısını etkileyen yaklaşımlar arasında bulunmuştur. Bu bağlamda, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri örneklemi ile gençlerin hadis ve sünnete dair yaklaşımlarını anlamak, güncel dinî algı eğilimlerini değerlendirmek açısından önem taşımaktadır.

[1] Mehmet Emin Özafşar ve diğerleri, Hadislerle İslam, c. 1 (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, t.y.), s. 54.

II. ÇALIŞMANIN GEREKÇESİ

Bu araştırmayı gerçekleştirme tercihimin temelinde şu hususlar yer almaktadır: Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğretmen olarak görev yaptığım 2013-2025 yılları arasında öğrencilerle yürüttüğüm ders ve gözlemler sonucunda, onların hadislerle ilgili çeşitli soru işaretleri, hadislerin sahihliğine dair şüphe ve sorgulamaları ile sıkça karşılaştım. Özellikle "hadislerin kaynağı ne kadar güvenilir?" gibi sorular, öğrencilerin hadis anlayışlarında bir belirsizlik ve sorgulama eğilimi olduğunu ortaya koymuştur. Bu gözlemler, öğrencilerin hadisle ilgili tutumlarını, algılarını ve şüphelerini incelemeye yönelik bu araştırmanın temel motivasyonunu oluşturmuştur.

İmam hatip liseleri üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla tarihî gelişim, sosyolojik yapı veya genel din eğitimi üzerine yoğunlaşmış; hadis öğretimiyle doğrudan ilişkili öğrenci tutumlarına odaklanan çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır.[2] Bu durum, hadis öğretiminin öğrenci üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik yeni araştırmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma da bu boşluğu doldurmayı ve hadis öğretiminin öğrencilerin algı, anlam ve tutum düzeylerine yansımalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, araştırmanın uygulama alanı olarak Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi seçilmiştir. Okulun merkezi konumu ve farklı ilçelerden gelen öğrenci profilinin sosyal ve kültürel açıdan çeşitlilik arz etmesi, fen ve sosyal bilimleri alanında güçlü bir program çeşitliliğine sahip olması bu çalışmanın yürütülmesi için uygun bir araştırma ortamı sağlamıştır. Bu nedenle Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi, öğrencilerin hadisle ilgili düşüncelerini derinlemesine incelemeye, onların dini bilgiyi algılama biçimlerini ve eğitim sürecindeki deneyimlerini anlamaya yönelik bu araştırma için uygun bir saha olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında ele alınan hadis dersleri ve sünnete karşı öğrencilerin tutumlarını ölçmeye yönelik olarak hazırlanan çalışma, imam hatip lisesi öğretim programlarının hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının tespiti açısından önemlidir.

[2] Recep Kaymakcan ve İbrahim Aşlamacı, "İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt. 9, No. 22, (Aralık 2011), s. 76.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. ARAŞTIRMA DESENİ

2025 yılında uygulanan nitel araştırma deseninde yürütülen çalışma, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğine dayanmaktadır. Dört tema olmak üzere mülakat soruları sınıflandırılmış, bulgular sınıf ve cinsiyet kategorilerine göre sunulmuştur. Sorular dört tema şeklinde kategorize edilmiştir:

TEMA 1 – Hadis Algıları

TEMA 2 – Hadis Dersiyle İlgili Görüşler

TEMA 3 – Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler

TEMA 4 – Sosyal Medya ve Okul Dışı Diğer Ortamlarda Hadisle Karşılaşma

2019 yılında aynı okulda uygulanan anket çalışmasında nicel veriler elde edilmiş ve öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik tutumlarını ölçmede geliştirilen tutum ölçeği çalışmasında elde edilen Cronbach's Alpha katsayısı 0,883 olarak bulunmuştur. Cronbach Alpha katsayısına ilişkin değerlendirme standartları şu şekildedir;

0,00–0,40 → Güvenilmez

0,40–0,60 → Düşük güvenilir

0,60–0,80 → Oldukça güvenilir

0,80–1,00 → Çok yüksek güvenilir [3]

Bu verilere göre 0,883 değeri İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğinin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir[4]. Başka bir ifadeyle, ölçek maddeleri kendi içinde tutarlı sonuçlar vermiştir. Ölçekte yer alan benzer nitelikteki sorulara öğrenciler birbirini destekleyen yanıtlar vermiş, dolayısıyla anlamlı bir iç uyum sağlanmıştır. Bu durum, ölçeğin ölçmek istediği kavramı —öğrencilerin hadis ve Sünnete yönelik tutumlarını— doğru biçimde yansıttığını göstermektedir. Dolayısıyla, 2019 yılında geliştirilen bu ölçek öğrencilerin hadis ve Sünnete yönelik tutumlarını ölçmede istatistiksel olarak geçerli ve güvenilir bir araç niteliğindedir.

---

[3] Kazım Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, 2. Baskı (Eskişehir: Kaan Kitabevi,1999), s. 413.

[4] Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, s. 510.

Bu araştırmada kullanılan karma yöntem yaklaşımı (nicel ve nitel verilerin birlikte kullanımı), çalışmanın bilimsel derinliğini arttırmıştır. 2019 yılında elde edilen nicel veriler, öğrencilerin genel eğilim ve tutumlarını ortaya koyarken; 2025 yılında gerçekleştirilen mülakatlar, bu eğilimlerin ardındaki boyutları derinlemesine anlamayı sağlamıştır. Böylece araştırma, yalnızca belirli bir dönemin tutumlarını betimlemekle kalmamış, öğrencilerin dini algı ve tutumlarında zaman içerisinde meydana gelen değişimleri süreçsel bir bütünlük içinde değerlendirme imkânı sunmuştur.

B. ÇALIŞMA GRUBU VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemi, 2025 yılında uygulanan mülakat tekniğinde 10, 11 ve 12. Sınıflar olmak üzere üç farklı sınıf düzeyinden 5'er kız ve 5'er erkek öğrenci olmak üzere toplam 30 öğrencidir. 9.sınıf öğrencileri henüz hadis dersi görmedikleri için çalışma kapsamında değerlendirilmemiştir. 2019 yılında uygulanan anket çalışmasında ise örneklem 339 öğrenciden oluşmakta olup, bu öğlencilerin 136 (%40,1)'ı 10. Sınıf, 81 (%23)'ü 11. Sınıf ve 122 (%36)'sı 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

C. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

1. İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği (2019)

Araştırmanın birinci aşamasında, öğrencilerin hadis ve Sünnete yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla "İmam Hatip Lisesi Hadis Derslerine ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği" geliştirilmiştir. Ölçek, 2019 yılında İstanbul Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde uygulanmış olup, araştırmanın nicel verilerini oluşturmaktadır. Bu ölçek, öğrencilerin hadis derslerine, ders içeriğine, Sünnete ve hadislerin güvenilirliğine yönelik düşüncelerini ölçmeyi hedeflemiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle ilgili literatür incelenmiş, İmam Hatip Lisesi Hadis Dersi Öğretim Programı ve öğrencilerle yapılan ön görüşmeler dikkate alınarak madde havuzu oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan "Hadis ve Sünnet Tutum Ölçeği" başlangıçta 58 madde olarak ve beşli Likert tipi ("Kesinlikle katılmıyorum" → "Kesinlikle katılıyorum") biçiminde hazırlanmıştır. Ancak yapılan ön analizler ve alan uzmanlarının değerlendirmeleri sonucunda, bazı maddelerin ölçeğin genel yapısıyla yeterince örtüşmediği ve ölçülmek istenen tutumları doğru yansıtmadığı belirlenmiştir. Ölçek maddelerinin hangi ortak boyutlarda toplandığını belirlemek amacıyla kullanılan bir istatistiksel yöntem olan faktör analizi sonucunda 52 maddeden uygun olmayan maddeler çıkarılarak ölçeğin son hâli 37 madde olarak belirlenmiştir. Ölçeğin bu şekilde sadeleştirilmesi ile yüksek geçerlik ve güvenirlik düzeyine ulaşılmıştır. Ölçek, alan uzmanları (hadis, din eğitimi, ölçme-değerlendirme öğretim üyesi) tarafından kapsam

geçerliliği yönünden incelenmiş ve düzenlenen form 2019 yılı şubat ayında Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Anket çalışmasında içerik analizi yapılırken benzer veriler belirli kavramlar ve temalar etrafında toparlanarak organize edilmiş olur.[5] Ölçek dört alt boyuttan oluşmuştur:

Hadis Dersine Karşı Tutum**,**

Sünnete Karşı Tutum**,**

Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum**,**

Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum.

2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu (2025)

Araştırmanın nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Bu form, öğrencilerin hadis ve Sünnet kavramlarına yönelik algılarını, ders deneyimlerini, ders kitabı ve müfredata dair düşüncelerini derinlemesine incelemek, hadisle okul dışında nerede ve nasıl karşılaştıklarına dair bilgileri öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır. Mülakat formunda toplam 12 açık uçlu soru yer almaktadır. Soruların hazırlanma sürecinde, hadis, din eğitimi ve din sosyolojisi alan uzmanlarının görüşlerinden yararlanılmıştır; Mülakatlar, öğrencilerin rahat ve güvenli biçimde ifade verebilecekleri koşullarda boş bir sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Formda yer alan sorular, öğrencilerin düşüncelerini yönlendirmeden ifade etmelerini sağlayacak biçimde açık uçlu olarak hazırlanmış, katılımcıların görüşleri detaylıca ele alınmış, ifadeleri birebir yazıya geçirilmiş, 18 yaş altı bireyler oldukları için ses kaydı alınmamıştır. Öğrencilerin yazıya geçirilen ifadeleri soru bazlı olarak tablolaştırılmış ve değerlendirilmiştir.

IV. İLGİLİ LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE KATKISI

Araştırma konusu ile doğrudan ilişkili alan çalışmaları incelenmiş; İmam Hatiplerin kuruluşundan itibaren, Hadis derslerinin öğretim programlarında yer almaya başladığı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden günümüze kadar geçen süreçteki gelişmeler analiz edilmiştir. Konu ile ilgili öğretim programları, belgeler ve dokümanlar içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş; elde edilen veriler kategorik temalar altında düzenlenerek, gerekli açıklamalarla birlikte tablolar hâlinde sunulmuştur.

[5] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006) s. 123.

Türkiye'de örgün din öğretimi kurumları arasında yer alan İmam Hatip Liselerinde okutulan Hadis dersi ve bu dersin öğretim programı üzerine çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların sayısı ve kapsamı, dersin tarihsel gelişimini ve öğretim sürecindeki değişimleri bütüncül biçimde yansıtmada sınırlı kalmaktadır. Akademik alanda İmam hatipler ile ilgili 1951 yılından 2011 yılına kadar 27'si kitap ve rapor, 32'si makale, 49'u tez ve diğer çalışmalarla beraber 155 yayının yapıldığı görülmektedir.[6] 2011-2020 yılları arasında ise toplam 219 akademik çalışma yapılmıştır.[7] İmam hatiplerin tarihi sürecine ışık tutmak amacı ile Mustafa Öcal'ın 1991 ile 2013 yılları arasında 5 ayrı çalışmasının olduğu görülmektedir.[8] Nahid Dinçer, 1973 yılından başlayarak çalışmasını yaptığı yıla kadar İmam hatiplerin tarihi sürecini ele almıştır.[9] Benzer şekilde, Halis Ayhan, 1995 yılında yaptığı çalışma ile Kuruluşunun 43. yılında İmam Hatip Liselerinin geldiği durumu tarihi süreçleri açısından değerlendirmiştir.[10] Ahmet Ünsür'ün " Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri" adındaki eseri[11],Turgay Gündüz'ün, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi din eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)"[12] adlı çalışması, Bedri Mermutlu'nun "İmam Hatip Liselerinin Seküler Açmazı"[13] isimli makalesi ile

[6] Kaymakcan ve Aşlamacı, "İmam-Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", s. 73.

[7] Merve Kaya, Ayşe Hümeyra Bilgü ve Sümeyye Kuşakçı, İmam-*Hatip Liseleri Üzerine Kapsamlı Bir Literatür Taraması*. TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities, 4. cilt, 1. sayı (2020): 79-113.

[8] Mustafa Öcal, "Eski İmam Hatip Mektebi Mezunlarından Ebazade Şerif Ahmet Efendi ile Bir Mülakat ve Bazı Belgeler", *Diyanet Dergisi,* 1991; Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat 1994; Mustafa Öcal, "From The Past to The Present: Imam And Preacher Schools in Turkey- An ongoing Quarrel", *Religious Education*, Cilt., 102, Nu., 2, (2007), ss. 191-205; Mustafa Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba'dan İmam hatip Liselerine Bizim Okullarımız,* İstanbul: Önder Yay., 2011; Mustafa Öcal, *100. Yılında İmam Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.

[9] Nahid Dinçer, *İmam-Hatip Okulları Meselesi: 1913'ten Günümüze*, İstanbul: Şule Neşriyat, 1998.

[10] Halis Ayhan, *İmam-Hatip Liselerinin Eğitim Öğretim Sistemi ve Bu Liselerin Mevcut Sorunları Kuruluşunun 43. Yılında İmam-Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995.

[11] Ahmet Ünsür, *Türk Eğitim Sisteminde Başarılı Bir Model İmam-Hatip Liseleri*, İstanbul: Ensar Yay., 2000.

[12] Turgay Gündüz, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt., 7, Nu., 7, (1998), ss. 543-568.

[13] Bedri Mermutlu, "İmam-Hatip Liselerinin Seküler Açmazı", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 10, Nu., 38, (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı2008), ss. 87-98.

Mehmet Ali Gökaçtı'nın "Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler"[14] adlı eseri imam hatiplerin tarihi süreçlerini ele alan çalışmalardan bazılarıdır.

İmam Hatiplerin eğitim öğretim ve öğretim programları ile ilgili çoğu lisansüstü düzeyde olmak üzere bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. İmam hatiplerin meslek dersleri temele alınarak yapılan çalışmalara bakıldığında Suat Cebeci'nin "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri" adlı doktora çalışması[15], Feyzi Uluğ'un "Anadolu ve İmam-Hatip Liseleri Müdürlerinin Önderlik Davranışları" isimli doktora çalışması, Bilal Abır'ın "Anadolu İmam Hatip Liselerinde Arapça Dersine Giren Öğretmenlerin Profilleri ve İletişimsel Yaklaşımla Arapça Öğretimine İlişkin Farkındalıkları" adlı yüksek lisans çalışması, Muzaffer Eyimaya'nın "İmam Hatip Liselerinde Tefsir Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme" adındaki yüksek lisansı, Selahattin Bayram'ın "Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye'de Arapça Öğretimi: Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma" adlı makalesi[16], Muhammed Sevinç'in "İmam Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî Eğitiminin Tarihsel Süreci ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması, adlı makalesi[17] örnek olarak verilebilir.

İmam Hatip öğretim programlarında yer alan Hadis dersi ve Hadis ders kitabı ile ilgili çalışmalar arasında; 2010 yılında okutulmaya başlanan Hadis ders kitabının değerlendirilmesini ele alan Mustafa Akman'ın "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Ders Kitabı" adlı makalesi [18], İmam hatiplerde Hadis dersi öğretim programını ünite halinde tanıtan ve derse ilişkin kitapla karşılaştırmayı konu edinen Hüseyin Akyüz'ün, "İmam Hatip Liselerinde Hadis Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme Artvin İli Örneği"[19] adlı makalesi, yine Hüseyin Akyüz'ün "Anadolu

---

[14] Mehmet Ali Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

[15] Suat Cebeci, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 1994).

[16] Selahattin Bayram, "Öğrenci ve Öğretmen Perspektifinden Türkiye'de Arapça Öğretimi: Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Çalışma", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt. 9, Nu. 22 (Aralık 2012), ss. 43-70

[17] Muhammed Sevinç, "İmam Hatip Liselerinde Dinî Mûsikî Eğitiminin Tarihsel Süreci ve Öğretim Programlarının Karşılaştırılması", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, Cilt. 11, Nu.11, (2017), ss. 153-184.

[18] Mustafa Akman, "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Ders Kitabı", *Journal of Islamic Research,* Cilt. 21, Nu. 3, (2010), ss. 202-204.

[19] Hüseyin Akyüz, "İmam Hatip Liselerinde Hadis Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme Artvin İli Örneği" *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt. 12, Nu. 2, (2012), ss. 134-156.

İmam Hatip Liseleri Hadis Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülahazalar"[20] adlı eseri, Emine Keskiner'in "İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi"[21] adlı çalışması ve Recep Ertugay'ın "Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme"[22] adlı çalışması bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere İmam hatiplerin gelişim sürecini ele alan araştırmalar olsa da hadis dersi ve öğretim programlarını doğrudan ele alan çalışmaların sınırlı olduğu; özellikle bu programların öğrenci algı ve tutumları açısından nicel veya nitel olarak değerlendirildiği araştırmaların ise bulunmadığı görülmektedir. Bu eksiklikten hareketle hazırlanan bu araştırmada, hadis dersi ve sünnete yönelik öğrenci tutumlarını betimlemek amacıyla nicel ve nitel yöntem birlikte kullanılmış; öğrencilerin tutum, algı ve deneyimleri derinlemesine incelenmiştir.

Araştırma, İstanbul ili Bakırköy ilçesi sınırları içerisinde yer alan Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ve 2019- 2025 yıllarında elde edilen verilerle ile sınırlıdır; ancak bu durum, derinlemesine analiz yapılmasına ve aynı okul bağlamında zaman içinde yaşanan değişimleri izlenebilmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda benzer özelliklere sahip diğer İmam Hatip Liseleri için karşılaştırmalı çıkarımlar yapılmasına imkân tanımaktadır.

Araştırmanın kapsamı, İmam Hatip Lisesi öğretim programında yer alan hadis dersleriyle sınırlıdır.

Araştırma, İmam Hatip Liselerinde hadis öğretiminin tarihsel gelişimini, öğretim programlarının yapısını ve öğrencilerin hadis ile sünnete yönelik tutumlarını çok yönlü biçimde ele almıştır.

Çalışma, hadis öğretiminde öğrencilerin hadis ve sünnetle ilgili düşüncelerini kendi ifadeleriyle ortaya koyması bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Öğretim programlarının etkililiği, öğrencilerin doğrudan öğrenme deneyimlerine dayanarak incelenmiştir.

---

[20] Hüseyin Akyüz, "Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülahazalar", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. 6, Nu.11, (Bahar 2018), ss.6:1-14.

[21] Emine Keskiner, "*İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi",* İstanbul: Yekder Yayınları, (2018) ss.59-71.

[22] Recep Ertugay, "Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme." *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/18 (2020): 191-214.

Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca bir öğretim programı analizinden ibaret değildir; aynı zamanda hadis eğitiminin öğrenciler üzerindeki anlam, değer ve tutum boyutlarını ortaya çıkaran bütüncül bir araştırmadır. Bu yönüyle tez, hem din eğitimi literatürüne katkı sunmakta hem de imam hatip liselerinde hadis öğretiminin geliştirilmesine yönelik uygulanabilir öneriler için zemin oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAM HATİPLERDE MESLEK DERSLERİ VE HADİS ÖĞRETİMİ

I. İMAM HATİP ÖĞRETİM PROGRAMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ (1924–2025)

Araştırma, yalnızca bugünkü durumu değil, bugünkü durumun köklerini oluşturan tarihsel arka planı da incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu günden günümüze kadar bazı inkıtalar yaşasa da varlığını koruyan İmam-Hatip Liseleri hukuki dayanağını Anayasal güvenceyi sahip 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile 1973 tarih ve 1739 sayılı MEB Temel Kanunu'ndan almaktadır. Güncel hali ile İmam Hatip Liselerinin temel amacı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesinde; "İmam-Hatip Liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan orta öğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır" şeklinde tanımlanmaktadır.[23]

İmam Hatip Liseleri diğer ortaöğretim kurumalarında bulunan öğretim programlarının yanında meslek dersleri öğretim programlarını da uygulamaktadır. Bu yönüyle hem mesleki eğitime hem de yükseköğretime öğrenci yetiştirmektedir.

İmam Hatip okullarının öğretim programları, 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrasında başlayan din eğitimi reformlarından günümüze kadar birçok değişim geçirmiştir. 1924 İmam Hatip Mektepleri programlarında hadis dersleri temel dinî ilimler içinde yer almaktaydı. 1930'lu yıllarda yaşanan eğitim politikası değişiklikleri sebebiyle bu kurumlar kapatılmış, 1951'de yeniden açılan imam hatip okullarında hadis dersleri yeniden müfredata dâhil edilmiş, bu dönemden itibaren hadis öğretimi genellikle "Hadis" ve "Hadis Usulü" dersleri olarak iki temel çizgide sürdürülmüştür.

1971 programı ile dinî derslerin içerikleri sistematik hâle getirilmiş, 1984 düzenlemesiyle hadis öğretiminde tematik yaklaşım benimsenmiştir. 1999 ve 2008 müfredatlarında öğrencilerin hadisleri anlamlandırma ve yorumlama becerilerine vurgu yapılmıştır.

2013-2014 öğretim yılından itibaren İHL'ler Anadolu lise türü statüsüne alınmışlardır. Bu doğrultuda MEB, Anadolu İHL Mesleki Din Öğretimi'nin vizyonunda; İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak esaslarının içselleştirilmesini, Hz. Peygamber'in (s. a. s.) model alınmasını, araştıran, sorgulayan ve edindiği bilgiler ışığında aklını kullanabilen, problemlere çözüm üretebilen, ibadetleri uygulama becerisine sahip olan; İslam'ın esas kaynaklarını tanıyan, toplumu din ile

[23] Mustafa Öcal, 1999. "Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri." *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, no. 6: ss. 211-231.

ilgili konularda aydınlatabilen ve toplumun ihtiyaç duyduğu dini konularda cevap verebilen bireyler yetiştirmeyi öngörmektedir[24].

2018 Anadolu İmam Hatip Programlarında hadis öğretimi öğrencilerin hadisleri anlamlandırma ve yorumlama becerilerini geliştirmeyi hedefleyen bir yaklaşım çerçevesinde düzenlenmiştir. Böylece hadis dersi yalnızca naklî bilgi aktarımından çıkmış, dinî bilinç ve ahlâkî davranış gelişimini hedefleyen bir derse dönüşmüştür.

İmam Hatip Liseleri ders programlarında 2025-2026 eğitim öğretim yılında yapılan en son düzenleme ile 9. 11. ve 12. sınıflarda haftalık 40 ders saatinin %25'i, 10.sınıflarda ise %30'u meslek derslerine tahsis edilmiştir. Hadis dersi, 10. sınıflarda 2 saat ve 11. ve 12. sınıflarda ise 1 veya 2 saat seçmeli olarak Hadis metinleri olarak yer almaktadırlar.

Hadis dersi ile öğrencilerde hedeflenen kazanımlar belirlenmiştir. Bu kapsamda hadis dersi ile öğrencilerin; Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'e göre konumunun kavranması, hadis ilmin temel kavramlarının açıklanması, dinin anlaşılması ve yorumlanmasında Kur'an ve Sünnet'in öneminin kavraması, Hz. Peygamber'in sünnetindeki şekil-öz ilişkisinin kavranılması, güncel olayların hadisler ışığında yorumlanması, hadis metinlerinin ve sünnetin doğru yorumlama yönteminin kazandırılması, hadislerde verilen ilke ve değerlerin hayata yansıtılması amaçlanmaktadır[25].

II. İMAM HATİP ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

A. 1924 İHL MEKTEPLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

1924 yılında açılan İmam Hatip Mekteplerinin Ders Programı, kapatılan medreselerin de ders programından sorumlu olan din görevlisi tarafından yapılmıştır. Bu ders programı Medresetü-l Vaizin[26] medresesindeki ders programına çok benzemekle beraber, biraz geliştirilmiş halidir. Bu programa göre 4 senelik programa sahip İmam Hatip Mekteplerinde; Türkçe, Yazı, Arapça, Fransızca, Tarih, Coğrafya, Matematik, Hayvanat ve Fizyoloji, Bitki Bilimi, Kur'an-ı Kerim ve Tecvid dersleri, Din dersleri, Beden Eğitimi, Müzik, Hitabet ve İrşad, Ahlak ve Vatan

[24] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: 2018, s. 11.

[25] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 2018, s. 45.

[26] Mustafa Öcal, "Türkiye'de Din Politikaları Etkisinde Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu", *Dem Dergi*, Cilt 1, Nu. 2, 2013, ss. 72-81.

Malumatı, Geometri, Hadis, Edebiyat, Psikoloji, İlm-i Arz, Fizik, Kimya, Tevhid İlmi, Siyer, Kanun Malumatı, Tefsir, Sosyoloji ve Tedris usulü dersleri verilmektedir[27].

1923-1933 eğitim öğretim yılları arasında imam hatip mektepleri dersleri ve haftalık ders çizelgesi Tablo 1'de verilmiştir.[28]

Tablo 1.[29]

1924-1933 Eğitim Öğretim Yılı İmam Hatip Meslek Dersleri Tablosu

İmam Hatip Mektebi Dersleri		**Sınıflar**				
		1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	**Toplam Ders Saati**
1	Kur'an-ı Kerim ve Tecvid	3	3	2	1	9
2	Tefsir				2	2
3	Hadis		1	1	1	3
4	İlm-i Tevhid			1	1	2
5	Din Dersleri	2	2	3	2	9
6	Ahlâk ve Malumat-ı Vataniyye		2	2	2	6
7	Hitabet ve İrşad		2	3	2	7
8	Arabî	3	3	3	4	13
	Toplam Ders Saati	**8**	**13**	**15**	**15**	**51**

Kaynak: Zengin, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, s. 93.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile din dersleri, ilkokul programlarında "Kur'an-ı Kerim ve

[27] Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız***,** s. 69.

[28] Zeki Salih Zengin, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 93.

[29] Tablodan anlaşıldığı kadarı ile İmam Hatip mekteplerinin öğretim programları ve ders saatleri yoğundur denebilir. İmam Hatip mekteplerinde birinci sınıfta toplam 28 ders saatinden 10 ders saati meslek derslerine 18 saati ise kültür derslerine; ikinci sınıfta toplam 30 ders saatinden 14 ders saati meslek derslerine 16 saati ise kültür derslerine; üçüncü sınıfta toplam 30 ders saatinden 17 ders saati meslek derslerine 13 saati ise kültür derslerine; dördüncü birinci sınıfta toplam 30 ders saatinden 17 ders saati meslek derslerine 13 saati ise kültür derslerine ayrıldığı görülmektedir. Buna göre, toplam 118 ders saatinin 58 saati meslek derslerine 60 ders saati ise kültür derslerine ayrılmıştır. Zengin, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, s. 93.

Din Dersleri" 2, 3, 4 ve 5. sınıflarda haftada ikişer saat; ortaokulun 1. ve 2. sınıflarında "Din Bilgisi" dersleri haftada birer saat yer verilmiştir. 1924 programında Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri'nin 2., 3., 4. ve 5. sınıflarda haftada ikişer saat okutulduğu görülmektedir.[30]

İmam Hatip mekteplerinin ilkokullara dayalı 4 yıl süreli örgün eğitim kurumları olmaları öngörülmüş bu bağlamda 1923-1924 eğitim öğretim yılında çoğunluğu medrese öğrencilerinde müteşekkil 2258 öğrencisi ile eğitime başlamışlardır[31]. İmam hatiplere öğrenciler kaydolma sürecinde hangi sınıftan başlamalarına karar verilebilmesi için seviye tespit sınavına tabi tutulmuşlar, seviye tespit sınavından alınan puanlara göre sınıflara yerleştirilmişlerdir. Dolayısı ile İmam hatip Mekteplerinin kuruldukları yıl mezun verdikleri görülmektedir[32].

İmam ve hatipler yetiştirilmesi maksadı ile 1913'te açılan "Medreset'ül Eimme ve'l Hutebâ" mesleki anlamda din eğitiminin verildiği örgün eğitim kurumu İmam hatiplerin temelini oluşturmaktadır. Daha sonra "Medreset'ül Eimme ve'l Hutebâ" medreseleri "Medresetü'l Vaizin" ile "Medresetü'l İrşad"ın çatısı altında birleştirilmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunun çıkarılıncaya kadar "Medresetü'l İrşad" eğitim öğretime devam ettiği görülmektedir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile tüm medrese ve mektepler Maarif Vekaletine bağlanmış, ilgili Kanun doğrultusunda çıkarılan genelge ile 479 medrese kapatılmıştır. Medreselerin öncelikle Maarif Vekaletine bağlandığı süreçte 29 Daru'l Hilafetü'l-İslamiye Medresesi isim ve programlarında değişikliğe gidilere İmam Hatip Mektebine dönüştürülmesi kararı alınmıştı[33].

1924 yılında açılan İmam-Hatip Mektepleri programında, öğrencilerin hem dinî bilgilerini geliştirmeleri hem de meslekî yeterlilik kazanmaları amacıyla çeşitli dinî dersler yer almıştır. Bu dersler arasında Kur'an, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Akaid öne çıkmaktadır[34]. Hadis dersi, öğrencilerin Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarını anlamalarını, hadis kültürünü tanımalarını ve bu kültürden yararlanmalarını sağlamak amacıyla programa dâhil edilmiştir. Dersler, 2., 3. ve 4. sınıflarda haftada ikişer saat olarak işlenirken, 6. ve 7. sınıflarda Hadis Usulü dersi haftada bir saat olarak uygulanmıştır.[35] Ders içeriklerinde özellikle seçme hadisler okutularak öğrencilerin Hz. Peygamber'in hayatı ve sözleri üzerinden ahlâkî ve dinî değerleri öğrenmeleri hedeflenmiştir. Bu uygulama, İmam-Hatip Mekteplerinin meslekî eğitim amacı doğrultusunda dinî bilgi

[30] Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, *İlk Tedrisat Programı*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1925, ss. 13-14.

[31] İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: MEB Basımevi, 1966., s. 23.

[32] Mustafa Öcal, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat., 1994, s. 204.

[33] Suat Cebeci, *Din Eğitimi ve Bilimi, Ankara: Akçay yay., 1996,* s. 142.

[34] Halis, Ayhan, (2004). *Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, s.112.

[35] Öcal, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme*, s. 84-85.

kazandırmayı amaçlayan ders programının ayrılmaz bir parçasıdır[36]

B. 1951-1971 İHL OKULLARI (LİSE KISMI) ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

1951 yılında yapılan düzenleme ile imam- hatip okullarındaki orta kısım ve lise kısma ait dersler ve derslere ait haftalık ders saati çizelgeleri Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.[37]

Tablo 2.
1951-1971 Yılları Arası İmam Hatip Okulları Orta Kısım Ders Programı (4 Yıllık)

İmam Hatip Okulu Orta Kısım Dersleri		**Sınıflar**				**Toplam Ders Saati**
		1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	
1	Kur'anı Kerim (Arapça)	3	2	2	1	8
2	Arapça	5	5	6	5	21
3	Akaid	1	2	3	2	8
4	Din Dersi	3	2	2	-	7
5	Siyer ve İslâm Ahlâkı	1	1	1	1	4
6	Tefsir ve Usûlü	-	-	-	2	2
7	Hadis ve Usûlü	-	-	-	1	1
8	Fıkıh ve Usûlü	-	-	-	1	1
9	Kelâm	-	-	-	2	2
10	Türk-İslâm Sanatları Tarihi	-	-	-	1	1
11	Türkçe Hitabet	-	-	-	1	1
Haftalık Toplam Ders Saati		13	12	14	17	56
Genel Kültür Dersleri		19	20	18	15	72
Toplam Ders Saati		32	32	32	32	128

Kaynak: Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*, s. 78.

[36] Fatih Çınar, (2005). *Cumhuriyet Dönemi İmam Hatip Okulları Programları ve Din Dersleri*. Ankara, s. 67-69.

[37] Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*, s. 78.

Tablo 3.

1951-1971 Yılları Arasında İmam Hatip Okulları Lise Kısım Ders Programı

(4 Yıllık)

İmam Hatip Okulu Lise Kısım Dersleri		**Sınıflar**			**To**plam
		1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	
1	Kur'anı Kerim	2	1	1	**4**
2	Arapça	5	5	5	**15**
3	Farsça	2	2	2	**6**
4	Tefsir ve Tefsir Usûlü	1	1	1	**3**
5	Hadis	-	-	2	**2**
6	Fıkıh ve Fıkıh Usûlü	-	1	1	**2**
7	Kelâm	-	-	1	**1**
8	İslâm Tarihi	1	1	-	**2**
9	Dinler Tarihi	-	1	1	**2**
10	Türk-İslâm Sanatları Tarihi	1	2	-	**3**
Haftalık Toplam Ders Saati		**12**	**14**	**14**	**40**
Genel Kültür Dersleri		**19**	**18**	**18**	**55**
Toplam Ders Saati		**31**	**32**	**32**	**95**

Kaynak: Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*, s. 78-79.

Tablo 2'yi incelediğimiz zaman, 1951–1971 yılları arasındaki İmam Hatip Okulları orta kısım programında toplam 128 haftalık ders saatinin 56 saati meslek derslerine, 72 saati ise genel kültür derslerine ayrılmıştır. Bu dağılım, programın genel kültür derslerine daha fazla ağırlık verdiğini göstermektedir.

Meslek derslerinin sınıflara göre dağılımına bakıldığında, ilk üç yılda Kur'an-ı Kerim, Arapça, Akaid ve Din Dersi gibi temel dinî bilgiler ön plandadır; buna karşılık Hadis dersi ancak dördüncü sınıfta haftada bir saat olarak programa dahil edilmiştir.

Bu durum, söz konusu dönemde orta kısım düzeyinde hadis öğretiminin çok sınırlı ve temel düzeyde ele alındığını göstermektedir. Hadis dersi, dört yıllık orta kısım müfredatı içinde yalnızca son yılda yer almakta ve haftalık toplam ders saati içinde oldukça küçük bir paya sahiptir. Bu oran, hadis bilgisinin öğrencinin eğitim sürecine geç ve sınırlı biçimde dahil edildiğini, dersin daha çok tanıtıcı ve giriş düzeyinde bir içeriğe sahip olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 3'ten anlaşıldığı üzere, 1951–1971 yılları arasındaki İmam Hatip Okulları lise kısım programında meslek dersleri, Kur'an-ı Kerim, Arapça, Farsça, Tefsir ve Tefsir Usûlü, Hadis, Fıkıh ve Fıkıh Usûlü, Kelâm, İslâm Tarihi, Dinler Tarihi ve Türk-İslâm Sanatları Tarihi derslerinden oluşmaktadır. Toplam 95 haftalık ders saatinin 40 saati meslek derslerine, 55 saati ise genel kültür derslerine ayrılmıştır.

Hadis dersi bu dönemde yalnızca üçüncü sınıfta haftada iki saat olarak okutulmuş, birinci ve ikinci sınıf programlarında ise yer almamıştır. Bu durum, dersin programda yer almakla birlikte 1950'li ve 1970'li yıllar arasında İmam Hatip müfredatında görece sınırlı bir ağırlığa sahip olduğunu ve içeriğinin daha çok temel bilgilerle sınırlı kaldığını göstermektedir.

İmam Hatip Okulu Orta Kısım 4 yıllık süreyi kapsadığında lise kısma oranla daha fazla mesleki derslerin olduğu görülmektedir. İmam Hatip okullarında uygulanan meslek ve genel kültür dersleri ağırlıkları diğer meslek liselerine benzer olarak yapılandırılmıştır. Bu bağlamda İmam Hatip okullarındaki meslek derslerinin %40 olması ve genel kültür derslerinin %60 civarında olması meslek dersleri aleyhine bir durum olarak tartışılmıştır.[38]

Hadis Usulü dersinin 1951- ile 1971 yıları arasında imam hatip orta kısım 4. Sınıfta 1 ders saati, lisede ise 3. Sınıfta 2 ders saati olarak verildiği görülmektedir. [39].

Orta kısımda dersler daha çok hadis ıstılahları, rivayet ve dirayet usûlleri gibi temel kavramlara odaklanırken, lise kısmında öğrenciler hadis metinleri üzerinde uygulamalı çalışmalar yapma imkânı bulmuşlardır. Böylece öğrenciler, orta kısımda teorik altyapı kazanırken, lise kısmında orta kısımda edindikleri temelin üzerine derinliği arttırarak usûlle birlikte hadisleri doğrudan metinlerinden tanıma ve değerlendirme fırsatı elde etmişlerdir.[40]

Bu açıdan hadis dersi, İmam Hatip okullarında dini ve ilmî birikimin öğrencilere aktarılmasında temel meslek derslerinden biri olarak önemli bir rol oynamıştır.

---

[38] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 171.

[39] Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 195-196.

[40] Öcal, *Medresetü'l-Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*. 2006, ss. 78–79.

C. 1971 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

MEB, Talim Terbiye Kurulu'nun 14 Ağustos 1971 tarihli kararı ile İmam hatip okullarının orta kısmı kapatılarak lise kısmı dört yıla çıkarılmıştır. 1971 yılı itibarı ile imam hatip okullarında haftalık ders çizelgesi Tablo 4'te verilmiştir.[41]

Tablo 4.
1971 Yılı itibarı ile İmam Hatip Okulları Lise haftalık ders çizelgesi

İmam Hatip Okulları Lise Kısım Dersler		**Sınıflar**				**Toplam Ders Saati**
		1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	
1	Kur'an-ı Kerim	5	4	4	5	18
2	Arapça	4	4	3	3	14
3	Akaid			2		2
4	Kelâm				2	2
5	Din Dersi	2	2	2		6
6	Fıkıh				2	2
7	Tefsir		2	2	2	6
8	Hadis		2	2	2	6
9	Siyer ve Ahlâk	2				2
10	Hitabet				2	2
Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatleri Toplam Saati		**13**	**14**	**15**	**18**	**60**
Kültür dersleri Haftalık Ders Saatleri Toplam Saati		**25**	**24**	**23**	**20**	**92**
Derslerin Toplam Saati		**38**	**38**	**38**	**38**	**152**

Kaynak: Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, s. 124.

1971 programı, İmam Hatip okullarının orta kısımlarının kapatılmasından sonra yeniden yapılandırılan dört yıllık lise modelinin ilk örneğini temsil etmektedir. Sınıflar ilerledikçe meslek derslerinin payı artırılmıştır. Tablo 4'ten anlaşıldığı üzere hadis dersi bu programda ikinci sınıftan itibaren üç yıl boyunca düzenli biçimde yer almış ve toplamda 6 saatlik bir ders yüküyle önceki dönemlere göre daha belirgin bir süreklilik kazanmıştır.

[41] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, s. 124.

İmam hatip okullarının orta kısımlarının kapatılması ile lise düzeyinde verilen eğitimin imamlık ve hatiplik mesleği eğitimi için yeterli olmadığı tartışmaları üzerine 1974'te İmam hatip liselerinin bünyelerinde bulunan ortaokulların programlarına Arapça, Kur'an-ı Kerim ve Din Dersi zorunlu seçmeli dersler olarak konulmuştur. Buna göre, İmam Hatip Liselerinin bünyelerindeki ortaokulların 1. 2. ve 3. sınıflarına haftada üçer saat olmak üzere Arapça, Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri konulmuştur[42].

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İmam-Hatip Okullarının öğretim programlarına yönelik hazırladığı çalışma, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 31 Temmuz 1972 Tarih ve 1708 sayılı kanunu ile yürürlüğe girmiştir.[43] Hadis dersi açısından program değerlendirildiğinde; 1924 yılında İmam hatip mektepleri haftalık ders çizelgesine göre 2., 3. ve 4. sınıfta haftada bir saat okutulduğu, 1951 yılında yapılan düzenleme ile hadis dersi imam hatip okulu orta kısım son sınıfta bir saat ve lise kısımda ise son sınıfta iki saat verilmekteydi. Son değişiklikle Hadis dersi lise 2., 3. ve 4. Sınıflarda haftada ikişer saat olması öngörülmüştür. Hadis dersi müfredatının amacı, öğrencilerin hadis metinlerini doğrudan okuyup anlayabilmelerini sağlamakla birlikte; sünnetin İslam düşünce ve pratiğindeki yerini kavratmak, hadislerin diğer dini ilimlerle olan ilişkisini göstermek ve hadis usûlü hakkında temel bilgi vermek olarak belirlenmiştir. Bu yönüyle hadis dersi, yalnızca bilgi aktarma işlevi görmemiş, aynı zamanda metodolojik bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemiştir.[44] Öğrencilerin hadis metinlerini anlamaları kadar, hadislerin tarihî süreçte nasıl nakledildiğini, rivayet yöntemlerini ve hadis ilminin temel kavramlarını öğrenmeleri de hedeflenmiştir.

Son değişiklikler doğrultusunda, 1971 programında hadis dersinin daha sistematik ve sürekli bir yapıya kavuştuğu görülmektedir. Önceki programlarda dağınık bir biçimde yer alan hadis öğretimi, artık lise 2. sınıftan başlayarak üç yıl boyunca düzenli olarak verilmiş; bu durum, öğrencilerin hem hadis kültürü hem de hadis usulü konusunda daha sağlam bir altyapı kazanmalarını amaçlamıştır.[45]

---

[42] Dinçer, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Ankara: Yağmur Yayınevi, 1974., s. 178.

[43] Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 192

[44] Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 195-196.

[45] Mehmet Korkmaz, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss. 210.

Tablo 5.

1978 yılında yapılan düzenleme ile sınıf düzeyinde Hadis dersi üniteleri

Hadis Dersi 11. Sınıf Üniteler	**Hadis Dersi 12. Sınıf Üniteler**
1. Giriş (Sünnet ve Hadisin tanımı)	1. Hadis Usulü
2. Hadisin Tarihçesi	2. Hadislerin Sınıflandırılması
3. Tanınmış Muhaddislerin Kısaca Biyografileri ve Eserleri	3. Hadis Tenkidi
4. Metin (Buhari-60 hadis)	4. Sünnetin Değeri
	5. Hadislerin Alınıp Rivayet Edilmesinde Kullanılan Metodlar
	6. Hadis Rivayet Kitapları ve Dereceleri
	7. Hadisin Fıkıh ve Kelam İlimlerindeki Yeri
	8. Hadis Metinleri

Kaynak: Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, ss. 195-196.

Tablo 5'e göre, 11. sınıf hadis dersi daha çok tarihî bilgi ile temel hadis metinlerine giriş düzeyinde tasarlanmış, öğrenciler öncelikle sünnet ve hadis kavramlarının tanımı, hadisin tarihçesi ve önemli muhaddislerin biyografileri gibi temel bilgilerle tanıştırılmış, hadis metinlerini anlamak ve yorumlamak amacıyla metin okumaları yapılmıştır. Böylece öğrencilerin hem teorik bilgi edinmeleri hem de doğrudan hadis metinleriyle karşılaşarak pratik kazanımlar elde etmeleri sağlanmıştır.

12.sınıf hadis dersi müfredatı ise daha ileri düzeyde bir içerik sunmaktadır. Hadis usulü, sınıflandırma, tenkit ve rivayet metodları gibi ilmi boyutlara yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanında sünnetin değeri, hadislerin rivayet metotları ve hadis kitapları ve dereceleri gibi konular, hadis ilminin derinlemesine anlaşılmasına yönelik bir perspektif geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca hadisin fıkıh ve kelamla ilişkisi ele alınarak hadislerin diğer İslam ilimleriyle bağları gösterilmektedir. Bu durum, öğrencilerin önce hadis geleneğini ve metinlerini tanımaları, ardından hadis ilminin metodolojisiyle tanıştırılmaları şeklinde kademeli bir yaklaşım izlendiğini göstermektedir. Böylece, İmam-Hatip Liselerindeki hadis öğretimi sadece rivayetlerin

öğrenilmesi değil, aynı zamanda hadis ilminin ilmî disipliniyle bütüncül bir şekilde kavranması hedeflenmiştir.[46]

D. 1984 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 11 Aralık 1984 tarihli ve 5 sayılı kararı doğrultusunda İmam Hatip Liseleri öğretim programları ve ders saati sayıları belirlenmiş, öğretim programlarına ilişkin her bir dersin genel amaçları ve derslere ait özel amaçlar belirlenmiştir. Özel amaçları tanımlayan hedef davranış kazanımları programlara konulmuştur.

1984 yılı yapılan düzenleme ile imam hatip liselerinin orta ve lise kısımlarına ilişkin haftalık ders çizelgesi Tablo 6 ve Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6.
1984 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Orta Okul Öğretim Programları

İmam Hatip Ortaokulu Dersler	**Sınıflar**			**Toplam Ders Saati**
	6. Sınıf	**7. Sınıf**	**8. Sınıf**	
Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	2	2	2	6
Diğer Ortak Dersler ve Rehberlik ve Eğitici faaliyetler	26	26	27	79
Haftalık Ortak Ders Saatleri Toplamı	**28**	**28**	**29**	**85**
Kur'an-ı Kerim	5	5	5	15
Arapça	3	3	3	9
Haftalık Meslek Ders Saati Toplamı	**8**	**8**	**8**	**24**
Haftalık Toplam Ders Saati	**37**	**37**	**37**	**111**

Kaynak: MEB, İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları **(**18.10.1984 tarih ve 184 sayılı TTKB Kararı), 1984.

İmam Hatip Liseleri orta okul programlarına bakıldığında Kur'an-ı Kerim dersinin haftalık ders saati artmış, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi de zorunlu seçmeli dersler arasında yer almıştır. Bununla beraber, imam hatip orta okullarında mesleğe hazırlayıcı nitelikte olan Arapça (3 saat), Kur'an-ı Kerim (5 saat) dersleri diğer ortaokullara ilaveten okutulduğu

[46] Saim Şentürk, (2012). *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Politikaları,* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 233.

görülmektedir. Ancak bu derslerin mesleğe hazırlayıcı olmaktan ziyade imam hatip liselerine hazırlayıcı oldukları söylenebilir.

Tablo 7.

1985 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları

İmam Hatip Lisesi Dersleri		**Sınıflar**				**Toplam Ders Saati**
		9. Sınıf	**10. Sınıf**	**11. Sınıf**	**12. Sınıf**	
1	Kur'an-ı Kerim	4	4	3	3	14
2	Arapça	5	5	4	4	18
3	Akaîd ve Kelâm			2	2	4
4	Fıkıh	2	2	2		6
5	Tefsir	-	-	2	3	5
6	Hadis	-	2	2	2	6
7	Siyer	2	-	-	-	2
8	Dinler Tarihi	-	-		2	2
9	Hitabet ve Meslekî Uyg.	-	-	2	2	4
Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatleri		**13**	**13**	**17**	**18**	**61**
Kültür Dersleri ve Rehberlik ve Eğitim Çalış. Haftalık Ders Saatleri		**28**	**28**	**24**	**23**	**103**
Toplam Ders Saati sayısı		**41**	**41**	**41**	**41**	**164**

Kaynak: MEB, *İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları*, Ankara 1985.

İmam Hatip Liseleri öğretim programına göre; birinci ve ikinci sınıflarda 13 saat meslek dersi, 28 saat kültür dersi ile rehberlik ve eğitim çalışmaları dersi olmak üzere haftalık toplam 41 saat ders bulunmaktadır. Üçüncü sınıfta 17 saat meslek dersi, 24 saat kültür dersi; dördüncü sınıfta ise 18 saat meslek dersi ve 23 saat kültür dersiyle birlikte yine toplam 41 saat ders yer almaktadır. Buna göre dört yıllık programda toplam 164 saat dersin %40,1'i meslek, %59,9'u kültür derslerinden oluşmaktadır. Üçüncü ve dördüncü sınıflarda meslek derslerinin oranının arttığı görülmektedir.[47]

[47] MEB, *İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları*, Ankara: 1985.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18 Ekim 1984 tarihli ve 143 sayılı kararı doğrultusunda İmam Hatip Liseleri öğretim programları değiştirilerek öğretim programlarında buluna her bir derse ilişkin genel amaçlar ve bu amaçlara dayalı olarak her sınıfa özel amaçlar konulmuştur. Derslerin özel amaçları ile hedeflenen davranışlar ayrı ayrı ortaya konulmuştur. Böylece öğretim programlarında her bir dersin öğretim programı, konusu, amaçları, davranışları ve değerlendirme bölümlerine yer verilmiştir. Bu şekilde öğretmenlere öğretim programında hedeflenen davranışları öğrencilere nasıl kazandıracakları, öğrencileri nasıl değerlendirecekleri ve değerlendirmeleri nasıl yapacaklarına ilişkin kolaylıklar sağlanmıştır.

1984 yılında hazırlanan programda İmam Hatip Liselerinin amaçları ile ilgili olarak; Din hizmetlerinin yerine getirilebilmesi maksadı ile en az lise düzeyinde hem genel hem de mesleki öğrenim gören elamanlar yetiştirmek ve bu elemanların genel kültür açısından en iyi şekilde donatılarak mesleğe bağlı, örnek, çevresine ve topluma faydalı meslek adamı olmalarını sağlamaktır.

İmam Hatip Liselerinde verilecek eğitim-öğretim esasları şu şekildedir;

- İHL'ler milli din eğitimi kurumlarıdır.
- İHL'lerde eğitim ve öğretim hizmetleri, milli bir ortamda ortak anlayış ile yürütülür.
- İHL'de müspet zihniyet kazanımı esastır.
- İHL'de pratik ahlak eğitimi yürütülür.
- İHL öğrencileri, sistemli, verimli çalışmayı ve araştırıcı düşünceyi öğrencilere kazandırır.
- İHL'ler öğrencilere iyiyi, güzel olanı, doğru olanı araştırma, bulma ve değerlendirme alışkanlığı ve kabiliyeti kazandırır.
- İHL'ler mesleki açıdan öğrencilerini birey ve toplum sağlığı ile ilgili örnek olabilecek şekilde yetiştirir.
- İHL'lerde çalışmanın ve emek harcamanın ibadet ve milli bir nitelik olduğu verilir[48].

MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11 Aralık 1984 tarihli ve 5 sayılı kararı ile Hadis Dersi öğretim programının sınıflara göre dağıtılmış üniteleri şu şekilde belirlenmiştir.

[48] MEB, *İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları*, 1985.

Tablo 8.

1984 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri

Hadis 10. Sınıf Üniteleri	**Hadis 11. Sınıf Üniteleri**	**Hadis 12. Sınıf Üniteleri**
1. Sünnet	1. Tabiiler devrinde hadis	1. Zayıf Hadisler
2. Hadis	3. Etba'ut-Tabiin Devrinde hadis	2. Sahih, Hasen ve Zayıf Hadislerle ilgili terimler
3. Hadis İlminin Diğer ilimler arasındaki yeri	3. Etba'ut-Tabiin Devrinde hadis	3. Mevzu Hadisler
4. Hadis Terimleri	4. Hadislerin yazıyla tesbiti ve toplanması	4. Hadis Tenkidi
5. Peygamber devrinde hadis	5. Hadis metinlerinin değerlendirilmesi	5. Hadis Rivayeti
6. Sahabe Devrinde Hadis	6. Hadislerin çeşitleri	6. Hadis Usulü
7. Hadis rivayetiyle meşhur olan sahabiler	7. Sahih Hadisler	7. Hadislerde ihtilaf ve Tercih ve sebepleri
	8. Hasen Hadisler	

Kaynak: MEB, İmam Hatip Liseleri Öğretim Programları, 18.10.1984 tarih ve 184 sayılı TTKB Kararı 1984.

E. KREDİLİ SİSTEM VE İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI

1991-1992 öğretim yılından itibaren Ders geçme ve Kredili sistem uygulamasına gidilmesini şu şekilde açıklamıştır.

-Öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçmek,

-Başarıyı değerlendirmek,

-Öğrenci rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerine işlerlik kazandırmak,

-Rehberlik anlayışına işlevsellik kazandırmak.

1991 yılında sınıf geçme esasına (Kredili sistem) göre yapılan düzenleme ile İmam Hatip Liselerinin meslek lisesi olmasının yanında "Sosyal Bilimler ve Edebiyat" Kolu programının aynı

şekilde uygulandığı görülmektedir.[49]

İmam Hatip Liselerindeki kredili sistem uygulaması:[50]

a. İmam Hatip Liseleri 8 dönem olarak planlanmıştır.

b. İHL öğrencilerinin alacakları dersler, okul bitirilinceye kadar alınması zorunlu meslek ve genel kültür dersleri ve öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine yöneleceği farklı lise programlarında bulunan sağlayıcı seçmeli dersler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

c. İmam Hatip Liselerinde 62 adet seçmeli ders konulmuştur.

d. Mezuniyet için 145 ortak derslerden ve 47 seçmeli derslerden olmak üzere toplamda 192 kredi gerekmektedir.

e. Öğrencilerin bir dönem için en az 24 kredi ve en çok 36 kredi alabilmeleri öngörülmüştür. Dolayısı ile başarılı İHL öğrencisi 8 dönemlik liseyi 6 dönemde bitirebilecektir.

Kredili siteme göre İHL ortak ve meslek dersleri ders saatleri sayısı 88 kredi olarak belirlenmiştir. Ayrıca Akaid ve Kelam derslerinin iki ayrı ders olarak ele alındığı görülmektedir. Sistem sınıf geçmeden ziyade ders geçme esasına dayanmaktadır. Kredili sistem İHL'ler açısından daha çok yüksek öğretime öğrenci kazandırma eğiliminde olduğu söylenebilir. Kredili sistem 1995-1996 öğretim yılına kadar devam etse de 1996-1997 öğretim yılından itibaren eski sisteme büyük oranda dönülmüştür.[51]

F. 1999 İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

Milli Güvenlik Kurulunun 1997'de aldığı tavsiye karar doğrultusunda 4306 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu doğrultuda; ilköğretim zorunlu ve kesintisiz olarak 8 yıl olarak belirlenmiştir. Böylece İmam Hatip ortaokulları kapatılmıştır. İmam Hatip ortaokullarının kapatılması ile İmam-Hatip Liseleri Haftalık Ders Çizelgeleri yeniden ele alınmıştır. Düzenleme kapsamında, ortaokul kısımları kapatılan İmam-Hatip Liselerine yabancı dil eğitiminin verildiği 1 yıl hazırlık sınıfı ve 3 yıllık lise müfredatıyla beraber 4 yıl süreli bir eğitim öngörülmüştür. Yapılan değişiklikleri 1998-1999 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. İmam Hatip Liseleri öğretim programları Ankara İlahiyat Fakültesi iş birliği ile hazırlanarak TTKB Başkanlığının

[49] Ünsür, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri*, s. 139.

[50] MEB, *Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1999.

[51] Çınar, "1924'ten 2000'e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması", *Milli Eğitim Dergisi*, Nu., 197, (Kış 2013). s. 197.

10.05.1999 tarih ve 39 sayılı Kararı ile kabul edilerek uygulamaya konulmuştur.

Tablo 9.

1999-2000 Eğitim Öğretim Yılı İtibarı ile Hazırlık İHL Ders Dağılım Çizelgesi

İHL Hazırlık Sınıfı Dersleri		**Haftalık Ders Saati**
1	Türkçe	4
2	Arapça	15
3	Kur'an-ı Kerim	8
4	Beden Eğitimi	2
5	Temel Dini Bilgiler	2
6	Seçmeli Dersler (Resim, Müzik, Bilgisayar)	4
Toplam Ders saati		**35**

Kaynak: MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 1999.

Hazırlanan programa göre İmam Hatip Liselerinin hazırlık sınıfındaki toplam 35 saatin 25 saati mesleki derslerine ayrılmıştır.

Tablo 10.
1999-2000 Eğitim Öğretim Yılı İtibarı ile İHL Ders Dağılım Çizelgesi

Ders Kategorileri	**9. Sınıf**	**Haftalık Ders Saati**	**10. Sınıf**	**Haftalık Ders Saati**	**11. Sınıf**	**Haftalık Ders Saati**
Ortak GK Toplam Ders Saati	-	**25**	-	**7**	-	**8**
Alan Dersleri	Kur'an-ı Kerim	4	Kur'an-ı Kerim	4	Kur'an-ı Kerim	4
	Arapça	4	Arapça	4	Arapça	4
	Siyer	2	Hadis	2	Kelâm	2
	-	-	Fıkıh	2	Hitabet ve Mes. Uyg.	4
			İslâm Tarihi	2	Karşılaştırmalı Dinler Tarihi	2
			Tefsir	2	Sosyoloji	2
			Psikoloji	2		
Alan Dersleri Toplam Ders Saati	-	**10**	-	**18**	-	**18**
Alan Seçmeli Dersler Saati Sayısı	--	-	Hüsn-ü Hat	2	Osmanlı Tarihi	3
			Yabancı Dil	2	Yabancı Dil	2
			Bilgisayar	2	Bilgisayar	2
			Dini Musiki	2	Dini Musiki	2
			Dil Bilim	2	Sanat Tarihi	2
			Mantık	2	Tezhip	
Alana Özgü Seçmeli Ders Saati Sayısı	-			8	-	8
Alan Dışı Seçmeli Dersler Ders Saati	-			2	-	2
	Rehberlik	1	Rehberlik	1	Rehberlik	1
Toplam	-	36	-	36	-	36

Kaynak: MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 1999.

Tablo 10 incelendiğinde, İmam Hatip Liseleri öğretim programında 9. sınıfta 10 saat meslek dersi, 26 saat kültür dersi ile rehberlik ve eğitim çalışmaları dersi olmak üzere haftalık toplam 36 saat ders bulunduğu görülmektedir. 10. ve 11. sınıflarda ise meslek ve alana özgü seçmeli dersler toplam 26 saat, kültür dersleri ve rehberlik çalışmalarıyla birlikte yine haftalık toplam 36 saat olarak düzenlenmiştir. Bu programda Hadis dersi 10. sınıfta haftada iki saat olarak yer almaktadır.

İHL öğretim programları geliştirilirken insana, kültürel mirasa, düşünceye, özgürlüğe ve ahlaki olana "saygı" kavramı üzerinde temellendirilmiştir. Dinin birey, toplum ve tarih açısından oynadığı role dikkat çekilerek dinin bilimsel yönünün güncel sorunların çözümünde faktör olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, dinin birey ve toplum değerlerini geliştirdiğine değinilmiştir.

İHL öğretim programları ile dinin insan hayatına önem kazandırdığı, insanca yaşamaya destek olduğu, karşılıklı anlayışı gerektirdiği ve Allah-insan, insan-insan iletişimi esas aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda; Din temelli olguları fark etme, toplumsal kaynaşma, dayanışma ve hoşgörü, Kültür açısından duyarlı olma, ahlaklı, dürüst, kendini keşfetmiş, eleştirel yaklaşabilen Nesnel zihniyet, tercihlerinde doğru karar verebilme, yaşamı anlamlandırma, inanç sorgulama kabiliyeti kazanma sayılabilir[52].

[52] MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 1999.

Tablo 11.

1999 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri

Hadis Dersi 10. Sınıf Üniteler
1-Hz. Muhammed'in Kur'an-ı Kerim'e Göre Konumu
2. Hadis/Sünnet Kavramlarının Tanımı, Terimleşme Süreci ve Diğer İlgili Kavramlar
3. Hadisin Tarihi Gelişimi
4. Hadis Usulünün Doğuşu ve Gelişimi
5. Hadisle İlgili Terimler ve Hadis Türleri
6. Uydurma Hadisler
7. Hadis Tenkidi
8. Sünnet ve Hadisin Anlaşılması
9. Dinin Kaynağı Olması Bakımından Hadis ve Sünnet
10. Hz. Muhammed'in Örnekliğinin Günümüzdeki Önemi
11.Hadis ve Sünnetle İlgili Tartışmalar
12. Seçme Hadisler, Anlam ve Yorumları

Kaynak: MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 1999.

G. 2008 YILI İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

Türkiye, 2004 eğitim öğretim yılından itibaren önce ilköğretimlerden başlamak üzere kademeli olarak öğretim programlarının tasarımında davranışçı yaklaşımı terk ederek Yapılandırmacı (Oluşturmacı)Yaklaşımı programlarda benimsemiştir.[53] Yeni yaklaşım, öğrencinin önceki öğrenmeleri ile yeni öğrendikleri arasında bağ kurmasını, bilgiyi kendinde

[53]MEB, İlköğretim *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: MEB Yay., 2006, s. 7.

yapılandırıp yeni bir bilgiye ulaşabilmesini ve üretebilmesini hedeflemektedir. Tasarlanan öğretim programlarında davranışlar yerini kazanımlara bırakmıştır. Öğretim programlarına ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışlar kazanımlar belirlenmiştir. Öğretim programlarında uygulanacak yeni yaklaşımla öğrencileri daha etkin, soran, sorgulayan ve eleştirel bakabilme becerisi elde etmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin merkeze alındığı eğitim ortamı ile öğretmen rehber ve yönlendirici pozisyonda olup, öğretimde birçok yöntem ve tekniğin işe koşulduğu sınıf ortamında ölçme sürecin değerlendirilmesine odaklanmıştır.[54]

Yapılandırmacılığın temel felsefesi olan bilginin oluşumu ve yapılandırılan bilginin göreceli olması din ve dini bilgiler açısından değerlendirildiğinde yapılandırmacı anlayışın dini hakikatlerin kendilerinin gerçeklik olduğu iddiası ile çelişir görünmektedir. Bu açıdan öğretim programlarına yenilenen yaklaşımın din eğitimi alanında çok uyumlu olmadığı şeklinde tartışmaların olduğu görülmektedir.[55]

[54] Muhittin Okumuşlar, *Yapılandırmacılık Yaklaşımı ve Din Eğitimi*, Konya: Yediveren Kitap, 2008, s. 74.

[55] Mahmut Zengin, *Yapılandırmacılık ve Din Eğitimi İlköğretim DKAB Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi ve Öğretmen Görüşleri Açısından Etkililiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul, 2010, s. 141.

Tablo 12.

2008 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları

İmam Hatip Lisesi Dersleri		**Sınıflar**				**Toplam Ders Saati**
		9. Sınıf	**10. Sınıf**	**11. Sınıf**	**12. Sınıf**	
1	Kur'an-ı Kerim	6	7	6	4	23
2	Mesleki Arapça	5	5	5	5	25
3	Temel dini Bilgiler	2	-	-	-	2
4	Kelâm					2
5	Karşılaştırmalı Dinler Tarihi				2	2
6	Fıkıh			2		2
7	Tefsir				2	2
8	Hadis			2		2
9	Siyer		2			2
10	İslam Tarihi				2	2
11	Hitabet ve Meslekî Uyg.				2	2
Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatleri		**13**	**14**	**15**	**19**	**61**
Seçmeli Dersler haftalık Ders saatleri		**-**	**12**	**12**	**11**	**35**
Kültür Dersleri ve Rehberlik ve Eğitim Çalış. Haftalık Ders Saatleri		27	14	13	10	60
Toplam Ders Saati sayısı		**40**	**40**	**40**	**40**	**151**

Kaynak: MEB, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, 2008, ss. 161-163.

2008 yılında yapılan düzenlemeyle İmam Hatip Lisesi öğretim programı haftalık 40 saatlik sabit ders saati ile yeniden yapılandırılmıştır. Programa göre 9. sınıfta 13 saat meslek dersi, 27 saat kültür dersi; 10. sınıfta 14 saat meslek dersi, 26 saat kültür ve seçmeli ders; 11. sınıfta 15 saat meslek dersi, 25 saat kültür ve seçmeli ders; 12. sınıfta ise 19 saat meslek dersi, 21 saat kültür

ve seçmeli ders yer almaktadır. Böylece dört yıllık toplamda 61 saat meslek, 95 saat kültür dersi olmak üzere 151 saatlik bir ders dağılımı oluşturulmuştur.

Bu programda Hadis dersi 11. ve 12. sınıflarda haftada iki saat olarak yer almakta, önceki programlara kıyasla daha üst sınıflarda verilmesi dikkat çekmektedir. Bu durum, öğrencilerin temel dinî bilgi birikimlerini tamamladıktan sonra hadisleri anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeye yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Genel olarak 2008 müfredatı, meslek derslerinin oranını artırarak alan bilgisini güçlendirmeyi, aynı zamanda seçmeli derslerle öğrencilerin bireysel ilgi alanlarını desteklemeyi amaçlamıştır.

Hadis dersi öğretim programının hedefleri olarak şunlar zikredilmiştir.[56] Hadis dersi ile, öğrencilerin hadis ve sünnet kavramlarını tanımlayabilmeleri, Hadis'in tedvin dönemi gelişim sürecini kavrayabilmeleri, Hadisin dindeki konumunu ve İslam toplum hayatı için önemini kavrayabilmeleri hedeflenmiştir. Hadis ünite sonlarında bulunan Okuma Metinleri ile öğrencilerin hadis kültür ve birikimlerini mesleki açıdan geliştirme hedeflenmiştir.

Öğreti programında, hedeflenen öğrenci temel becerinden birisi de hadisin sağlıklı bir şekilde tespiti ve yorumunun İslam'ın doğru anlaşılmasına ve öğrenilmesine katkısı dile getirilerek, dini pratiklerin zeminini oluşturan hadisleri; kaynakları, kullanma ve hadislerden yararlanma becerilerinin kazandırılmasıdır. Öğrencilerin karşılaştıkları Hadisleri kaynaklarını dikkate alarak araştırma ve bulma, hadis kaynaklarını tanıma ve bunlardan yararlanabilme, Hadisleri anlamlandırma ve yorumlayabilmek için gerekli kuralları dikkate alma becerisini kazandırmaktır.[57]

Hadis dersinin üniteleri ve ünite açılımları Tablo 13'te gösterildiği gibidir.[58]

[56] MEB, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, Ankara, 2010, s. 161.

[57] MEB, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, 2010, s. 16.

[58] MEB, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, 2008, ss. 161-163.

Tablo 13.

2008 Yılı Yapılan Değişiklikle Sınıflar Düzeyinde Hadis Dersi Öğretim Programı Ünite Açılımları

Hadis Dersi 10. Sınıf Üniteler ve Açılımları		
Birinci Ünite **Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Konumu**	**İkinci Ünite** **Hadis İlmi ve Temel Kavramları**	**Üçüncü Ünite** **Hadis Tarihi**
1.Hz. Muhammed'in Beşerî Yönü	1. Hadis İlminin Konusu ve Önemi	1. Hz. Muhammed Devrinde Hadis
2. Hz. Muhammed'in Peygamberlik Yönü	2. Hadis İlminin Temel İslam Bilimleri ile İlişkisi	2. Sahabe Döneminde Hadis
3. Hz. Muhammed'in Tebliğ ve Tebyin Görevi	3. Hadis İlminin Temel Kavramları	3. Tabiîn Döneminde Hadis
4. Hz. Muhammed'e İtaat	3.1. Hadis	4. Hadislerin Tedvini ve Tasnifi
	3.2. Sünnet	4.1. Tedvin ve Tasnif Faaliyetleri
	3.3. Eser	4.2. Temel Hadis Kaynaklarının Tasnifi
	3.4. Haber	5. Hadis Usulünün Oluşum Dönemi
	3.5. Ravi	6. Hadiste şerh ve Yorum Dönemi
	3.6. Rivayet-Mervi	7. Kütüb-i Sitte Müellifleri
	3.7. Sened-İsnad	8. Türkçeye Çevrilen Temel Hadis Kaynakları
	3.8. Metin	
	3.9. Tarik-Tabaka	
	3.10. Cerh ve Ta'dil	

Dördüncü Ünite **Hadis Çeşitleri**	**Beşinci Ünite** **Hadislerin Tahlil ve Tenkidi**	**Altıncı Ünite** **Hadis ve Sünnetin Anlaşılması**
1. Kaynağına Göre Hadis Çeşitleri	1. Sened Tenkidinde Ölçütler	1. Sünnet ve Hadisin Anlaşılmasını Konu Edinen Geleneksel Hadis İlimleri
1.1. Kudsi Hadisler	1.1. Ravinin Adaleti	1.1. Garibu'l-Hadis
1.2. Merfu Hadisler	1.2. Ravinin Zabtı	1.2. Muhtelifu'l- Hadis
1.3. Mevkuf Hadisler	2. Metin Tenkidinde Ölçütler	1.3. Fıkhu'l- Hadis
1.4. Maktu Hadisler	2.1. Dil (İfadelerde Tutarlılık)	1.4. Esbâbu Vurudi'l-Hadis
3. Ravilerinin Sayısına Göre Hadis Çeşitleri	2.2. Kur'an'a Uygunluk	2. Sünnet ve Hadisin Anlaşılmasında Modern Bilimlerin Katkısı
3.1. Mütevatir Hadisler	2.3. Sahih Sünnete Uygunluk	3. Dinin Kaynağı Olması Bakımından Hadis ve Sünnetin Değeri
3.2. Ahad Hadisler	2.4. Akılla Çelişmeme	3.1. Hadis ve Sünnetin Bağlayıcılığı
3.2.1. Meşhur	2.5. Tarihi Verilere Uygunluk	3.2. Hadis ve Sünnetin Anlaşılmasında Bütünlüğün Gözetilmesi
3.2.2. Aziz		3.3. Hadiste Yerellik ve Evrensellik
3.2.3. Garip		4. Örnek Alma ve Taklit Etme Arasındaki Fark
4. Sıhhat Derecesine Göre Hadis Çeşitleri		
4.1. Sahih Hadis ve Özellikleri		

4.2. Hasen Hadis		
4.3. Zayıf Hadis ve Çeşitleri		
4.3.1. Senetteki Kopukluk ile İlgili Olanlar		
4.3.2. Ravinin Kusuru ile İlgili Olanlar		
5. Uydurma (Mevzu) Hadisler		
5.1. Mevzu Hadislerin Ortaya Çıkış Nedenleri		
5.2. Mevzu Hadisleri Tanıma Yolları		
5.3. Mevzu Hadislerin Yol Açtığı Zararlar		
5.4. Mevzu Hadislere Karşı Alınan Önlemler		

Kaynak: MEB, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programı*, 2008, ss. 161-163.

H. 2014 YILI İHL ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

İmam Hatip Liseleri 2014-2015 öğreti yılından itibaren 9 ve 10. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak Anadolu Liselerine dönüştürülmüştür[59]. 2014 yılında yapılan düzenleme ile Anadolu İmam Hatip Lisesi müfredat programları Tablo 14'te verilmiştir.

[59] MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara, 2014, ss. 25-320.

Tablo 14.

2014 Yılı Yapılan Düzenleme ile İmam Hatip Lise Okul Müfredat Programları

İmam Hatip Lisesi Dersleri		Sınıflar				Toplam Der Saati
		9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf	
1	Kur'an-ı Kerim	5	4	4	2	**16**
2	Mesleki Arapça	-	-	3	3	**6**
3	Temel dini Bilgiler	1	-	-	-	**1**
4	Siyer	-	2	-	-	**2**
5	Kelâm	-	-	-	2	**2**
6	Dinler Tarihi	-	-	-	2	**2**
7	Fıkıh	-	2	-	-	**2**
8	Tefsir	-		2	-	**2**
9	Hadis	-	2	-	-	**2**
10	Akaid	-	-	2		**2**
11	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-		2	**2**
12	Hitabet ve Meslekî Uyg.	-	-	2		**2**
13	Osmanlı Türkçesi	-	1	-	-	**1**
Meslek Dersleri Haftalık Ders Saatleri		**6**	**11**	**12**	**11**	**40**
Seçmeli Dersler haftalık Ders saatleri		**-**	**-**	**16**	**18**	**34**
Kültür Dersleri ve Rehberlik ve Eğitim Çalış. Haftalık Ders Saatleri		**33**	**29**	**12**	**10**	**84**
Toplam Ders Saati sayısı		**39**	**40**	**40**	**39**	**158**

Kaynak: MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL ve AİHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara, 2014, ss. 25-320.

İmam Hatip Liselerinin öğretim programlarına bakıldığında; dokuzuncu sınıfta 6 saat meslek dersi ve 33 saat kültür dersleri ile rehberlik ve eğitim çalışmaları dersleri olmak üzere 39 saat dersin olduğu, onuncu sınıfta 11 saat meslek dersi ve 29 saat kültür dersleri, seçmeli dersler

ile rehberlik ve eğitim çalışmaları olmak üzere 40 saat dersin olduğu, on birinci sınıfta 12 saat meslek dersi ve 28 saat kültür dersleri, seçmeli dersler ile rehberlik ve eğitim çalışmaları olmak üzere 40 saat dersin olduğu ve on ikinci sınıfta 11 saat meslek dersi ve 28 saat kültür dersleri, seçmeli dersler ile rehberlik ve eğitim çalışmaları olmak üzere 39 saat dersin olduğu görülmektedir. Buna göre, 4 yıllık İmam Hatip Lise kısmında 40 saat meslek dersleri ve 118 saat kültür dersleri olmak üzere toplam 158 ders saatinin olduğu ve hadis dersinin programda iki saat olarak yer aldığı görülmektedir.

I. 2018 YILI ANADOLU İMAM-HATİP LİSESİ DERS PROGRAMLARI VE HADİS DERSİ

1. Anadolu İmam-Hatip Lisesi Ders Programları

Anadolu İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları, birbirine destek olan ve birbirini tamamlayan çeşitli derslerden oluşmaktadır. Meslek dersleri öğretim programları; öğretim hedefleri dikkate alınarak oluşturulan "üniteler", ünitenin ve temanın özelliğine göre öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimleri göz önünde bulundurularak onlara peygamber sevgisini kazandıracak ve sünnet kültürü kazandıracak şekilde yapılandırılan "konular", eğitim süreci sonucunda öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade eden "kazanımlar" ve ünite içinde vurgulanması veya sınırlandırılması gereken hususların yer aldığı "açıklamalar" verilmiştir.[60]

[60] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: 2018, s. 11.

Tablo 15.

2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Anadolu İHL Haftalık Ders Çizelgesi

İHL Dersleri		Sınıflar				Toplam Ders Saati
		9. Sınıf	10. Sınıf	11.Sınıf	12. Sınıf	
Ortak Dersler Toplamı		**33**	**29**	**12**	**10**	**84**
1	Kur'an-ı Kerim	5	4	4	3	16
2	Mesleki Arapça	-	-	3	3	6
3	Temel Dini Bilgiler	1	-	-	-	12
4	Siyer	-	2	-	-	
5	Fıkıh	-	2	-	-	2
6	Tefsir	-	-	2	-	2
7	Dinler Tarihi	-	-	-	2	2
8	Hadis	-	2	-	-	2
9	Akaid	-	-	1	-	1
10	Kelam	-	-	-	2	2
11	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	2	-	2
12	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	2	2
13	Osmanlı Türkçesi	-	1	-	-	1
Toplam		**6**	**11**	**12**	**12**	**41**
Seçmeli Ders Saati Toplamı		**-**	**-**	**16**	**18**	**34**
Rehberlik ve Yönlendirme		**1**	**-**	**-**	**-**	**1**
Toplam Ders Saati		**40**	**40**	**40**	**40**	**160**

Tablo 16.

2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Anadolu İmam Hatip Lisesi Seçmeli Dersleri (A Grubu)

	İHL Dersleri	**10. Sınıf**	**11. Sınıf**	**12. Sınıf**
Temel İslam Bilimleri	Fıkıh Okumaları (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Tefsir Okumaları (1)	-	-	(1) (2)
	Hadis Metinleri (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	İslam Ahlakı (1)	-	(1)	(1)
	İslam Bilim Tarihi (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Kur'an Okuma Teknikleri (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Arapça (Metin-Mükâleme) (2)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Mesleki Uygulama (1)	-	-	(1) (2)
	İslam Tarihi (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Ahlak ve Tasavvuf Kültürü (1)	-	(1)	(1)
Türk İslam Sanatları	Dinî Musiki (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Hüsn-i Hat (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Ebru (1)	-	(1) (2)	(1) (2)
	Tezhip (1)	-	(1) (2)	(1) (2)

Kaynak: MEB, Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları 2018b, ss. 3-4.

Tablo 15 ve 16'da görüldüğü gibi, haftalık 40 ders saati bulunan İmam Hatip Lisesi 9. Sınıfta meslek derslerinin %15, 10. 11. ve 12. sınıfta %30 civarında olduğu görülmektedir. Çizelgede seçmeli derslere ait haftalık ders saatleri, sınıflar bazında parantezle gösterilmiştir. Öğrenciler bulundukları sınıfta parantez içindeki derslerden yalnızca birini seçebilirler. Sözgelimi, 11. Sınıfa giden bir öğrenci, seçmeli derslerden Hadis Metinleri (1) (2) dersini "1" ya da "2" ders saati olarak seçebileceklerdir. Seçmeli dersler, öğrencilerin ilgi ve istekleri

doğrultusunda, derslerdeki başarı durumları ve hedefledikleri yükseköğretim programları doğrultusunda öğrenci, veli ve okul tarafından ortaklaşa belirlenir.[61]

2. Hadis Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 02.05.2017 tarih ve 46 sayılı kurul kararı ile Anadolu İHL "Hadis Dersi Öğretim Programı" güncellemiştir.

Hadis Dersi Öğretim Programı ile; Hadis ve Sünnet'in dini açıdan tanımlanması, tarihî süreç içerisinde Hadis ve Sünnet'in gelişim aşamalarının tanıtılması, dinî kültür içindeki konumunun ve toplum hayatındaki yerinin kavratılması amaçlanmıştır.

Hadis Dersi Öğretim Programı öğrencilerin;

- Hz. Peygamberin Kur'an'daki konumunu kavramaları,
- Hadis ilmi sayesinde Hadisle ilgili temel kavramları açıklayabilmeleri,
- Hadis ilminin tarihî süreçte gelişimini kavramaları,
- Hadislerin kaynağı, râvi sayısı ve sıhhat derecesine göre tasnif edebilmeleri,
- Dinin anlaşılmasında Kur'an ve Sünnet bütünlüğünün önemini kavramaları,
- Hz. Peygamber'in sünnetindeki muhteva ve öz ilişkisini kavramaları,
- Güncel olayları hadisler ışığında yorumlayabilmeleri,
- Hadis metinleri ve sünneti doğru bir şekilde yorumlama yöntemi kazanmaları,
- Hadislerde verilen ilke ve değerleri hayatlarına yansıtabilmeleri amaçlanmaktadır[62].

3. Hadis Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Hadis dersinde öğretmenlerden aşağıda belirtilen hususlara dikkat etmeleri istenmiştir.

- Hadis dersinde öğrenciler, hadis ve sünnetin birbirini tamamlayıcı unsurlar olarak görmeleri esasına dayanır.

- Hadis dersinde öğrencilerin; Hz. Peygamber'i tanıma, hadis ve sünnetin dinî yaşamdaki yerini kavramaları hedeflenmelidir.

---

[61] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: 2018b, ss. 3-4.

[62] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 2018b, s. 45.

- Hadis dersinde öğrencilere peygamber sevgisi ve Hz. Peygamber'e bağlılıktaki samimiyet yansıtılmalıdır.

- Hadislerde asıl olan verilmek istenilen mesajların kavranmasıdır. Bu doğrultuda öğrencilerin zorlama olmaksızın hadis metinlerini ve anlamlarını ezberlemeleri teşvik edilmelidir.

- Ünite sonlarında konu bütünlüğünü sağlayacak şekilde bir hadisin Arapça metni Türkçe tercümesi ile kısa açıklaması okuma metni olarak verilecektir.

Buna göre Hadis Dersi öğretim programı üniteleri, kazanım ve ders saati sayıları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17.

Hadis Dersi Öğretim Programı Üniteleri, Kazanım ve Ders Saati Sayıları

Hadis Dersi Üniteler		**Kazanım Sayıları**	**Ders Saati**
1.	Hadis İlmi ve Temel Kavramları	5	10
2.	Sünnetin Konumu	5	10
3.	Hadis Tarihi	7	12
4.	Hadis Çeşitleri	6	16
5.	Hadislerin Tenkidi	4	12
6.	Hadis ve Sünnetin Anlaşılması	5	12
Toplam		**32**	**72**

Kaynak: MEB, Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları**,** 2018b, s. 45.

Hadis dersi kazanımları verilirken öğretmenlerin ünite içinde vurgulamaları veya dikkat etmeleri gereken hususlar "açıklamalar" kısmında verilmiştir.

4. Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme

Öğretim programında ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışı hâkim olup öğretmenden özgünlük ve yaratıcılık beklenmektedir. Ölçme ve değerlendirme süreci ile ilgili öğretmenlerden beklentiler şu şekilde ifade edilmiştir;

- Ölçme ve değerlendirme eğitimin ayrılmaz bir parçası olup eğitim sürecinin tamamını kapsar.

- Ölçme, dersin bütünü düşünüldüğünde süreçleri kapsayacak biçimde ele alınır.

- Ölçme ve değerlendirme süreci öğrencilerin bireysel farklılıklarına duyarlı olmalıdır.
- Ölçmede bilişsel, duyuşsal ve davranışsal kazanımlar dikkate alınmalıdır.
- Çok odaklı ölçme ve değerlendirme esas olmalıdır.
- Öğrencileri tek bir zamanda ölçmek yerine süreç içindeki değişimleri dikkate alan ölçümler kullanmak esastır[63]

I. 1924-2018 YILLARI ARASI İMAM HATİP ORTA VE LİSE KISMI HADİS DERSİ HAFTALIK DAĞILIMLARI

Kuruluşundan günümüze değin İmam Hatiplerin orta ve lise kısımları dikkate alındığında Hadis derslerine haftalık ayrılan ders saatleri sayısı Tablo 18'de verilmiştir.

[63] MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: 2018, s. 8.

Tablo 18.

1924-2018 Yılları Arası İmam Hatip (Orta ve Lise) Hadis Dersi Haftalık Dağılımları

Hadis Dersi Öğretim Programlarının Uygulandığı Yıl	**Sınıflar**				**Toplam Ders Saati**
	1. Sınıf	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	
1924 yılı İmam Hatip Mektepleri Hadis dersi sınıf düzeyi haftalık ders saati	-	1	1	1	3
1951 Yılı İH Okulları (Lise Kısım) Hadis dersi haftalık ders dağılım çizelgesi (3 Yıllık)	-	-	1	-	1
1951 Yılı İH Okulları (Orta Kısım) Hadis dersi haftalık ders dağılım çizelgesi (4 Yıllık)	-	-	-	1	1
1971 Yılı İH Okulları (Lise) Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	2	2	6
1985 Yılı İHL Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	2	2	6
1999 Yılı İHL Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	-	-	2
2008 Yılı İHL Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	-	-	2
2014 Yılı İHL Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	-	-	2
2018 Yılı İHL Hadis dersi haftalık ders saati	-	2	-	-	2

Tablo 18'de görüldüğü üzere, imam hatiplerin kurulduğu yılda hadis dersleri 2.,3., ve 4. sınıfta haftada birer saat olmak üzere okutulmuştur. 1971 yılından itibaren İmam hatip lisesi 2., 3., ve 4. sınıflarda hadis dersleri hatalık ders çizelgesinde 2'şer saat olarak okutulmuştur. 1999 yılından itibaren günümüze değin hadis dersleri imam hatip liselerinde sadece 3. sınıflarda 2'şer saat olarak okutulmaktadır.

III. 2019 ANKETİ VE 2025 MÜLAKATI KATILIMCILARININ OKUDUĞU HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ (2015-2017-2021-2025)

A. 2015- 2017 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ

2015 yılı Anadolu İmam Hatip Lisesi Hadis Dersi Kitabı, öğretim yaklaşımı bakımından bilgi aktarımına dayalı klasik bir yapıya sahiptir. Bu dönemde kitap dili oldukça akademiktir; anlatım tarzı öğretmen merkezli olup öğrenciyi pasif bir dinleyici konumuna yerleştirmektedir. Metinlerdeki kavramsal yoğunluk, özellikle lise düzeyindeki öğrenciler için soyut kalmış; öğretim süreci büyük ölçüde tanım ve açıklama odaklı ilerlemiştir. 2015 kitabında, hadis öğretiminde görsel materyal kullanımı oldukça sınırlıdır. Ünitelerdeki metinler yoğun ve uzun paragraflar hâlindedir. Kavram öğretimi yapılırken öğrencinin metinle etkileşime geçmesini sağlayacak sorulara, etkinliklere veya düşünmeye teşvik eden bölümlere yer verilmemiştir. Hadislerin ahlaki ve toplumsal boyutuna dikkat çekilmekle birlikte, öğrencinin hadisleri günlük yaşamla ilişkilendirmesini sağlayacak yönlendirmeler bulunmamaktadır.

2017 yılına gelindiğinde, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Hadis Dersi Öğretim Programı ve ders kitabı, 2015 baskısına göre belirgin bir yenilenme göstermiştir. Program, aynı altı ünitelik yapıyı korumakla birlikte, dil ve anlatım bakımından sadeleştirilmiş, sayfa düzeni ve metin biçimi görsel olarak zenginleştirilmiştir. Öğrencinin dikkatini artırmak amacıyla metinlerde tablo, kutucuk ve özet alanları kullanılmış; hadislerin anlam boyutuna yönelik kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Sonuç olarak, 2015 kitabı öğretmen merkezli, kavram ağırlıklı, bilgi aktarımına dayalı bir yapı sergilerken; 2017 kitabı sadeleşmiş dili, görsel destekleri ve etkinlik bölümleriyle hadis öğretiminde öğrenciye aktif katılım fırsatı sunan bir anlayışın ilk adımlarını oluşturmuştur. Bu geçiş, 2021 yılında yayımlanan yeni hadis kitabında daha da geliştirilmiş; anlam, yorumlama ve değer aktarımı odaklı öğretim anlayışıyla bütünleşmiştir. 2025 yılında yürürlüğe giren Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hadis Dersi kitabı ise bu dönüşümü tamamlamış; öğrencinin düşünme, yorumlama ve değer üretme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan yeni bir yaklaşım benimsemiştir.

B. 2017- 2021 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ

2017 yılı hadis dersi kitabı bilgi temelli bir yaklaşımı esas almıştır[64]. Kitap, altı üniteden oluşmakta; “Hadis İlmi ve Temel Kavramları”, “Sünnetin Konumu”, “Hadis Tarihi”, “Hadis Çeşitleri”, “Hadislerin Tenkidi” ve “Hadis ve Sünnetin Anlaşılması” başlıklarını içermektedir.

[64] Millî Eğitim Bakanlığı, *Hadis 10. Sınıf Ders Kitabı*, Ankara: MEB Yayınları, 2017.

Bu dönemde dersin temel hedefi, öğrencinin hadis ilmine dair kavramları öğrenmesi, hadislerin sahihlik ölçütlerini tanıması ve hadis tarihini kavramasıdır. Programın dili öğretmen merkezli ve teoriktir. Derslerde anlatım yöntemi baskındır; öğrencinin katılımı sınırlı, öğretmenin rehberliği belirleyicidir.

"Hadislerin Tenkidi" ünitesinde hadislerin güvenilirlik derecelerinin belirlenmesinde kullanılan ölçütler sistematik biçimde açıklanmıştır. Râvinin adalet ve zabtı, metnin Kur'an'a, sahih hadislere, akla, tarihe ve dile uygunluğu gibi ilkeler, öğrencinin hadislerin sıhhatini değerlendirirken başvurabileceği temel kriterler olarak öğretilmiştir. Bu sayede öğrencinin hadislerin sıhhatine dair bilgi temelli bir güven geliştirmesi hedeflenmiştir. Ancak programda eleştirel düşünme, yorumlama ve değer aktarımı gibi üst düzey beceriler ikincil planda kalmıştır.

2021 yılında yayımlanan MEB Hadis 10. Sınıf Ders Kitabı ise 2017 programının genel yapısını korumakla birlikte, dil ve üslubu açısından yenilikler içermektedir. Kitap, aynı altı üniteden oluşur; ancak metin dili sadeleştirilmiş, kitabın sayfa düzeni görsel unsurlarla zenginleştirilmiş, öğrencinin dikkatini ve ilgisini artırmak amacıyla öğrencinin hadisleri kendi cümleleriyle açıklamasını, anlamı üzerine düşünmesini ve günlük hayatla ilişki kurmasını sağlayan "Yorumlayalım" başlıklı kısımlar eklenmiştir. Bu yenilik, 2021 kitabını önceki baskılara göre daha etkileşimli hâle getirmiş ve öğrenciyi aktif öğrenme sürecine katmıştır. Böylece dersin merkezine "hadisi anlamak ve yaşamak" ilkesi yerleşmiştir.

2021 kitabının bir diğer belirgin farkı, ölçme-değerlendirme anlayışındadır. 2017'deki değerlendirmeler çoğunlukla klasik test sorularından oluşurken, 2021 kitabında her ünitenin sonunda "Değerlendirme" bölümleri eklenmiştir. Bu bölümlerde doğru–yanlış, açık uçlu ve kısa cevaplı sorular yer almakta; öğrenciye bilgiyi hatırlamanın yanı sıra, yorumlama ve çıkarım yapma fırsatı da sunulmaktadır. Ölçme araçlarındaki bu çeşitlilik, hadis dersini düşünme, ilişkilendirme ve analiz becerilerini öne çıkaran bir derse dönüştürmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 2017 programı bilgi aktarımı odaklı, öğretmen merkezli ve kavramsal yoğunluğu yüksek bir yapıya sahipken; 2021 kitabı kısmen sadeleştirilmiş dili, görsel destekleri, çoklu değerlendirme araçları ve "Yorumlayalım" gibi etkileşimli bölümleriyle öğrenciyi merkeze alan bir öğretim anlayışını temsil etmektedir.

Sonuç olarak, 2017 ve 2021 hadis dersi kitapları arasındaki fark çok belirgin olmasa da hadis öğretiminde bilgi aktarımından anlam merkezli, etkileşimli ve değer odaklı bir öğrenmeye geçiş olarak özetlenebilir. 2017 kitabı öğrencinin hadisleri kavramsal düzeyde tanımasını sağlarken, 2021 kitabı bu bilgiyi öğrencinin düşünce dünyasına ve yaşamına taşımayı hedeflemiştir.

C. 2021-2025 HADİS DERS KİTAPLARININ MUKAYESESİ

Bu bölümde, 2021 yılı Hadis dersi kitabı ile 2025 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde okutulan hadis dersi kitabı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.[65] Yapılan mülakatlarda öğrenciler hadis dersini genellikle "bilgi yoğunluklu, ezbere dayalı" bir ders olarak tanımlamışlardır. 2021–2025 karşılaştırması, hadis öğretiminde bilgi aktarımı temelli yapıdan öğrenci merkezli bir öğrenme anlayışına doğru bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir.[66]

1. Kitap Yapısı ve Üniteler

2021 yılı hadis dersi kitabı, öğrencinin hadis ilmine dair temel kavramları sistemli biçimde öğrenmesini amaçlayan bilgi aktarımı merkezli bir yapıya sahiptir. Ünitelerde hadislerin oluşum, tedvin ve tasnif dönemleri tarihî bir bütünlük içinde ele alınır. Bununla birlikte kitapta kavramsal yoğunluk yüksektir. Öğrenciye doğrudan bilgi verilmektedir. Altı üniteden oluşan bu kitapta şu başlıklar yer almaktadır:

1.Hadis İlmi ve Temel Kavramları

2. Sünnetin Konumu

3. Hadis Tarihi

4. Hadis Çeşitleri

5. Hadislerin Tenkidi

6. Hadis ve Sünnetin Anlaşılması

2025 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesindeki hadis kitabı ise bu yapıyı sadeleştirerek öğrenci merkezli, etkinlik temelli ve beceri odaklı bir modele geçmiştir. Dört üniteden oluşan kitapta içerik sadeleştirilmiş, bilgi merkezli öğretim anlayışı yerine beceri, değer temelli öğrenme ve eleştirel sorgulama ön plana çıkmıştır. Üniteler:

1.Ünite: Hadis İlmine Giriş

2. Ünite: Hadis tarihi

3. Ünite: Hadis çeşitleri

4. Ünite: Hadis ve Sünnetin Anlaşılması

---

[65] Millî Eğitim Bakanlığı, *Hadis 10. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları, 2021,2025

[66] Millî Eğitim Bakanlığı, *Hadis Dersi Öğretim Programı* (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli). Ankara: MEB, 2025.

Üniteler, öğrencinin günlük yaşamıyla ilişki kurabileceği örneklerle desteklenmiş; yorumlama ve değer üretimi vurgusu öne çıkarılmıştır. Sonuç olarak, 2021 yılı kitabı bilgi aktarımını, 2025 yılı kitabı ise anlam üretimini merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir.

2. Ölçme – Değerlendirme Farkları

2021 kitabında ölçme araçları öğrencinin bilgi düzeyini ölçmekte etkili olan bilgi temelli test, doğru–yanlış, açık uçlu sorular şeklindedir. 2025 kitabında ise süreç odaklı değerlendirme benimsenmiştir: "Kontrol Noktası", "Öz Değerlendirme Formu", "Sıra Sizde", "Grup Etkinliği" gibi bölümler yer almaktadır. Öğrencinin çıkarım, yorum ve ilişkilendirme becerisi esas alınmıştır. Bu çeşitlilik, 2025 mülakat verilerinde belirginleşen "dersin anlam odaklı olma ve hayatla ilişkilendirme" beklentisiyle örtüşmektedir. Değerlendirme süreci öğrenciyi merkeze almakta; öğrenciden "hadisi yorumlama, ilişkilendirme, çıkarım yapma" gibi beceriler beklenmektedir. Kitaplardaki bu farklı yaklaşımların öğrenciler tarafından nasıl algılandığı saha araştırması bulgularında değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2019 ANKET VERİLERİ VE 2025 MÜLAKAT BULGULARI BAĞLAMINDA BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN HADİS VE SÜNNET ALGISI

Bu bölümde, çalışmanın yapıldığı Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi tanıtılmış ve araştırmanın nicel ve nitel aşamalarından elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. İlk olarak, 2019 yılında uygulanan "Hadis ve Sünnet Tutum Ölçeği sonuçları değerlendirilmiş; öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik genel eğilimleri cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmiştir. Ardından, 2025 yılında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla öğrencilerin hadis ve sünnet algılarına ilişkin derinlemesine görüşleri ele alınmıştır. Son olarak, her iki döneme ait bulgular karşılaştırmalı biçimde değerlendirilerek, zaman içindeki değişim, süreklilik ve tutum farklılıkları ortaya konulmuştur.

I. BAKIRKÖY ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

A. OKULUN TARİHÇESİ

Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi, 1975 yılında Kanarya Fevzi Çakmak Camii alt katında 4 şube ve 60 öğrenci ile eğitim-öğretime başlamıştır. 1976 yılında Bağcılar'a nakledilmiş, 1981 yılında Bakırköy Kartaltepe Mahallesi Terakki mevkiindeki binasına taşınmış; 1990 yılında ek bina yapılmıştır. Okulun arazi alanı yaklaşık 8.500 metrekaredir.

Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi, Fen ve Sosyal Bilimler Programı uygulanan İmam Hatip Liselerinden biridir. Bu program ile öğrencilerin fen ve sosyal bilimlere yönelik ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerine destek verilmektedir. Öğrenciler, fen bilimleri derslerini Fen Liseleri ile eşit düzeyde, sosyal bilimler derslerini ise Sosyal Bilimler Liseleri ile yakın oranda almaktadır. Okul, merkezi konumu itibarıyla Florya, Bahçelievler, Bağcılar, Güngören gibi farklı ilçelerden öğrencilerin tercih ettiği bir eğitim kurumudur. Bu özelliğiyle farklı sosyo-kültürel çevrelerden gelen öğrencileri bir araya getirmekte ve zengin bir öğrenci profiline sahip bulunmaktadır.

Öğrencilere anketin uygulandığı 2018-2019 eğitim-öğretim yılı itibarıyla okulda 64 öğretmen ve 473 öğrenci bulunmaktaydı. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında fen ve sosyal bilimler kapsamında LGS sınavı ile 90 öğrencinin kabul edilmesiyle birlikte 30 erkek öğrenci müzik bölümüne, 30 kız öğrenci ise geleneksel ve çağdaş görsel sanatlar bölümüne yetenek sınavı ile kabul edilmiştir.

B. GÜNCEL DURUM (2025-2026 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI)

Okulun resmi verilerine göre 2025-2026 eğitim-öğretim yılında okulda 48 derslik, 67 öğretmen ve 816 öğrenci bulunmaktadır.[67] 2025 yılı LGS yerleştirme sonuçlarına göre Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin taban puanı yaklaşık 383,67 olup, yüzdelik dilimi %16-19 aralığındadır. Bu sonuç, okulun İstanbul'daki nitelikli İmam Hatip Liseleri arasında tercih edilir bir konumda olduğunu göstermektedir.

Okul, "Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulayan Anadolu İmam Hatip Lisesi" türünde olup, Fransızca dil hazırlık programı ve program çeşitliliği sunmaktadır. Okulun zengin sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikleri bulunmaktadır. Öğrenciler, TÜBİTAK 4006 Bilim Fuarları kapsamında yürütülen çeşitli projelerle araştırma kültürünü benimsemekte ve disiplinler arası düşünme becerilerini geliştirmektedir. Bu bağlamda, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile hazırladığımız "Hadislerin Güvenilirliği Özündendir" başlıklı proje[68], hadislerin sahihlik kriterleri ve güvenilirlik algısı üzerine yürütülmüş, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin TÜBİTAK 4006 Bilim Fuarı kapsamında sergilenmiştir. Öğrencilerin hadislerin güvenilirliği konusundaki farkındalıklarını arttırmak ve bu konudaki ilmî ölçütleri tanımalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca okulda gerçekleştirilen sosyal etkinlikler, öğrencilerin akademik, kültürel ve ahlâkî gelişimlerini destekleyen çok yönlü bir eğitim anlayışının göstergesidir.

II. 2019 ANKET ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BULGULAR VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu bölümde, 2019 yılında Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle gerçekleştirilen İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği uygulamasından elde edilen bulgular sunulmaktadır. Toplam 339 öğrenciden toplanan veriler, öğrencilerin Hadis ve Sünnet'e yönelik genel tutumlarını ve bu tutumların cinsiyet ile sınıf düzeyi değişkenlerine göre farklılıklarını ortaya koymak amacıyla değerlendirilmiştir.

İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğinin toplam 4 tane faktörü bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; Hadis Dersine Karşı Tutum (15 soru), Sünnete Karşı Tutum (10 soru), Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum (7 soru) ve Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum (5 soru) olarak

---

[67] Millî Eğitim Bakanlığı, *Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi Resmî Web Sitesi*, https://bakirkoyihl.meb.k12.tr (erişim 20 Ekim 2025).

[68] Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi, "TÜBİTAK 4006 Bilim Fuarı Duyurusu", *Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi Resmî Web Sitesi*, https://bakirkoyihl.meb.k12.tr (erişim 20 Ekim 2025).

belirlenmiştir. Ölçeğin maddelerine verilecek cevaplar “Kesinlikle katılıyorum” (5), “Katılıyorum” (4), “Kararsızım” (3), “Katılmıyorum” (2), “Kesinlikle katılmıyorum” (1) şeklindedir.

Yöntem bölümünde açıklanan ölçek sonuçları bu kısımda tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla detaylandırılmıştır. Öncelikle ölçekteki 37 maddeye verilen cevapların istatistiksel dağılımı (Tablo 19), ardından öğrencilerin cinsiyet (Tablo 20) ve sınıf düzeyi (Tablo 21) değişkenlerine göre dağılımları incelenmiştir.

Elde edilen veriler, öğrencilerin genel olarak Hadis ve Sünnet’e karşı olumlu bir yönelim içinde olduklarını; ancak dersin işlenişi ve içeriğine ilişkin bazı eleştirel değerlendirmeler de yaptıklarını göstermektedir. Bu bulgular, daha sonra 2025 yılında gerçekleştirilen mülakat sonuçları ile karşılaştırılarak nitel verilerle desteklenmiştir.

A. GENEL EĞİLİMLER

Öğrencilerin hadis dersine, sünnete, hadis dersinin içeriğine ve hadislerin güvenilirliğine dair genel tutumlarını belirlemeye yönelik 37 maddelik ölçeğe verdikleri cevapların istatistiksel dağılımları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19.

İHL Hadis Dersi ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği Sorularına Ait İstatistiksel Bilgiler

Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği Anket Soruları	Cevap Seçenekleri											
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	$\bar{x}$	S
1. Hadis derslerine çok önem veririm.	18	5,3	56	16,5	108	31,9	128	37,8	29	8,6	3,28	1,01
2. Zayıf da olsa Hadislere uymak Müslümanlığımızın gereğidir.	39	11,5	54	15,9	62	18,3	102	30,1	82	24,2	3,40	1,32
3. Yeni karşılaştığım Hadisin doğruluğunu Temel Hadis kaynaklarından kontrol edebilirim.	18	5,3	74	21,8	84	24,8	120	35,4	43	12,7	3,28	1,10
4. Sosyal medyada karşılaştığım hadisleri ben de derhal paylaşırım.	185	54,6	93	27,4	32	9,4	16	4,7	13	3,8	1,76	1,06
5. Seçmeli olsa Hadis derslerini seçmem.	55	16,2	90	26,5	98	28,9	68	20,1	28	8,3	2,78	1,18
6. Kaynağını araştırmadığım hadisleri kabul etmem.	17	5,0	42	12,4	93	27,4	112	33,0	75	22,1	3,55	1,12

Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği Anket Soruları	Cevap Seçenekleri											
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	$\bar{x}$	S
7. Kaynağından emin olmadığımda hiçbir yerde Hadis paylaşmam.	18	5,3	11	3,2	29	8,6	105	31,0	176	51,9	4,21	1,08
8. Hadis dersleri hangi davranışların doğru veya yanlış olduğunu gösterir.	13	3,8	27	8,0	81	23,9	164	4,84	54	15,9	3,65	0,97
9. Hadis derslerinin ileriki yıllarda karşıma çıkmasını istemem.	37	10,9	59	17,4	90	26,5	92	27,1	61	18,0	3,24	1,25
10. Hz. Peygamberin söz ve uygulamalarını bilmezsem dini anlatamam.	22	6,5	39	11,5	66	19,5	139	41,0	73	21,5	3,60	1,14
11. Hadis derslerine harcadığım zamanı boşa geçen zaman olarak düşünmem.	15	4,4	28	8,3	61	18,0	157	46,3	78	23,0	3,75	1,04
12. Hadis dersleri benim için gereksizdir.	21	6,2	20	5,9	61	18,0	120	35,4	117	34,5	3,86	1,14
13. Hz. Peygamber'e tabi olmadan Müslüman olunmaz.	12	3,5	20	5,9	44	13,0	119	35,1	144	42,5	4,07	1,05
14. Hz. Peygamber gibi davranışta bulunmak bizi Allah'a yaklaştırır.	9	2,7	14	4,1	34	10,0	141	41,6	141	41,6	4,15	0,95

Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği Anket Soruları	Cevap Seçenekleri											
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	$\bar{x}$	S
15. Hadislerin tartışılması gereksizdir.	136	40,1	93	27,4	71	20,9	24	7,1	15	4,4	2,08	1,14
16. Hadis derslerinde anlatılanlar ilgimi çeker.	30	8,8	40	11,8	103	30,4	124	36,6	42	12,4	3,32	1,11
17. Hadis derslerinin hayatımıza katacağı bir şey yoktur.	15	4,4	14	4,1	30	8,8	136	40,1	144	42,5	4,12	1,03
18. Hadisler, günlük hayatta karşılaştığımız sorunlara cevap verir.	11	3,2	18	5,3	81	23,9	164	48,4	65	19,2	3,75	0,94
19. Hadisi (Sünneti) inkâr eden dinden çıkar.	50	14,7	75	22,1	122	36,0	51	15,0	41	12,1	2,88	1,20
20. Hadis dersleriyle hayattaki asıl amacımızı öğreniriz.	22	6,5	57	16,8	132	38,9	103	30,4	25	7,4	3,15	1,00
21. Hadisler olmazsa İslam yaşanamaz	39	11,5	74	21,8	122	36,0	72	21,2	32	9,4	2,95	1,13
22. Bir davranışın Sünnete uygun olup olmadığını Temel Hadis kitaplarından kontrol edebilirim.	24	7,1	47	13,9	116	34,2	122	36,0	30	8,8	3,26	1,04
23. Hadis derslerine girdiğimde huzur bulurum.	26	7,7	68	20,1	130	38,3	83	24,5	32	9,4	3,08	1,06

Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği Anket Soruları	Cevap Seçenekleri											
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	$\bar{x}$	S
24. Hadis derslerinden hoşlanmamda ailemin etkisi vardır.	75	22,1	113	33,3	59	17,4	59	17,4	33	9,7	2,59	1,27
25. Hadis bilgim sayesinde çevremdeki bidat ve hurafeleri görebilirim.	28	8,3	41	12,1	91	26,8	119	35,1	60	17,7	3,42	1,16
26. Hadis dersleri korkulacak bir ders değil.	21	6,2	14	4,1	50	14,7	136	40,1	118	34,8	3,93	1,10
27. Hadis dersleri inancımızla bağlantılı konular içerdiği için ilgimi çeker.	14	4,1	35	10,3	84	24,8	154	45,4	52	15,3	3,58	1,00
28. Hadis dersleri ilgi alanıma girmiyor.	46	13,6	62	18,3	68	20,1	107	31,6	56	16,5	3,19	1,29
29. Bazı hadislerin anlamını kavrayamasam da sorgulamayı doğru bulmuyorum.	100	29,5	109	32,2	83	24,5	33	9,7	14	4,1	2,27	1,11
30. Hadis dersleri dinle ilgili yorum yapabilme becerisi kazandırır.	14	4,1	25	7,4	70	20,6	158	46,6	72	21,2	3,73	1,01
31. Hadis ders kitabımız Hadisle ilgili sorularıma cevap bulmam için yeterlidir.	102	30,1	102	30,1	84	24,8	37	10,9	14	4,1	2,29	1,13

Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği Anket Soruları	Cevap Seçenekleri											
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	$\bar{x}$	S
32. Hadis dersinin içeriği Hadis konusunda öğrenmemiz gereken konuları yeterince içermektedir.	57	16,8	73	21,5	121	35,7	66	19,5	22	6,5	2,77	1,14
33. Hadis dersinde bulunan konuları anlamakta zorlanıyorum.	16	4,7	39	11,5	71	20,9	149	44,0	64	18,9	3,61	1,06
34. Hadis dersi konularından üniversite giriş sınavlarında sorulmayacağı için Hadis dersi ilgimi çekmiyor.	49	14,5	73	21,5	66	19,5	104	30,7	47	13,9	3,08	1,29
35. Sosyal çevremde hadis ile ilgili öğrendiklerimi daha doğru bulurum.	55	16,2	120	35,4	118	34,8	39	11,5	7	2,1	2,48	0,97
36. Hadis ders kitaplarını ilgiyle okurum.	50	14,7	110	32,4	121	35,7	50	14,7	8	2,4	2,58	0,99
37. Hadis dersleri ile ilgili materyal eksik olduğu için bu derslere ilgi duymam.	26	7,7	35	10,3	119	35,1	117	34,5	42	12,4	3,34	1,07

İHL Hadis Dersi ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği Sorularına Ait İstatistiksel Bilgiler

Tablo 19'da yer alan "N" sütunu, her bir seçeneği işaretleyen öğrenci sayısını göstermektedir. "%" sütunu, bu öğrencilerin toplam katılımcı sayısına göre oranını ifade eder.

“X̄” (ortalama) değeri, öğrencilerin ilgili maddeye verdikleri yanıtların genel eğilimini yansıtmaktadır. Bu ortalama, “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneğine 1, “Katılmıyorum”a 2, “Kararsızım”a 3, “Katılıyorum”a 4 ve “Kesinlikle Katılıyorum”a 5 puan verilerek hesaplanmıştır. Buna göre ortalamanın 1,00–2,49 arası olması olumsuz, 2,50–3,49 arası kararsız, 3,50–5,00 arası ise olumlu tutumu göstermektedir. “S” (standart sapma) değeri ise öğrencilerin verdikleri cevapların birbirine yakınlık veya farklılık düzeyini göstermektedir. S değeri küçük olan maddelerde öğrencilerin görüşleri birbirine daha çok benzerlik gösterirken, yüksek S değerleri katılımcılar arasında görüş farklılıklarının olduğunu ifade eder.

Tablo 19’daki bulgular, öğrencilerin genel olarak hadis ve sünnete karşı olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermektedir. Ankette yer alan ifadeler incelendiğinde, öğrencilerin en çok katıldıkları görüşün “Kaynağından emin olmadığımda hiçbir yerde hadis paylaşmam” (X̄=4,21) ifadesi olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin hadislerin doğruluğu konusunda dikkatli ve titiz davrandıklarını, dinî bilgi paylaşımında sorumluluk bilinci taşıdıklarını göstermektedir.

Buna karşılık, en az katılımın “Sosyal medyada karşılaştığım hadisleri ben de derhal paylaşırım” (X̄=1,76) ifadesine olduğu görülmektedir. Bu bulgu da öğrencilerin sorgulamadan paylaşım yapmadıklarını, sosyal medyada yer alan hadislerin güvenilirliğine dikkat ettiklerini göstermektedir.

Öğrencilerin yüksek ortalamayla katıldıkları diğer ifadeler arasında “Hz. Peygamber gibi davranışta bulunmak bizi Allah’a yaklaştırır” (X̄=4,15), “Hz. Peygamber’e tabi olmadan Müslüman olunmaz” (X̄=4,07) ve yer almaktadır. Bu sonuçlar, öğrencilerin Hz. Peygamber’e uymanın ve Sünnete bağlı kalmanın dini hayat için vazgeçilmez olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Genel tabloya bakıldığında, öğrencilerin hadisleri sadece bilgi olarak değil, hayatı yönlendiren birer rehber olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, bazı öğrenciler ders kitabı içeriği, müfredatın yeterliliği ve derslerin işleniş biçimi konusunda daha temkinli ve eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Örneğin “Hadis ders kitabımız Hadisle ilgili sorularıma cevap bulmam için yeterlidir” (X̄=2,29) ve “Hadis dersinin içeriği öğrenmemiz gereken konuları yeterince içermektedir” (X̄=2,77) ifadelerindeki görece düşük ortalamalar fakat “Hadis derslerinin hayatımıza katacağı bir şey yoktur” (X̄=4,12) ifadesindeki yüksek ortalama öğrencilerin ders materyallerinin yetersiz olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ayrıca “Hadis dersleri ilgi alanıma girmiyor” (X̄=3,19) maddesi, bazı öğrencilerin derse yönelik ilgisinin sınırlı kaldığına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, öğrencilerin hem hadislerin güvenilirliğine hem de Hz. Peygamber'in örnekliğine yüksek bir bağlılık gösterdikleri; buna karşılık, ders materyalleri ve öğretim yöntemleri açısından daha zengin ve etkili bir içerik beklentisi taşıdıkları söylenebilir. Bu durum, 2025 yılında yapılan mülakatlarda dile getirilen görüşlerle de örtüşmektedir. Öğrenciler hem ankette hem de mülakatlarda, hadislerin günlük hayatla daha fazla ilişkilendirilmesi **ve** derslerin ezberden çok anlamaya dayalı olarak işlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

B. CİNSİYETE GÖRE HADİS VE SÜNNET TUTUMLARI

Öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20.

Öğrencilerin Cinsiyetine Göre İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Ortalama Puanlar

	Cinsiyet	**N**	**Ort.**
İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği	Kız	172	3,34
	Erkek	167	3,15
Hadis Dersine Karşı Tutum	Kız	172	3,50
	Erkek	167	3,26
Sünnete Karşı Tutum	Kız	172	3,67
	Erkek	167	3,30
Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum	Kız	172	2,31
	Erkek	167	2,33
Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum	Kız	172	3,24
	Erkek	167	3,26

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre ölçek puan ortalamaları Tablo 20'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde kız öğrencilerin genel olarak hadis derslerine ve sünnete ilişkin tutum ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. "Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum" ve "Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum" alt boyutlarında

kız ve erkek öğrenciler arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Bu durum, her iki grubun da dersin içeriği ve hadislerin güvenilirliği konularını benzer biçimde değerlendirdiklerini göstermektedir.

C. SINIF DÜZEYİNE GÖRE HADİS VE SÜNNET TUTUMLARI

Öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre nasıl değiştiğini incelemek amacıyla yapılan değerlendirmeye ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 21.

Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına Ait Ortalama Puanlar

	Sınıf Durumu	N	Ort.
İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği	10. Sınıf	136	3,10
	11. Sınıf	81	3,22
	12. Sınıf	122	3,42
Hadis Dersine Karşı Tutum	10. Sınıf	136	3,18
	11. Sınıf	81	3,36
	12. Sınıf	122	3,62
Sünnete Karşı Tutum	10. Sınıf	136	3,37
	11. Sınıf	81	3,50
	12. Sınıf	122	3,61
Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum	10. Sınıf	136	2,24
	11. Sınıf	81	2,23
	12. Sınıf	122	2,46
Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum	10. Sınıf	136	3,13
	11. Sınıf	81	3,22
	12. Sınıf	122	3,39

Tablo 21 incelendiğinde,10. sınıftan 12. sınıfa doğru gidildikçe öğrencilerin hem hadis derslerine hem de sünnete karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirdikleri anlaşılmaktadır. İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği genel puanları dikkate alındığında, 10. sınıf öğrencilerinin ortalaması 3,10, 11. sınıf öğrencilerinin 3,22 ve 12. sınıf öğrencilerinin 3,42'dir. Bu fark, 12. sınıf öğrencilerinin hadis dersine daha fazla değer verdiğini ve bu dersi dini gelişimlerinin önemli bir parçası olarak gördüklerini göstermektedir. Benzer biçimde "Hadis Dersine Karşı Tutum" alt

boyutunda da sınıf düzeyi arttıkça ortalamalar yükselmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin ilerleyen yıllarda hadis dersinin içeriğini daha iyi anladıklarını**,** dersi daha faydalı ve anlamlı bulduklarını göstermektedir. Sünnete Karşı Tutum alt boyutunda da benzer bir eğilim vardır.10. sınıfta 3,37 olan ortalama, 12. sınıfta 3,61'e yükselmiştir. Bu bulgu, üst sınıflardaki öğrencilerin Hz. Peygamber'in sünnetini hayatla ilişkilendirmede daha bilinçli ve içselleştirmiş olduklarını göstermektedir.

"Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum" boyutunda 12. sınıf öğrencilerinin ortalaması 2,46'dır ve bu değer diğer sınıflardan yüksektir. Bu durum, öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça dersin konularını daha iyi kavradıklarını ve içeriği daha anlamlı bulmaya başladıklarını düşündürmektedir.

Aynı şekilde, "Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum" alt boyutunda da 10. sınıf 3,13'ten 12. sınıf 3,39'a yükselen bir eğilim vardır. Bu sonuç, üst sınıflardaki öğrencilerin hadislerin doğruluğu ve kaynak güvenilirliği konusundaki bilinçlerinin arttığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldikçe hadis ve sünnet konularına yönelik farkındalık ve ilginin arttığı söylenebilir. Bu artış hem derslerde kazanılan bilgi birikiminin hem de öğrencilerin içerisinde bulundukları ergenlik döneminin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ergenlik, birey hayatında en çalkantılı dönem olarak bilinir. Hasan Kayıklık'a göre örf, gelenek, ahlâk kuralları, toplumsal norm ve yaptırımlar vb. her şeyi acımasızca eleştiren ergen, kendisine sunulan dinsel değerleri de sorgu süzgecinden geçirir. Ergen, zamanla taklitten tahkike, olasılıklardan kesinliğe, şüphe ve hayallerden daha gerçekçi fikirlere geçer.[69] Dini şüphe yaşı olarak ifade edilen dönem 12-14 yaşlarında başlayarak 16-18 yaşlarında zirveye ulaşmakta ve 20'li yaşlarda sona ermektedir[70] Soyut düşünme yeteneğinin gelişmesiyle beraber bu yaşlardaki gençlerde eleştirel düşüncenin zirveye çıktığı görülmektedir.[71] Daha küçük sınıflar, ergenlikle beraber sorgulama ve şüphenin arttığı, eleştirel bakış açısının fazlaca olduğu yıllar olarak değerlendirilmektedir. Zamanla bu savrulma durulmaya başlar.

---

[69] Mehmet Emin Kalgı, *Dindarlık ve Kişilik* (*Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*, İksad yayınevi, 2021, s.41, Hasan Kayıklık, Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği) ,2011, s. 97

[70] Abdülkerim Bahadır, "*Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler",* (İstanbul: DEM yayınları, 2015), s. 316.

[71] Mücteba Altındaş, "*İmam Hatip Liselerinde Kelâm Dersi Öğretiminin İncelenmesi",* Tokat İlmiyat Dergisi 12/2 (Aralık,2024), s.474.

Dolayısıyla dini olgunluk düzeyi gelişen 12. sınıf öğrencileri, hadis dersini yalnızca bir okul dersi olarak değil, inanç ve değer dünyalarını besleyen bir rehberlik kaynağı olarak görmektedirler.

2019 yılı anket sonuçları, öğrencilerin genel olarak Hadis ve Sünnete karşı olumlu bir eğilim taşıdığını, ancak ders içeriği ve işleniş biçimine yönelik eleştirilerinin bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgular, 2025 yılında yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlarda daha ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur. Aşağıda bu mülakatların tematik analizi sunulmaktadır.

III. 2025 MÜLAKAT BULGULARI VE YORUMLAR

Bu bölümde, 2025 yılında yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş, öğrencilerin ifadeleri kodlanarak dört ana tema oluşturulmuştur:

TEMA 1 – Hadis Algıları

TEMA 2 – Hadis Dersiyle İlgili Görüşler

TEMA 3 – Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler

TEMA 4 – Sosyal Medya ve Okul Dışı Diğer Ortamlarda Hadisle Karşılaşma

Bu temalar, öğrencilerin hadis ve sünnet algılarını çok boyutlu olarak anlamamıza imkân sağlamıştır. Araştırmanın İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hadis ve sünnet konusundaki soru ve sorunlarını çok yönlü olarak analiz etme amacı gerçekleştirilmiştir.

Tablo 22.
Araştırmada Belirlenen Temalar ve Kapsamları

Tema Başlığı	Kapsadığı Sorular	İçerik Özeti
Tema 1: Hadis Algıları	Soru 1: Hadis denilince aklınıza gelen ilk üç şey nedir? Hadisler bize nasıl yardımcı olur? Soru 4: Hadisler dini hayatımız için önemli midir? Önemli ise neden önemlidir? Kur'an-ı Kerim'den sonraki en önemli kaynağımızın hadis olmasındaki temel etken nedir?	Öğrencilerin hadis kavramına, sahihlik algısına ve hadisin rehberliği rolüne ilişkin düşünceleri.
Tema 2: Hadis Dersiyle İlgili Görüşler	Soru 2: Hadis derslerinin temel olarak size katkıları olmuş mudur? Varsa nelerdir? Hadis derslerinin artı ve eksileri ne olmuştur? Soru 3: Sizce bir hadis dersi nasıl işlenmelidir? Siz hadis hocası olsanız nasıl bir metot takip edersiniz? Soru 5: Hadis dersinden önceki fikirleriniz, hadis dersinden sonra değişti mi? Ne bekliyordunuz? Ne ile karşılaştınız? Soru 7: Hadis derslerinde kendi fikirlerinizi rahatlıkla ifade edebiliyor musunuz? (Geçmiş yıllarda rahatlıkla ifade ettiniz mi?) Soru 8: Hadis dersi faydalı mı, faydalı ise hangi açıdan faydalı örnek verebilir misin?	Hadis dersinin içeriği, öğretim yöntemleri, öğrenci ilgisi, öğretmen faktörü ve öğrenme sürecine dair değerlendirmeler.

Tema 3: Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler	Soru 6: Hadis dersi müfredatı ilginizi çekiyor mu? Müfredat ve hadis dersi kitabının içeriği sizce anlaşılır ve yeterli mi? Soru 9: Benim sormadığım ama senin eklemek istediğin bir şeyler var mı?	Ders kitabının dili, içeriği, güncelliği ve öğrencilerin müfredata ilişkin düşünceleri.
Tema 4: Sosyal Medya ve Okul Dışı Diğer Ortamlarda Hadisle Karşılaşma	Soru 10: Sosyal medyada, basında hadislerle ilgili bir gündeminiz var mı? Güncel soru ve tartışmalardan haberdar mısınız? Soru 11: Ders kitabı dışında hadisle ilgili bir kitap okudunuz mu? Soru 12: Hadis konulu herhangi bir sohbet veya konferansa katıldınız mı?	Öğrencilerin sosyal medya, aile, sosyal çevre, kurs ve sohbet ortamlarında hadisle temas etme biçimleri, hadis paylaşımı ve bilgi güvenilirliği konusundaki görüşleri.

A. TEMA 1 – HADİS ALGILARI

Bu tema, öğrencilerin hadis kavramını nasıl tanımladıklarını, onu bireysel yaşam içindeki yerine nasıl konumlandırdıklarını ve Kur'an-hadis ilişkisini nasıl yorumladıklarını ortaya koymaktadır. 1.ve 4. mülakat sorularından elde edilen veriler analiz edilmiş, öğrencilerin hadisle ilgili genel bakış açıları değerlendirilmiş, öğrencilerin hadisi yalnızca bir bilgi olarak mı gördüklerini, yoksa onu yaşama rehberlik eden bir ilke olarak mı algıladıkları irdelenmiştir.

1. Hadis Kavramı

"Hadis denilince aklınıza gelen ilk üç şey nedir? Hadisler bize nasıl yardımcı olur?" şeklinde yer alan soru 1 değerlendirildiği zaman öğrenciler hadisleri büyük ölçüde "Peygamber sözü ve sünnet" olarak tanımlamakta; günlük yaşama rehberlik, davranışlara yön verme ve ahlâkî ölçü sunma işlevlerine vurgu yapmaktadır. Öğrencilerin cevapları, sınıf düzeyleri ve cinsiyetlere göre şöyledir:

10. sınıf- Erkek:

Yanıtlarda "Hz. Muhammed'in sözleri" ve "sünnet" vurgusu baskındır. Hadislerin "davranışlarımızı nasıl uygulayacağımızı gösterdiği" ifade edilmiştir. Bir öğrencinin beyan ettiği

“çelişki” ifadesi, gençlerin zihninde erken yaşta metin güvenilirliği ve sahihlik konularına yönelik sorgulamanın başladığını, farklı kaynaklardan gelen hadis içeriklerinin tutarlılığına dair soru işaretleri olduğunu göstermektedir.

10. sınıf erkek öğrencilerde temel tanım güçlü, fakat metinler arası tutarlılık ve güvenilirlik konularında soru işaretleri mevcuttur.

10. sınıf- Kız:

“Peygamber sözleri, sünnet, Kur’an-ı Kerimle bağlantı” düşüncesi belirgindir. Hadislerin “nasihat” ve “dini uygulama” vesilesi olduğu ifade edilmiştir. Hadislerin “dini uygulamayı sağlayan rehber” olduğu ifadesi, öğrencilerin teorik bilgiyi pratik yaşama taşıma beklentisini yansıtmakta ve hadis, ahlâkî ve davranışsal bir ölçü olarak algılanmaktadır. Bu grubun ifadeleri, değer merkezli öğrenme anlayışına dayanmaktadır.

10.sınıf kızlarda Kur’an-ı Kerim-sünnet bütünlüğü öne çıkmakta, hadis, Kur’an’la birlikte tamamlayıcı bir kaynak olarak görülmektedir.

11. sınıf- Erkek:

“Peygamber sözü, peygamber hayatı” vurgusu yer almakta; hadis “dinin uygulanma yolu” şeklinde anlaşılmaktadır. Ayrıca râvi, senet gibi hadis terimlerine vukûfiyetleri de gözlenmektedir. Öğrenciler hadisleri yalnızca metin olarak değil, sahabe ve râvi zinciri aracılığıyla aktarılan bir kaynak olarak kavramaktadır. “Ravi, senet..”gibi kavramların kullanılması, öğrencilerin hadis usûlüne ilişkin farkındalık geliştirmeye başladıklarını göstermektedir ayrıca model alınan peygamber tasavvuru belirgindir.

11. sınıf- Kız:

Daha çok “Peygamberin söylediği ve yaptıkları” şeklinde tanımlanmış ve hadislerin dinin uygulama boyutu olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu bakış açısı, örnek alınan peygamber figürü üzerinden davranışa yönelme eğilimini yansıtır.

12. sınıf- Erkek:

“Sünnet” ve uygulama eksenli bir anlamlandırma görülmüştür. “Ahlak rehberi” şeklindeki tanımlamalar 12.sınıf erkeklerin sünneti pratik yaşantıya göre değerlendirdiklerini göstermektedir.

12. sınıf- Kız:

Hadislerin "ahlâkı inşa eden, hayatı düzenleyen" yönü vurgulanır. Dini doğru bir şekilde yaşamaya vesile olarak değerlendirilir.12. sınıf kızlarda ahlâkî derinlik ve dinin doğru anlaşılması ve uygulanabilmesi teması belirgindir.

Soru 1 genel anlamda değerlendirildiğinde tüm gruplar hadisleri "peygamber sözü, sünnet" çerçevesinde tanımlamakta; özellikle 10. sınıflarda metin güvenilirliği konusunda soru işaretleri görülürken, üst sınıflarda ahlâk ve pratik rehberlik temaları yoğunlaşmaktadır.

Cinsiyet farkında kız öğrenciler daha bütüncül (Kur'an–sünnet) bir yaklaşım sergilerken, erkek öğrencilerde bağlamsal (sened, sahabe, tarihsel boyut) yön ön plana çıkmıştır.

2. Hadisin Önemi

Tema 1 kapsamında "Hadis Algıları" başlığında yer alan "Hadisler dini hayatımız için önemli midir? Önemli ise neden önemlidir? Kur'an-ı Kerim'den sonraki en önemli kaynağımızın hadis olmasındaki temel etken nedir?" 4.soruya öğrencilerin verdiği cevaplar değerlendirildiğinde; öğrencilerin cevapları, sınıf düzeyleri ve cinsiyetlere göre şöyledir:

10.sınıf- Erkek:

Hadislerin "davranışları yönlendiren bir rehber" olduğu vurgusu, onların hadisleri vahyin pratik açıklaması olarak gördüklerini; dini bilgiye işlevsel bir anlam yüklediklerini göstermektedir.

10. Sınıf- Kız:

10.sınıf kız öğrenciler arasında "Hadisler bize Kur'an'daki gibi doğruyu öğretir. Peygamberimizi örnek almamızı sağlar. Kur'an'ı nasıl uygulayacağımızı gösterir" şeklinde ifade edilmiştir. Bu cevaplar, öğrencilerin "Kur'an ve sünnet bütünlüğü" anlayışını içselleştirdiğini göstermektedir. Öğrenciler hadisleri "Kur'an'ın uygulama boyutu" olarak görmekte, Kur'an-ı Kerim ile hadisler arasında bütünlük kurmakta ve hadislerin ahlâkî rehberlik değeri üzerinde durmaktadırlar.

11. sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrencilerin "Hadisler günlük hayatı kolaylaştırır, yol göstericidir, ibret almamızı sağlar ve hayatımızda bize rehberlik eder" ifadeleri, hadislerin pratik yaşama dönük fayda işlevinin farkında olunduğunu gösterir. Yine bu bağlamda "Kur'an'da açıklanmayan konuları açıklar. Namazın nasıl kılınacağını öğretir bu açıdan önemli ama binlerce hadis var, sadece hayatımızda kullanabileceğimiz hadisler önemli, diğerleri âlimlerin tartışacağı

konulardır.” ifadelerinden anlaşıldığı üzere ibadetlerin uygulanışını öğrenme gibi pratik rehberlik açısından önemsenmektedir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrenciler hadislerin önemini ifade ederken “Hadislere inanmazsak namaz bile kılamayız. Kur’an-ı Kerim’de yazmayan açıklamalar hadislerde var. Kur’an-ı Kerim’deki bilgileri Peygamberimizin sözleriyle anlayıp yaşantıya geçirebiliyoruz.” sözleriyle hadisleri, Kur’an’ın pratiğe yansıyan hali olarak dinin uygulama boyutu şeklinde değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

12.sınıf -Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler “hadisler, ibadetleri nasıl uygulayacağımızı, günlük hayatta nasıl doğru yaşayan bir insan olabileceğimiz öğreten insanlarla ilişkilerimiz konusunda bize yol gösteren rehberlerdir. Kur’an’ın açıklaması olduğu için dini tam anlamak ve uygulamak için bizim için önemlidir” şeklindeki ifadeleri ile hadislerin dinin uygulama boyutu olduğuna dikkat çekmiş, dini tam anlamıyla yaşayabilmek için hadislerin rehberlik boyutunu önemsediklerini belirtmişlerdir. 12. sınıf erkek öğrencilerde yaşantısal rehberlik ön plandadır.

12. sınıf -Kız:

12. sınıf kız öğrenciler “Kur’an’da öğrenemediğimiz, açık olmayan konuları hadislerden öğrendik. Bilmediğimiz bir konuyu hadis ezberlerken öğrenmiş oluyoruz. Kur’an’dan sonra en önemli kaynağımızdır. Geçmiş zamandaki yaşam şartlarını da gösterir. Sahabelerine sorduğu sorularla o dönemi anlamış oluruz.” ifadeleriyle hadisleri dini bir bilgi kaynağı olarak Kur’an-sünnet bütünlüğü kapsamında değerlendirmiştir.

3. Tema-1 (Hadis Algıları) Genel Değerlendirme

Tüm sınıflarda hadisler, Kur’an’ın açıklayıcısı ve tamamlayıcısı, dinin ikinci kaynağı, doğru davranışın ölçüsü ve Peygamber’i tanımanın aracı olarak görülmektedir. Genel olarak hadis kavramına karşı olumlu yaklaşımda bulunmuşlardır. Az sayıda öğrenci, hadislerin “zamanla değişmiş olabileceği” veya “güvenilirliği konusunda emin olunamayacağı” gibi ifadeler kullanmıştır. Bu durum öğrencilerin bir kısmında kaynak güvenilirliği farkındalığının tam olarak gelişmediğini göstermektedir. Ancak bu şüpheler genellikle bilgi eksikliğinden kaynaklanmakta, hadis dersi ilerledikçe isnat, metin, sahihlik–mevzu ayrımı gibi konularla giderilmektedir.

10. sınıflarda hadis, daha çok “peygamber sözü” ve “ahlâkî rehber” olarak biçimde tanımlanırken; 11. sınıflarda pratik yaşantı ile sened, tarihsel aktarım farkındalığı gelişmektedir;

12.sınıflarda ise hadis yaşantıya yön veren ve dini yaşama aracı hâline gelmektedir. İçselleştirme ve ahlâkî rehberlik öne çıkmaktadır.

Cinsiyet açısından bakıldığında kız öğrenciler genellikle hadisleri Kur'an'la bütünlük içinde, ahlâkî yönüyle yorumlarken; erkek öğrenciler daha çok bağlamsal, tarihsel ve usûlî yönlere dikkat çekmiştir.

Bu bulgular, İmam Hatip öğrencilerinin hadis algısının hem imanî hem de bilişsel temellerle güçlendiğini, ancak eleştirel hadis okuryazarlığının erken sınıflarda desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu sonuç, öğrencilerin dini öğrenme sürecinde ilerleme yaşadıklarını göstermektedir.

B. TEMA 2 – HADİS DERSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Bu temada Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hadis dersine yönelik tutumları, dersin işleniş biçimine dair değerlendirmeleri ve dersle ilgili deneyimlerini kapsamaktadır: Öğrencilerin hadis dersi ile ilgili görüşleri, 2., 3., 5., 7. ve 8. sorulardan elde edilen veriler doğrultusunda tespit edilmiştir. Mülakat verilerine göre genel olarak derse karşı olumlu tutum sahibi olan öğrenciler, öğretim yöntemi ve müfredatın yoğunluğu konularında eleştirel bir yaklaşım sergilemektedirler. Öğrenciler dersten ahlâkî değerler kazandıklarını, fakat müfredatın yoğunluğu ve öğretim tarzının tekdüzeliği nedeniyle bazen motivasyon kaybı yaşadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin dersin işlenişinde ezber temelli yaklaşımı istemedikleri, daha çok anlamaya ve uygulamaya yönelik içselleştirme çabasında oldukları anlaşılmaktadır.

Öğrenciler, hadis dersini hem ahlâkî rehberlik hem de bilgi kazandırıcı bir ders olarak tanımlamıştır. Kız öğrenciler dersi daha çok "manevî bir rehberlik alanı", erkek öğrenciler ise daha çok "akademik bir bilgi alanı" olarak değerlendirmiştir. Hadis dersine yönelik olumlu algıya rağmen, bazı öğrenciler dersin "sınav odaklı" ilerlediğini ve "günlük hayatla bağlantısının zayıf" kaldığını dile getirmiştir. Hadis öğretiminde sadece bilgi aktarımı ön plana çıkarılmamalı, dersi işlerken öğrenci beklentileri doğrultusunda anlam kurma ve değer inşa etme sürecinin de önemsenmesi gerektiği görülmektedir.

1. Hadis Dersinin Öğrenciye Katkısı

Mülakat sorularında ikinci tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Hadis derslerinin temel olarak size katkıları olmuş mudur? Varsa nelerdir? Hadis derslerinin artı ve eksileri ne olmuştur?" şeklindeki soru 2 ye öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10.sınıf- Erkek:

“Öğrendiklerimle insanlara bilgi aktarabiliyorum. Dinimiz ve Peygamberimiz hakkında bilgi sahibi oluyorum. Sahabeleri öğreniyorum” ifadeleriyle 10. sınıf erkek öğrenciler dersi, peygamberi tanıtan” bir alan olarak görmekteler.

Öğrencilerin cevapları, hadis derslerinin bilgi edinme, dini bilinç oluşturma açısından olumlu bir etkiye sahip olduğunu öğrendiklerini çevreleriyle paylaşabildiklerini, böylece dersin sosyal öğrenmeyi ve dini bilgiyi topluma aktarma bilincini desteklediğini göstermektedir. Öğrenciler açısından dersin, yalnızca teorik bilgi değil aynı zamanda inanç ve değer açısından da dini kültürün aktarımında işlevsel bir yönü olduğu vurgulanmıştır. Bu yönüyle hadis derslerinin öğrencilerde dini farkındalık ve ahlaki bilinç kazandırdığı görülmektedir.

“Hadislerin doğru olup olmadığını ayrıntılı incelemek için faydalı” ifadeleri, öğrencilerin derste sorgulama, analiz etme ve değerlendirme becerilerinin geliştiğini ortaya koymaktadır. Bu da dersin eleştirel düşünme becerisini desteklediğini göstermektedir.

Bu bulgular, hadis derslerinin öğrenciler açısından bilgilendirici ve dinî bilinç kazandırıcı bir işlev üstlendiğini; ancak öğrenmenin davranışsal boyutlarının daha da güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hadis dersinin kendisine katkıda bulunmadığını söyleyen bir öğrenci ise dersin yeterince faydalı olmadığını veya kendisine somut bir katkı sunmadığını düşünmektedir.

10.sınıf -Kız:

Öğrencilerin ifadeleri, hadis derslerinin dini bilgi kazandırma ve rehberlik boyutu açısından önemli bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, dersin Kur’an’ı daha iyi anlamalarına**,** Peygamber Efendimizi tanımalarına ve doğru davranışları öğrenmelerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

“Dinimizin istediği doğru davranışları öğrenmemizi sağlar. Kur’an’ı açıklar. Peygamberi yakından tanımayı sağlar.” Öğrencinin cevabında “Kur’an’ı açıklar” ifadesi, hadislerin Kur’an’ı anlamada önemli bir kaynak olarak düşünüldüğünü göstermektedir. Hadis dersi, öğrenciler açısından bilgi aktarımı ile ahlaki yönlendirme ve örnek alma süreci olarak da görülmektedir.

Hadislerin güvenilirliği ya da zamanla değişip değişmediği konusunda bir şüphe veya bilgi eksikliğini dile getiren bir öğrenci, bu düşüncesini “Hadis derslerinin eksisi, hadisler bu zamana kadar değişmiş olabilir, güvenilirliğinden emin olamayız öğrendiğimiz hadislerin” şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadeler, hadis öğretiminde kaynak güvenilirliği, ravi zinciri, senet,

metin gibi konuların daha açık ve temellendirilmiş biçimde ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Öğrenciler genel olarak hadis dersini, doğru davranış kazandırma, peygamberi ve Kur'an'ı tanıma, dini daha doğru yaşamayı sağlama açısından faydalı bulmuştur fakat bazı öğrencilerin hadislerin değişmiş olabileceği yönünde şüpheler taşıdığı görülmektedir. Bu şüphelerin giderilebilmesi için hadislerin tarihsel süreçte nasıl korunduğu, sahihlik ölçütleri ve rivayet zinciri gibi konuların daha açık şekilde öğretilmesi faydalı olabilir.

11. sınıf -Erkek:

11. sınıf erkek öğrencilerin ifadelerine göre genel olarak hadis dersinin dini bilgi kazandırma, doğru davranış geliştirme, Peygamber sevgisini artırma ve ahlaki yönlendirme bakımından önemli olduğu görülmüş, bazı öğrenciler tarafından ise dersin yeterince etkili olmadığı**,** ezbere dayalı olduğu ve bilgi kazandırmadığı ifade edilmiştir. Bu durum, hadis dersine ilişkin algıların hem olumlu hem olumsuz boyutlar içerdiğini göstermektedir. "Kur'an'ı açıklayarak hayatı dine uygun yaşamamızı sağlar." "Peygamberin hayatını ve güzel ahlakı öğretip bize yol gösterici olur. Günlük hayatta 'Peygamberimiz olsaydı nasıl davranırdı?' sorusunu açıklar." "Her ünitenin sonunda hadis ezberlemek faydalı" gibi hadis dersi ile ilgili ifadelerde bulunan 11. sınıf erkek öğrencilerin dersi, hayata rehberlik eden, ahlaki davranışları öğreten ve dini bilinç kazandıran bir ders olarak algıladıklarını göstermektedir. İki öğrenci ise hadis dersinin beklentilerini karşılamadığını şöyle dile getirmiştir; "Hadis dersinin etkisi olmadı, bilgi öğrenmedik, sürekli ezber yaptık onun yerine hadislerin hangi ortamda hangi sebeple söylendiği açıklansa daha anlamlı olurdu, bu nedenle faydalı değildi."

Bu ifadeler, dersin bazı öğrenciler açısından ezber odaklı algılandığını ve içerik derinliği bakımından yetersiz bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, dersin verimliliğinin öğretim yöntemine**,** öğretmen yaklaşımına ve öğrenci ilgi düzeyine göre değişebileceğini göstermektedir.

Hadislerin bağlamı, tarihsel arka planı ve anlam boyutunun daha fazla vurgulanması, ezberden ziyade anlama ve yorumlama temelli etkinliklerin yapılması dersin verimliliğini arttıracaktır.

11. sınıf- Kız:

"Hadislerin doğruluğunu sorgulamayı öğrendim", "isnat ve metin konularını öğrendikten sonra hadislere güvenmeye başladım" ifadeleri öğrencilerin hadis dersine ilişkin farkındalıklarının arttığını ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştiğini göstermektedir.

Bir öğrencinin "Bütün hadisleri güvenilir sanıyordum ama bazılarının mevzû olduğunu öğrendim, bu beni rahatlattı çünkü mevzû olduğunu öğrendiğim hadisleri sahih sandığım için kafam karışıyordu." ifadesi, hadis dersinin öncesinde öğrencilerin kaynak güvenilirliği konusunda yüzeysel bilgiye sahip olduklarını; ders sayesinde bu yanlış kanaatleri düzeltme fırsatı bulduklarını göstermektedir. Hadis dersi öğrencilerde doğru bilgiye ulaşma sürecinde farkındalık oluştursa da bu farkındalığın kalıcı olabilmesi için dersin, hadis tenkidi, hadis tarihi gibi konulara daha fazla ağırlık vermesi gerektiği söylenebilir. "Günlük hayatımızda nasıl davranacağımızı bilmiyorduk ama hadislerle birlikte öğrendik." ifadeleri öğrencilerin hadis dersini sorgulayarak doğru bilgiye ulaşma **ve** davranışsal rehberlik yönlerinden değerli bulduklarını göstermektedir. Öğrenciler, hadislerin isnat ve metin açısından incelenmiş olduğunu öğrenerek, sahih–zayıf hadis ayrımını kavrama becerisi kazandıklarını vurgulamışlardır.

12.sınıf- Erkek:

Hadis dersinin, öğrencilerin imanlarını bilinçli hale getirmelerinde**,** Kur'an'ı anlamalarında**,** dini kavramları içselleştirmelerinde ve ahlaki olgunluk kazanmalarında etkili olduğu görülmektedir.

"Hadis dersi, Peygamberin sözlerinin bize nasıl ulaştığını öğretir" ifadesi, öğrencilerin hadislerin hadis tenkidini öğrendiklerini ve kaynak güvenilirliği bilinci kazandıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, hadis dersinin öğrencilerde hadisin aktarım süreci konusunda farkındalık oluşturduğunu göstermektedir. "Ahlakı güzelleştirir" ifadesi ise hadis dersinin öğrencilerin değer yönelimlerini ve davranış biçimlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

12.sınıf- Kız:

Öğrencilerin ifadeleri, hadis dersinin dini bilgi, topluma ve bireye ahlaki rehberlik bakımından önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, dersin süre, yoğunluk ve ölçme-değerlendirme açısından bazı zorluklar içerdiği de belirtilmiştir. Bu durum, öğrencilerin hadis dersini genel olarak yararlı fakat bazı açılardan zorlayıcı bir ders olarak düşündüklerini belirtmektedir.

"Peygamberimizin yaşadığı dönemdeki şartları anlarız" ifadesinden de anlaşılacağı üzere öğrenciler hem sahabe bilgisi edinmekte hem de Peygamber döneminin sosyal şartlarını anlamaktadır.

"Hadisleri uyguladığımda huzurlu hissettim" ifadesi, dersin manevi anlamda içsel huzur sağladığını göstermektedir.

“Toplumda konuşurken hadislerle verdiğim cevaplar etkileyici oldu”, “Peygamberin davranışlarını öğrendim, uygulamamda yardımcı oldu.” gibi ifadeler, öğrencilerin hadisleri günlük yaşama aktarma becerisi kazandıklarını göstermektedir.

“Ezber yapmak çok vakit aldı. Hoca düşük not veriyordu.” “Haftada bir saat yeterli, çok fazla din dersi var. Siyer ve fıkıh gibi dersler vardı, zorladı” gibi ifadeler öğrencilerin yaşadığı zaman yönetimi, yoğunluk sorunlarını yansıtmaktadır. Öğrenciler, hadislerin derste ezbere dayalı işlenmesi ve diğer din dersleriyle çakışan içerikleri nedeniyle motivasyon kaybı yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca düşük not endişesi, öğrencilerin hadis dersine yönelik tutumlarını olumsuz etkileyen bir faktör olarak görülmektedir. Bu durum, hadis öğretiminde ezberden ziyade anlamaya ve uygulamaya dayalı yöntemlerin artırılması gerektiğini düşündürmektedir.

2. Hadis Dersinin İşlenişi

2. Tema kapsamında değerlendirdiğimiz “Sizce bir hadis dersi nasıl işlenmelidir? Siz hadis hocası olsanız nasıl bir metot takip edersiniz?” şeklindeki soru 3’e öğrencilerin verdiği sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir.

10.sınıf- Erkek:

10.sınıf erkek öğrencilerin ifadeleri, hadis dersinin anlatım biçimi ve öğrenciyi derse katma yolları üzerinde yoğunlaşmıştır. “Hadislere inanmayanlara inandırırım, ayrıntılı gösteririm”, “doğru ve yanlış olanları kesin anlatırdım”, “öğrenciye fikir beyan etme imkânı veririm” gibi ifadeler, öğrencilerin açıklayıcı bir öğretim yaklaşımını benimsediklerini göstermektedir. Ayrıca “sohbet şeklinde eğlenceli hale getiririm”, “öğrencilerin zihnindeki soruları cevaplamalıyız” gibi vurgular, bu öğrencilerin etkileşimli, öğrenciyi merkeze alan bir öğretim anlayışını tercih ettiklerini göstermektedir. “Hadis dersinin okulda işlenmesine gerek yok” diyen bir öğrenci, bu yaş grubunda dersin zorunluluğuna karşı mesafeli öğrencilerin de bulunduğunu göstermektedir.

10.sınıf- Kız:

10.sınıf kız öğrencilerin ifadeleri daha çok öğretim yöntemleri ve ilgi çekicilik üzerinde yoğunlaşmıştır. “Hadisler günlük yaşamla ilişkilendirilerek anlatılmalı”, “örnek ve hikâyelerle dersi canlı hale getirirdim”, “oyun oynatarak sevdirirdim” gibi ifadeler, kız öğrencilerin duygusal öğrenmeye ve görselleştirmeye önem verdiklerini göstermektedir. Bu yaş grubundaki kız öğrenciler için öğrenmenin eğlenceli ve somutlaştırılmış biçimde verilmesi daha etkili görünmektedir. Ayrıca “her derste bir hadis açıklayarak derse başlardım” ifadesi, planlı bir yaklaşımı göstermektedir.

10. sınıfların fikirleri hadis dersi işlenişi açısından genel olarak değerlendirildiğinde; öğrenciler, hadis dersinin ezberden uzak, açıklayıcı, günlük hayatla bağlantılı ve öğrenci katılımına açık biçimde işlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak erkeklerde bilgi aktarımı ve ikna etme, kızlarda ise duygusal bağ kurma ve örneklendirme eğilimi öne çıkmaktadır.

11.sınıf-Erkek:

11. sınıf erkek öğrencilerin görüşleri, hadis dersinin daha derinlemesine, karşılaştırmalı ve bütüncül şekilde işlenmesi gerektiğini göstermektedir. "Kavramdan ziyade ders sohbet edilerek işlenmeliydi, sadece ezber olmaz", "çelişen hadisler mezhep imamlarının görüşleri ile açıklansa daha iyi anlaşılır", "tefsir, hadis, siyer birlikte işlenmeli" gibi ifadeler, öğrencilerin analitik düşünmeye başladıklarını göstermektedir. Bu düzeyde erkek öğrenciler, farklı mezhep ve yorumları tanıma**,** dersler arası ilişki kurma ve sorgulama temelli öğrenmeyi istemektedir**.** Ayrıca "öğrenci yorum katarsa daha kalıcı olur" ifadesi, öğrenci merkezli eğitimi tercih ettiklerini gösterir. Ayrıca "11 ve 12'de de hadis olmalı, 11 ve 12'de hadis dersinde soru-cevap olmalı, ezber olmamalı" ifadeleri de hadis dersinin kesintisiz devam etmesini istediklerini, sadece 10. sınıfla kısıtlı olmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

11.sınıf -Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin ifadeleri iki yönlüdür: Bir grup öğrenci, derse güncel ve hikâye temelli anlatım üzerinden olumlu yaklaşırken, diğer grup ise dersin gereksizliğini veya fazlalığını vurgulamaktadır. "Hikayeleştirerek anlatırdım", "Peygamberimizin bilinmeyen hadisleri işlenmeli, ilgi çekici olur" gibi görüşler, merak uyandırarak dersin işlenmesi gerektiğini belirtirken; "hadis, siyer diye ayırmaya gerek yok" gibi ifadeler, dini ders yoğunluğuna karşı eleştirel tutumu göstermektedir. "Gençler hadislere inanmakta güçlük çekiyor" ifadesi, bu yaş grubunun inanç sorgulaması ve şüphe dönemi yaşadıklarına, dolayısıyla derste bu konuda desteklenmelerine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Aynı öğrencinin 2. soruya verdiği cevapta "Hadislerin gerçekliğine güvenmiyordum, isnat ve metin konularını öğrendikten sonra güvenmeye başladım. Bütün hadisleri güvenilir sanıyordum ama bazılarının mevzû olduğunu öğrendim, bu beni rahatlattı" ifadesi hadis dersinde hadislerin tenkidi konusu ile zihnindeki şüpheleri giderdiğini göstermektedir.

11.sınıf öğrencileri, hadis dersinin ezberden uzak, tartışma ve yorum temelli biçimde işlenmesi gerektiğini savunmuştur.

12.sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrencilerin, “hadisler sınıfça yorumlanmalı”, “görsellerle işlenmeli”, “duygu katılmalı”, “sohbet şeklinde anlatılmalı” ifadeleri, öğrencilerin içselleştirme gayesiyle derste yorum, duygu ve görsel destekten faydalanılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaş grubunda öğrenciler, bilgiyi sadece öğrenmek değil, yaşamak ve anlamlandırmak istemektedir.

12. Sınıf- Kız:

“Hadisleri senetlerle tahtaya yazarak gösteririm”, “rivayet inceleyerek yorumlatırdım”, “slayt yardımıyla işlerdim”, “sınavı kolay yapardım” gibi 12. sınıf kız öğrencilerin ifadeleri daha akademik, sistemli ve öğretmen merkezli bir yaklaşımı yansıtmakta ve öğretim sürecinin planlanmasına yönelik bilinç kazandıklarını göstermektedir. Bununla birlikte “hadis çeşitleri gibi detaylara inilmemeli” ifadesi, öğrencilerin dersin bilgi yoğunluğundan yorulduklarını ve öğrenmede sadeleşme talep ettiklerini göstermektedir.

12.sınıflarda erkek öğrenciler duygusal ve yorum temelli, kız öğrenciler ise düzenli ve metodolojik bir anlayış önermiştir.

10. sınıf öğrencileri daha çok katılım odaklı, 11. sınıflar sorgulama ve yorum odaklı, ezberden uzak ve anlam merkezli, 12. sınıflar ise uygulama ve duygusal derinlik odaklı yaklaşmıştır. Bu durum, yaş ilerledikçe öğrencilerin dini bilgiye yaklaşım biçiminin yüzeyden derine doğru geliştiğini göstermektedir. Öğrenciler genel olarak hadis derslerinin ezbere dayalı değil, anlam merkezli ve uygulamaya dayalı**,** günlük yaşamla bağlantılı**,** sohbet ve örneklerle zenginleştirilmiş, Öğrenci katılımını esas alan biçimde işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca öğrenciler hadis dersinin daha sade, güncel, uygulanabilir ve motive edici hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

3. Hadis Dersinin Etkileri

2. Tema kapsamında değerlendirdiğimiz “Hadis dersinden önceki fikirleriniz, Hadis dersinden sonra değişti mi? Ne bekliyordunuz? Ne ile karşılaştınız?” şeklindeki soru 5’e öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10.sınıf- Erkek:

10.sınıf erkek öğrencilerin hadis dersine yönelik merak ve beklenti içinde oldukları görülmektedir. Bazı öğrenciler, dersin kendilerine öz güven kazandırdığını “hadis derslerinden sonra kendime güvenim arttı.” Bazı öğrenciler ise “hadis dersini merak ediyordum, merakım gitti, beklediğimi alamadım, aklımdaki sorularla ilgili daha çok detay isterdim” ifadeleri ile dersin beklentilerini karşılamadığını ve dersin işleniş şeklinin öğrencinin ilgisini sürdürmede yetersiz

kaldığını göstermektedir. Genel olarak dersin bilgi kazandırıcı olduğu fakat derinlik yönünden eksik olduğu düşünülmektedir.

10. sınıf- Kız:

"Önceden sadece ezber zannediyordum, hayatımıza yön veren rehberler olduğunu fark ettim" ifadesinde bulunan öğrenci, hadislerin pratik hayatta uygulanabilirliğini fark etmiştir. Bu durumda dersin beklentinin üzerinde bir anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Diğer öğrencilerden bazıları herhangi bir beklentilerinin olmadığını, diğer bir kısmı da bekledikleri gibi olduğunu ifade etmişlerdir.

11. Sınıf- Erkek:

"Hadis metinlerini açıklayacağımızı zannediyordum, ezber yaptırdılar" şeklinde görüş beyan eden bazı öğrenciler, dersin beklentilerini karşılamadığını, sadece ezber ağırlıklı olduğunu ifade etmiştir. "Hadislerin çok ince bir süzgeçten geçirildiğini öğrendim", "doğru ile yanlışı daha iyi anladım" diye cevap veren bazı öğrenciler ise ders sayesinde hadislerin doğruluk süzgecinden geçirildiğini öğrenerek güven duygusu kazandıklarını belirtmiştir. Görüldüğü gibi 11.sınıf erkek öğrenciler arasındaki görüşler hem olumlu hem de eleştirel bir yapıya sahiptir. Öğrencilerde kaynak bilincinin gelişmiş olduğu fakat hadisleri açıklamadan ezber yaptırmanın motivasyonu düşürdüğü görülmektedir.

11. sınıf- Kız:

"Daha çok hadisi öğrenmeyi bekliyordum. Ravi, senet gibi terimlerin, hadis çeşitlerinin üzerinde çokça durduk, bunlar da önemli ama ben daha fazla hadis görmek isterdim." sözleriyle dersin hadislerin anlamı yerine teorik yönüne fazla önem verildiğini ifade eden öğrenci, hadis metinleri kısmı konusundaki eksikliğe dikkat çekmiştir. "Önceden hadisler şüpheli geliyordu, sadece bazı hadislerin sahih olduğunu anlayınca hadislere güvenmeye başladım çünkü mantığıma yatmayan sözleri hadis diye duyuyorduk ve hadislerin geneline güvenmiyordum bu nedenle ama en azından hadislerin farklı dereceleri olduğunu öğrendim ve güvenmeye başladım" diyen öğrenci, hadis öğretiminde hadis tenkidi konusunun önemine dikkat çekmekte aynı zamanda hadislere dair şüphelerini giderme noktasında bunu referans almaktadır. "Hadis metinleri şeklinde, hadislerin ne anlama geldiğini işleyeceğimizi zannediyordum ama hadislerin daha çok ravilerini, özünü işledik bu daha önemli bence aklımızdaki soruları giderme adına" diyen öğrenci de aynı noktaya dikkat çekmektedir."

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler, “ders, beklediğim gibiydi” ifadeleri ile dersin beklentilerine büyük ölçüde uygun olduğunu belirtmiştir. Sahabe hayatlarına hayran kaldım” şeklinde cevaplayan öğrenci de hadis dersi sayesinde sahabe sevgisi kazandıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte “fikirlerim değişmedi, sadece biraz daha bilgi katmış oldu” diyen öğrenci, dini bilgi birikimlerinin güçlü olduğunu, dersin bu birikimi sadece pekiştirdiğini göstermektedir.

12.sınıf-Kız:

“Hadis dersini çok sıkıcı zannediyordum ama eğlenceliydi. Hadis dersi önceden ilgimi çekmiyordu ama sonra dinle ilgili zihnimdeki sorulara yanıt buldum ve ilgimi arttı. Matematikten önemli hissettirdi” diyen bir öğrenci, hadis dersi aldıktan sonra hadislere karşı tutumunun değiştiğini ifade etmiştir.

“Hadislerin bu kadar detaylı incelendiğini bilmiyordum, senet ve ravi zincirlerini öğrenince hadislerin doğruluğuna güvendim” şeklinde görüşünü beyan eden öğrenci, 11.sınıf kız öğrencilerin de özellikle vurguladığı gibi hadis öğretiminde hadis tenkidi konusunun önemine dikkat çekmekte aynı zamanda hadislere dair şüphelerini giderme noktasında bunu referans almaktadır.

“Bazen yaşlı insanlar storylerinde hadis paylaşıyorlar ama onun doğruluğundan emin olmadan paylaşmamak gerekir diye öğrendim” şeklinde ifadede bulunan öğrenci, hadislerin güvenilirliğine dair bilinç kazandıklarını ifade etmiştir.

“Dersten beklentim, hadisleri inceleyecek dinin emrettikleri ile hadisleri yorumlamak ve Peygamberimiz dönemindeki koşulları öğrenmekti. Derse girdiğimde ise ravi, sahih, uydurma hadis gibi tabirlerle karşılaştım” diyen öğrenci de daha önce zikredilen öğrenci görüşlerindeki gibi hadis metinleri dersi beklentisi taşımaktadır.

Hadis Dersi Öğretim Programına, mevcut hadis dersine ek, ayrıca “Hadis Okumaları” dersinin eklenmesi hem anlam arayışında olan hem hadis dersini dini uygulama noktasında referans gören hem de üst sınıflarda da hadis dersi olması gerektiği düşüncesinde olan öğrenciler açısından beklentiyi karşılayabilir.

Mülakatın bu sorularından elde ettiğimiz sonuçlara göre, erkek öğrenciler hadis dersine daha çok bilgi ve yöntem açısından yaklaşmış; öğretim biçimini ve ezberi sorgulamıştır. Kız öğrenciler ise duygusal, inanç temelli ve güven odaklı bir değişim yaşamış; hadisleri hayatla ilişkilendirme eğilimi göstermiştir.

10. sınıf öğrencileri, derse merak ve beklentiyle başlayan, temel bilgi düzeyinde bulunan bir gruptur. 11. sınıf öğrencileri, hadisleri sorgulayan, güven problemi yaşayan fakat bu süreci aşan gruptur. 12. sınıf öğrencileri**,** artık bilgiyi değerlendiren**,** olgun bir yaklaşım sergileyen bir gruptur. 10.sınıftan 12.sınıfa doğru hadis algısı ezberden anlamaya**,** şüpheden güvene doğru gelişme göstermektedir. Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin görüşleri daha derin, sorgulayıcı bir boyut kazanmıştır.

Soru 5'in analizine göre, öğrenciler hadis dersini dini bilgi kazandıran**,** kaynak güvenilirliğini öğreten**,** ahlaki rehberlik sağlayan, kimi zaman ise ezber ağırlıklı ve yüzeysel bir ders olarak değerlendirmiştir.

4. Hadis Dersinde Kendini İfade Edebilme Durumu

2.Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Hadis derslerinde kendi fikirlerinizi rahatlıkla ifade edebiliyor musunuz? (Geçmiş yıllarda rahatlıkla ifade ettiniz mi?)" şeklindeki soru 7'ye öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10. sınıf- Erkek:

10. sınıf erkek öğrencilerin büyük çoğunluğu, fikirlerini rahatlıkla ifade edebildiklerini belirtmiştir. Bazı öğrenciler, öğretmenle görüş ayrılığı yaşasalar da görüşlerini dile getirebildiklerini ifade etmiştir. "Hocamızla aramızda fikir ayrılığı olsa da görüşlerimi rahatlıkla ifade ettim." Sadece bir öğrenci, fikirlerini rahatça söyleyemediğini belirtmiştir.

10. sınıf- Kız:

10.sınıf kız öğrenciler tamamıyla "evet" yanıtını vermiştir. Öğrenciler, fikirlerini özgürce ifade edebildiklerini belirtmiştir.

11. sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrencilerin çoğunluğu, hadis dersinde fikirlerini ifade etme konusunda rahat ve özgür hissettiklerini belirtmiştir. Bazı öğrenciler, zaman zaman hocayla fikir ayrılığı yaşasalar da fikirlerini açıkça ifade edebildiklerini dile getirmiştir: "Bazı konularda hocamızla çeliştik ama ifade edebildik." Ancak bir öğrenci, dersin yapısı gereği fikir beyan etmeye ihtiyaç duymadığını şu şekilde ifade etmiştir: "Fikir beyan etmeye ihtiyaç duyduğumuz bir konu olmadı, zaten hoca anlatıyordu; yorumlanabilecek bir konu yoktu kitapta." Bu ifade, bazı öğrencilerin derste dersin öğretmen merkezli yapısı nedeniyle pasif kalabildiğini göstermektedir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin tamamı, fikirlerini rahatlıkla ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu durum, öğrencilerin hadis dersinde katılım sağlayabildiği, öğretmenle sağlıklı iletişim kurabildiği bir ortamın bulunduğunu göstermektedir.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrencilerin tamamı, fikirlerini rahatlıkla ifade ettiklerini belirtmiştir. Öğrenciler, öğretmenlerinin yorum yapmalarına izin verdiğini ve farklı fikirleri saygıyla karşıladığını vurgulamıştır.

12.sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrenciler de fikirlerini rahatlıkla ifade ettiklerini belirtmiş, öğretmenlerinin bu konuda teşvik edici bir tutuma sahip olduğunu özellikle vurgulamıştır. "Hocamız bizim de fikirlerimizi önemsiyor, yanlışlarımızı düzeltiyordu."

Soru 7'ye verilen cevaplar değerlendirildiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun hadis derslerinde fikirlerini rahatlıkla ifade edebildiği, fikir paylaşımı düzeyinin yüksek olduğu, ders ortamında güven yaklaşımının bulunduğu görülmektedir. Az sayıda öğrencinin çekingen davranması, bireysel öz güven, öğretmen tutumu veya dersin sınırlılıklarından kaynaklanmaktadır. Yaş ve sınıf seviyesi arttıkça eleştirel düşünme ve ifade rahatlığı gelişmektedir.

5. Hadis Dersinden Faydalanma Düzeyi

2.Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Hadis dersi faydalı mı, faydalı ise hangi açıdan faydalı örnek verebilir misin?" şeklindeki soru 8'e öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10. sınıf- Erkek:

Öğrencilerden biri dışında hepsi, "hadisi iyi öğrenmiş oluruz, Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlamış oluruz, dinimizin ne kadar kapsamlı olduğunu anlarız, hayatımızdaki etkileri açısından önemli, Peygamber'i daha iyi tanımamızı sağlar" şeklinde hadis dersini faydalı bulduğunu, dersin dini bilgilerini artırdığını**,** Kur'an'ı anlamayı kolaylaştırdığını ve hayatlarına rehberlik ettiğini ifade etmiş, bir öğrenci ise "faydalı değil, gereksiz bir ders" cümlesi ile dersin sunum biçiminden veya ilgi düzeyinden kaynaklı olarak olumsuz düşündüğünü belirtmektedir.

10. sınıf- Kız:

Öğrencilerin tamamı hadis dersini faydalı bulduğunu "davranışlarımızın doğru ve yanlış olduğunu öğreniriz, mesela sabırla ilgili hadisleri öğrenince günlük hayatta sinirlendiğimde kendimi kontrol edebiliyorum, aklımızı karıştıran soruların cevabını verir hadis dersi" sözleri ile ifade etmiştir. İfadelerinden anlaşıldığı üzere öğrenciler, hadis dersini özellikle ahlaki davranış kazandırıcı, günlük yaşama yön veren bir rehberlik alanı olarak görmektedirler.

11. sınıf- Erkek:

11.sınıf erkek öğrencilerin yanıtlarında farklı görüşler dikkat çekmektedir. Bazı öğrenciler, hadis dersinin öğretim yöntemini eleştirerek faydasız olduğunu belirtmiştir. Bu öğrenciler "faydalı değil bize faydalı bir şekilde sunulmadı, hocanın anlatış biçimi kafa karışıklığı oluşturdu." "Faydalı değil, kitabı 2-3 günde okusam her şeyi öğrenirim zaten bir yıla yaymaya gerek yok şu an kitabı hatırlamıyorum bile." "Hadis faydalı ama hadis dersi faydasız." "Hadis dersi faydasız, ailede öğrenmiştim zaten hadislere de güveniyordum sadece terimleri öğrendik o da gereksiz" şeklinde cevaplar vermişlerdir. Diğer öğrenciler ise hadis dersini hem bilgi hem de ahlakî kazanım açısından faydalı olduğunu düşündüğünü beyan etmiştir: Bu öğrenciler "hadis dersi dinimizi öğrenmemiz açısından, Peygamberimizin örnekliğini öğrenmemiz açısından, hadisleri öğrenmemiz açısından faydalı. Hadis dersi kişinin ahlakını güzelleştirir, dini ve sünneti öğreterek İslam'ı tam yaşamasını sağlar. Hadis dersinde Peygamberimizin dönemi ile ilgili bilgi ediniriz, Kur'an-ı Kerim'i açıklar." "İnsanlara ve dine yaklaşmamızı faydalı hale getirmiştir hadis dersi. Mesela 'komşusu açken tok yatan bizden değildir' hadisi günlük hayatımızda uygulamalarımızda kullanabileceğimiz bir hadis" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin hepsi "Dini iyi öğrenmemiz, Peygamberimizi iyi tanımamız açısından ve Peygamberimize duyduğumuz sevginin artması açısından faydalı bir ders" gibi ifadelerle dersi faydalı bulmuş, hadis dersi aracılığıyla hadislerin güvenilirliği, sahih ve mevzu hadis gibi konularda bilgi edindiklerini şu sözlerle ifade etmişlerdir. "Hadis dersi görmeden önce bazı hadisler bana şüpheli geliyordu ve hadislerin hiçbirine güvenmiyordum, hadis çeşitlerini de bilmiyordum ama hadis dersinden sonra bazı hadislerin sahih olduğunu, bazılarının mevzû olduğunu öğrenince hadislere güvenmeye başladım.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler arasında hadis dersini faydalı bulanlarla birlikte dersin faydasız olduğunu düşünen öğrenciler de bulunmaktadır. "Hadis faydalı ama hadis dersi faydasız" şeklinde

fikir beyan eden bir öğrenci olduğu halde öğrencilerin çoğu, "dinimiz ve Peygamberimiz hakkında bilgilendiğimiz için faydalı bir ders, Peygamberimizin sözleri, hal ve davranış açısından önemli. Dinden uzaklaştığımız bu dönemde Kur'an ve hadise sarılmalıyız, hadis dersi dinimizi öğrenmemize katkı sağlar, hadis dersinde geçmiş dönemi öğrenip dinle ilgili bakış açısı kazandık." şeklindeki beyanlarıyla hadis dersinin önemine dikkat çekmişlerdir.

12. sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrencilerin tamamı hadis dersini çok yönlü fayda sağlayan bir ders olarak değerlendirmiştir. "Dini iyi öğrenmemiz ve Peygamberimizi iyi tanımamız açısından ve Peygamberimize duyduğumuz sevginin artması açısından faydalı" diyen öğrenciler hadis dersinin dini iyi öğrenme ve peygamber hayatını öğrenerek dini hayatlarında uygulama noktasında de bir vesile olduğunu düşünmektedirler. "Hadis dersi görmeden önce bazı hadisler bana şüpheli geliyordu ve inanmıyordum hadis çeşitlerini de bilmiyordum ama hadis dersinden sonra bazı hadislerin sahih olduğunu, bazılarının mevzu olduğunu öğrenince hadislere güvenmeye başladım." şeklindeki ifadeleri ile hadis dersinin hadislerin sahihliğine dair şüphelerini giderdiğini söylemişlerdir.

8. sorudaki yanıtlar itibarıyla, öğrenciler hadis dersini genel olarak dini bilgi kazandıran, ahlaki rehberlik sağlayan ve hadislere güveni pekiştiren bir ders olarak değerlendirmiştir. Erkek öğrenciler, hadis dersinin faydasını daha çok bilgi, dinî delil ve öğretim biçimi açısından değerlendirmiştir. Özellikle bazı 11. ve 12. sınıf erkek öğrenciler, dersin ezber, tekdüze anlatım gibi nedenlerle faydalı olmadığını ifade etmiştir. Kız öğrenciler ise dersin ahlaki, duygusal, inanç ve davranış boyutlarını vurgulamıştır. Onlara göre hadis dersi "yaşantıya rehberlik eden" ve "Peygamber sevgisini artıran" bir derstir.

10. sınıflar hadis dersini daha çok "dini bilgi edinme ve doğru davranışı öğrenme" aracı olarak görmektedir.11. sınıflarda bazı öğrenciler öğretim yöntemini eleştirirken, diğerleri dini güven ve anlam kazanımı açısından fayda vurgusu yapmıştır.12. sınıflar ise dersi dinî bilinç, ahlaki derinlik, ön yargıların giderilmesi açısından değerlendirmiştir.

6. Tema-2 (Hadis Dersiyle İlgili Görüşler) Genel Değerlendirme

Sonuç olarak hadis dersinin öğrencilerde; Peygamber sevgisi ve örnekliği bilinci, Kur'an–hadis bütünlüğü farkındalığı, dini hükümleri uygulama bilinci ve eleştirel farkındalığı kazandırdığı görülmektedir. Bu bulgular, hadis derslerinin daha etkili hale gelmesi için anlama, yorumlama ve hadislerden uygulamaya dayalı dersler çıkarmaya yönelik öğretim yöntemlerinin artırılması, ezberin azaltılarak hayatla bağlantılı örneklerin çoğaltılması gerektiğini, öğrencilere fikirlerini ifade etme, yorum yapma ve eleştirel düşünme fırsatı verilmesinin önemini ortaya

koymaktadır. Ayrıca dersin soru-cevap, tartışma gibi tekniklerle öğrenci merkezli ve duygusal etkileşime açık biçimde işlenmesi gerektiğini göstermektedir. Rivayet zincirini anlamak için haritalar gibi görsel materyaller kullanılabilir. Slaytlar, kısa videolar, hadis kartları ile görsel-işitsel destek sağlanmalıdır. Ayrıca öğrencilerin dikkatini canlı tutmak amacıyla etkileşimli platformlarda hadislerle ilgili mini etkinlikler hazırlanabilir. Hadis dersleri ile sadece bilgi öğretimi değil, ahlaki duyarlılık kazandırmak da hedeflenmelidir. Peygamberimizin örnek davranışları, öğrencilerin kendi yaşantılarıyla ilişkilendirilerek değer temelli öğrenme sağlanmalıdır. Her derste "günlük hayata yansıma" veya "bugün bu hadisi nasıl yaşarım?" soruları tartışılabilir. Müfredat, öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun biçimde düzenlenmeli, "Hadis nasıl aktarılır, nasıl korunmuştur?" gibi tarihsel süreçlere de yer verilerek hadislere güven noktasında şüpheleri gidermek için hadislerin tenkidi konusu mutlaka müfredatta yer almalı ayrıca daha fazla örnek hadis, vaka, hikâye ve güncel uygulama içeren içeriklerle ders daha anlaşılır hale getirilebilir.

C. TEMA 3–HADİS MÜFREDATI VE DERS KİTABIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER VE TALEPLER

Bu tema, Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin hadis ders kitabı ve müfredata yönelik tutumlarını kapsamaktadır. Öğrencilerin hadis ders kitabı ve müfredatla ilgili görüşleri, 6. ve 9. sorudan elde edilen veriler doğrultusunda tespit edilmiştir. Soru 9: "Benim sormadığım ama senin eklemek istediğin bir şeyler var mı?" Sorusunun cevabında öğrencilerin genel olarak müfredat ile ilgili görüş beyan etmeleri nedeniyle 3. tema kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır.

2019 yılında yapılan tutum ölçeği çalışmasında**,** öğrencilerin "Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum" alt boyutundaki ortalama puanı 2,32 olarak tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 23). Bu değer, öğrencilerin ders içeriğine ilişkin tutumlarının kararsızlık düzeyine yakın olduğunu göstermektedir. Yani öğrenciler hadis dersi kitabının ve müfredatın genel olarak yararlı olduğunu düşünmekle birlikte, konuların yoğunluğu gibi nedenlerle ilgi çekiciliğin azaldığını ifade etmişlerdir.

Bu bulgu, 2025 mülakatlarında öğrencilerin müfredatı "yoğun, teorik ve tekrarlayıcı" bulduklarına dair ifadeleriyle doğrudan örtüşmektedir. Öğrenciler hem 2019 anketinde hem 2025 mülakatlarında, dersin içeriğinin sadeleştirilmesi, güncel örneklerle zenginleştirilmesi ve daha anlaşılır hâle getirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla iki farklı yılda yapılan bu iki çalışma, hadis müfredatının öğrenciler açısından bilgi yönünden yeterli olsa da ilgi ve motivasyon açısından geliştirilmeye açık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, hem 2019 anketi hem 2025

mülakat verileri ışığında, müfredatın güncellenmesi ve öğrenme sürecinin öğrenci merkezli hale getirilmesi gereğini göstermektedir.

Öğrencilerin Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum ortalaması diğer alt boyutlara kıyasla daha düşük çıkmıştır. (Bkz tablo 23) Bu sonuç, 2025 mülakatlarında öğrencilerin müfredata yönelik eleştirileriyle de tutarlılık göstermektedir.

1.Müfredat ve Kitapla İlgili Görüşler

3. Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Hadis dersi müfredatı ilginizi çekiyor mu? Müfredat ve hadis dersi kitabının içeriği sizce anlaşılır ve yeterli mi?" şeklindeki soru 6'ya öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10. sınıf- Erkek:

10. sınıf erkek öğrencilerin çoğu, hadis dersi müfredatının ilgi çekici olmadığını**,** ancak ders kitabının yeterli ve anlaşılır olduğunu ifade etmiştir. Müfredatın yoğun ve öğrenci ilgisini azaltan bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Bazı öğrenciler, meslek derslerin sayıca fazla olmasından dolayı zaman kaybı yaşadıklarını vurgulamıştır: "İmam hatipte meslek dersleri fazla olduğu için kendimize zaman ayıramıyoruz, projeler yapamıyoruz; hadis gibi dersler seçmeli olmalı" demişlerdir. Bazı öğrenciler ise fıkıh, siyer ve hadis gibi derslerin tek bir çatı altında birleştirilmesi gerektiğini söylemiştir: "Fıkıh, siyer, hadis gibi dersler tek bir ders başlığında incelensin, bu kadar detaylı incelenmesine gerek yok. Onun yerine Kur'an-ı Kerim'in ne anlatmak istendiğine odaklanılsın. Hadis gibi dersler seçmeli olsun."

Bu bulgular, 10. sınıf erkek öğrencilerde müfredat yoğunluğuna bağlı ilgi azalması olduğunu göstermektedir. Öğrenciler kitabı genellikle beğense de müfredatın sadeleştirilmesi ve bütünleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

10. sınıf- Kız:

10. sınıf kız öğrenciler, müfredatın ve kitabın genel olarak anlaşılır, yeterli ve ilgi çekici olduğunu belirtmiştir. "Kitap ilgi çekici ama bazı konular daha sade anlatılabilir." Öğrenciler, kitabın öğretici olduğunu ama daha sade bir dil ve örneklerle desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

11. sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrenciler, müfredatla ilgili en farklı ve eleştirel görüşleri dile getiren gruptur. Bazı öğrenciler müfredatı yetersiz veya sıkıcı bulmuştur: "Müfredat yetersiz ama

anlaşılırdı." "Müfredat ilgimi çekiyordu ama dersi sevmedim." "Hocalar sadece kitaba bağlı anlattı, ders sıkıcı idi." "Kitap kavramsal olarak çok yoğun." "Müfredat biraz yoğun ve sıkıcıydı, kitabın içeriği kavramsal olarak çok yoğun" şeklindeki cevaplar müfredata, kitaba ve dersin anlatımına yönelik eleştirilerdir.

Bazı öğrenciler müfredatı zenginleştirme ve geliştirme önerilerinde bulunmuştur: "Farklı kaynaklarla konular genişletilebilir, tefsirle zenginleştirilebilirdi." "Mezheplerden bile örnek alınmalı bu şekilde hadisler daha anlaşılır olur günlük hayata daha faydalı olur" demişlerdir. Bu cevaplar dersin diğer İslami ilimlerle bağlantılar kurularak anlatılmasına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Hadis ders kitabının ve müfredatın ilgisini çektiğini söyleyen öğrenciler, "ilgimi çekiyordu mesela tedvin önemli bir konu, hadisler neye göre sıralanmış bilmek gerekir" cümleleri ile bu durumu ifade etmişlerdir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrenciler, ders kitabının içeriğini "kararında ne fazla ne eksik" olarak değerlendirmiştir: "Hadis ders kitabının içeriği kararındaydı, boğucu değildi, idealdi." Öğrenciler, müfredatı ne çok ağır ne de yüzeysel bulmuş, tam kararında bir içerik sunduğunu belirtmiştir.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler, müfredatı ve kitabı genel olarak faydalı ama kavramsal açıdan yoğun bulmuştur. "Kitapta fazla gereksiz kavram var ama hocamızdan dolayı seviyorduk." "İlgimi çekiyor fakat ders işleyiş biçimi eksik, video ile desteklenmeli. "Müfredat biraz daha anlaşılır olabilir, çok kavram olması kafa karıştırıcı." "Okuldaki hadis dersi yeterli değil, sınava odaklı olduğu için öğrenciler dersi geçmek için dinliyor" şeklindeki ifadeler, 12. sınıf erkek öğrencilerin hadis dersini içerik açısından değerli fakat teorik bulduklarını göstermektedir. Dersin görsel materyallerle zenginleştirilmesi önerilmiştir.

12.sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrenciler hadis ders kitabını genel olarak beğenmiş, anlaşılır ve dengeli bulmuştur. "Hadis ders kitabı tam kararındaydı ne eksik ne fazla" "Hadislerin toplanması konuları eğlenceliydi." "İlk ünite sıkıcıydı ama onu da bilmeden hadis ilmini anlayamayız." "İsnat kısmı en bilgilendirici konuydu, ama biraz daha yüzeysel verilebilirdi. Ravi zincirleri zorlayıcı ama önemliydi." Bu cevaplar, öğrencilerin kitabı genelde yeterli ve anlaşılır bulmakla birlikte, bazı teknik konuların sadeleştirilmesi gerektiğini vurguladığını göstermektedir.

Soru 6'ya verilen cevaplar değerlendirildiğinde hadis ders kitabının öğrenciler açısından genel olarak yeterli ve anlaşılır, müfredatın ise yoğun olduğu ve ilgi çekmediği anlaşılmaktadır. Müfredatın sadeleştirilmesine yönelik beklentileri mevcuttur.

2. Öğrencilerin Talepleri

3. Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Benim sormadığım ama senin eklemek istediğin bir şeyler var mı?" şeklindeki soru 9'a öğrencilerin verdiği cevaplar özellikle ders yoğunluğu, seçmeli ders önerileri, öğretim biçimi müfredat gibi temalarda yoğunlaşmıştır. Bu soruya 30 öğrenciden 9 kişi cevap vermiştir. 10. Sınıf kız ve 12. Sınıf erkek öğrenciler bu soruya cevap vermemişlerdir. Verilen cevaplar sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10.sınıf- Erkek:

"Din dersi sayısı çok fazla olduğu için bazı din dersleri seçmeli olsun; isteyen hadis, siyer, fıkıh gibi dersleri özel bir sınıfta alsın." şeklinde fikir sunan öğrenci, müfredat yükünü azaltma ve bireysel tercihe dayalı öğrenme isteğini yansıtmaktadır.

11.sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrenciler, müfredatın sadeleştirilmesi ve derslerin bütünleştirilmesi gerektiğini güçlü şekilde dile getirmiştir: "Meslek dersleri, diğer Anadolu liselerindeki gibi tek bir din kültürü dersi şeklinde işlensin; her ünite bir ders olsun, birinci ünite hadis, ikinci ünite fıkıh gibi." Bu ifade, öğrencilerin özetleyici ve zaman açısından verimli bir müfredat talebini ortaya koymaktadır. Ayrıca "öz verilip gereksiz detaylara girilmemesi" vurgusu, dersin yoğun bilgi aktarımı yerine anlam merkezli işlenmesi gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

11.sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrenciler, hadis dersinin yalnızca kitaba bağlı işlenmesinin yetersiz olduğunu belirtmiş ve "Hadis dersini sadece kitaptan işlemek yetersiz, hadis önemli bir ilim." demişlerdir. Bu görüş, öğrencilerin daha derin, kaynak temelli ve uygulamalı öğrenme beklentisini göstermektedir. Kız öğrenciler, hadis dersinin yalnızca teorik bilgiyle sınırlı kalmaması, örnekler ve farklı kaynaklarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

12. sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrenciler, hem hadislerin toplumsal yaşamdaki önemine dikkat çekmiştir. "Hadisi sadece ders için değil, anlamak için dinlemek gerekir. Topluma karıştığımızda dinle ilgili sorular soruluyor, hadislerle cevap verince daha sağlam oluyor." "Küçükken çocuklara dinle ilgili baskı yapılmamalı, sevdirerek anlatılmalı; yoksa dini sömüren gruplara inanabiliyorlar." Bu

ifadeler, son sınıf kız öğrencilerin hadisleri bilgiden öte, toplumsal sorumluluk ve temsil aracı olarak gördüklerini göstermektedir. Ayrıca din öğretiminin baskı yerine sevgi ile verilmesi gerektiği vurguları dikkat çekicidir.

Soru 9'un analizine göre; öğrenciler, hadis dersi ve genel din müfredatının sadeleştirilmesini ve siyer, tefsir gibi derslerle bütünleştirilmesini önermektedir. Derslerin yalnızca kitaba bağlı kalmamasını, etkileşimli, sevdirici ve yaşamla ilişkilendirilmiş biçimde işlenmesini istemektedir.

3. Tema 3 (Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler) Genel Değerlendirme

Erkek öğrenciler, müfredatı genellikle yoğun, teorik ve fazla ayrıntılı bulmuştur. Öğrenciler öğretim yöntemini ve ders sayısını eleştirmiş; müfredatın sadeleştirilmesi ve bütünleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kız öğrenciler ise müfredatı daha anlaşılır, dengeli ve içerik açısından tatmin edici bulmuş; yalnızca bazı bölümlerin sadeleştirilebileceğini belirtmiştir.

10.sınıflar meslek dersleri yoğunluğundan şikayetçidir. Müfredatı yoğun ancak kitabı yeterli bulmuşlardır. 11. sınıflar genel olarak müfredat ve kitabı kararında bulmakla birlikte ders işleniş yönteminin görsellerle zenginleştirilebileceğine dikkat çekmişlerdir. 12. sınıflar müfredatı genel olarak yeterli bulmuş, ancak teorik konuların sadeleştirilmesi ve teknolojik destekle zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğrenciler genel olarak hadis ders kitabını yeterli ve öğretici, müfredatı ise fazla yoğun ve ilgi çekiciliği düşük bulmakta, müfredatın sadeleştirilmesini**,** derslerin birbirine entegre edilmesini**,** örneklerle desteklenmesini ve görsel materyallerle zenginleştirilmesini önermektedir.

Bu durumda öğrencilere hadisleri yalnızca ezberletmek değil, davranışlarında uygulayarak içselleştirmelerini sağlayacak bir içeriğe yönelmek gerektiği anlaşılmaktadır. Ezberden ziyade anlamaya dayalı yöntemler benimsenmeli, hadis panosu hazırlama**,** haftanın hadisi gibi sınıf içi uygulamalar, ya da "bir hadisi günümüze uygulama yazısı yazma", "örnek hadis seçip bununla ilgili resim yarışması düzenleme" gibi aktif görevler, öğrenci ilgisini canlı tutma noktasında uygulanabilir. Öğrencilere hadislerin isnat zinciri, sıhhat ölçütleri gibi yönleri basitleştirilmiş biçimde anlatılmalıdır. Böylece öğrenciler, duydukları hadisleri sorgulama, kaynak kontrolü yapma ve güvenilir bilgiye ulaşma becerisi kazanabilir.

Hadis müfredatının daha etkili hale gelmesi için, kavramsal yoğunluğun azaltılması**,** konuların hayatla bağlantılı biçimde işlenmesi, hadis dersinin özellikle tefsir, siyer gibi dini derslerle bütünleştirilmiş şekilde tematik bir yapı kurulması önerilebilir. Örneğin "adalet", "merhamet" gibi bir konu farklı derslerde farklı yönleriyle ele alınarak tematik bütünlük

sağlanabilir. Bu yöntem, öğrencinin dini bilgiyi bütüncül şekilde algılamasına katkı sağlar. Öte yandan hadis dersi sadece 10. sınıfla sınırlı kalmayıp 10. sınıfta temel kavramları öğrenen öğrencilere 11. sınıfta hadis tarihi ve hadis tenkidi konuları öğretilebilir, 12. sınıfta ise hadis metinleri dersi ile hadisleri yorumlama ve günümüzle ilişkilendirme becerisi kazandırılabilir.

4. 2021-2025 Hadis Ders Kitapları Çerçevesinde Anket ve Mülakat Bulgularının Değerlendirmesi

2025 yılı mülakatlarında öğrenciler, hadislerin anlamını kavrama, yorumlama ve kendi yaşamlarıyla ilişkilendirme yönünde güçlü bir eğilim göstermişlerdir. Bu yönelim, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hadis Kitabı'nın öğrenciyi merkeze alan, anlam ve değer odaklı yaklaşımıyla uyumludur. Bununla birlikte, öğrencilerin önemli bir kısmı "hadislerin güvenilirliği" konusunda açıklayıcı bilgilere ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir.

2021 yılı kitabında yer alan hadislerin tenkidi ünitesi, öğrencilerin en çok ilgi duyduğu ve "hadislerin güvenilirliği" konusundaki sorularına cevap buldukları bölümlerden biriydi. Bu ünitede sened–metin tenkidi ve râvi güvenilirliği gibi kavramlar örneklerle açıklanmış; öğrencilere hem eleştirel düşünme hem de dinî bilgiye güven kazandırılmıştır. Nitekim mülakat verilerinde de bu üniteden sonra öğrencilerin "hadislerin nasıl ayırt edildiğini anladım, hadislere güvenim arttı" ifadeleri yer almıştır. 2025 kitabı bu temaya sınırlı biçimde yer verse de 2021'deki hadislerin tenkidi ünitesinde bulunan sistematik ve öğretici yapı yeni programda aynı derinlikte sürdürülmemiştir. Bu durum, öğrencilerde anlam yönünden ilerleme sağlarken bilgi temelli güven duygusunun zayıflamasına yol açmıştır. 2025 kitabında bu ünite tamamen çıkarılmış, hadislerin güvenilirliği teması yalnızca kısa bir bilgi olarak yer almıştır. Bu değişiklik, öğretim felsefesi açısından anlaşılabilir olmakla birlikte, öğrencilerin zihinsel ihtiyaçları bakımından önemli bir boşluk yaratmaktadır. 2021 yılı kitabı "hadisler neden güvenilir?" sorusuna yanıt arayan bilgi temelli bir yapıya sahipken, 2025 yılı kitabı "hadislerden ne öğrenebiliriz?" anlayışıyla anlam ve değer merkezli bir yaklaşıma geçmiştir. Bu değişim, öğrencilerin hadisleri "hayatla ilişkilendirme" beklentilerini karşılamış; ancak bu durum, onların zihinlerinde "hadislerin güvenilirliği" konusunda cevap bekleyen bir boşluk bırakmıştır.

Dolayısıyla 2015–2017–2021–2025 yılları arasında hadis ders kitaplarının geçirdiği dönüşüm, bilgi merkezli öğretimden anlam merkezli öğretime yönelişi göstermektedir. Bu yönelim öğrencinin ilgisini ve içsel katılımını artırmış, fakat bilgi temelli güvenin zayıflaması riskini beraberinde getirmiştir. İdeal öğretim için, 2021 kitabının bilgi temelli yaklaşımıyla 2025 kitabının anlam merkezli felsefesini dengeli biçimde bütünleştirmek daha faydalı bir yaklaşım olarak düşünülebilir.

D. TEMA 4 – SOSYAL MEDYA VE OKUL DIŞI DİĞER ORTAMLARDA HADİSLE KARŞILAŞMA

Bu tema, öğrencilerin sosyal medya ve okul dışı ortamlarda hadis paylaşımı ve bilgi güvenilirliği konusundaki görüşlerini kapsamaktadır. 10., 11. ve 12. soruların verileri yorumlanarak öğrencilerin dijital ortamlarda, arkadaş çevresi ve sosyal ortamlarda hadislerle karşılaşma deneyimleri analiz edilmiştir.

1. Medyada ve Sosyal Hayatta Hadis

Dördüncü Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Sosyal medyada, basında ve arkadaş ortamında hadislerle ilgili bir gündeminiz var mı? Güncel soru ve tartışmalardan haberdar mısınız?" şeklindeki soru 10'a öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10.sınıf- Erkek:

10. sınıf erkek öğrenciler sosyal medyada hadisle karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Sadece bir öğrenci sosyal medyada az da olsa hadisle karşılaştığını, karşılaştığı zaman da eleştirel bir yaklaşımla kaynağına ulaşmak için araştırma yaptığını ifade etmiştir. Bazı öğrenciler ise, arkadaş ortamında hadislerin doğruluğunu tartıştıklarını ifade etmiştir: "Arkadaşlarla hadislerin doğruluğunu tartışıyoruz" demiştir.

10.sınıf- Kız:

Bir öğrenci, "Arkadaş ortamında hadislerin gerçekliği ve tarihi olması gibi konular konuşuluyor" diyerek ders dışında hadislerin gündeme geldiğini belirtmiştir. Başka bir öğrenci, "Sosyal medyada karşılaştığım dini içerikleri araştırıp kaynağına gidiyorum" ifadesiyle, karşılaştığı hadislerin sıhhati konusunda farkındalık yaşadığını göstermiştir. Diğer öğrenciler hadisle karşılaşmadıklarını belirtmiştir.

11.sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrenciler sosyal medyada hadisle karşılaşmadıklarını, sosyal medyanın kendi ilgi alanlarına göre algoritma üretmesi sonucu daha çok spor, araba, futbol, mizah gibi içeriklerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarının dini içeriklerden ziyade eğlence ve spor temalı alanlarda yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hadislerle karşılaşma, bu yaş grubunda sınırlı düzeydedir. Buna rağmen sosyal medyada hadis karşıtı içeriklerle karşılaştığını belirten iki öğrenciden biri şöyle demiştir: "Sosyal medyada ateist platformların paylaştığı Kur'an-ı Kerim'de geçen bilgilerle hadislerin çeliştiğini kanıtlamaya çalışan bir içerikle karşılaştım" derken diğer öğrenci ise sosyal medyada hadislerin

art niyetli biçimde paylaşıldığını ve bu paylaşımlara tepki gösteren sayfaları takip ettiklerini belirtmiştir: "Sosyal medyada bazen art niyetli olarak hadisleri paylaşan sayfalara denk geliyorum; onların yanlışlığını kanıtlamaya çalışan sayfalar da var." Bu tür içeriklerle karşılaşma, öğrencilerin dijital ortamda dini bilgi karmaşasına maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu durum öğrencilerde hem şüphe hem de savunma refleksi geliştirmektedir. Ancak öğrenciler yalnızca pasif izleyici değil, araştırıcı bir tutum sergilemektedir.

11. sınıf erkek öğrenciler, sosyal medyada hadislerle sınırlı ancak anlamlı biçimde karşılaşmaktadır. Dikkat çeken durum, ilgi odaklı algoritmalar nedeniyle dini içeriklerin az görünmesi, karşılaşıldığında ise eleştirel ve savunmacı tutum geliştirdikleridir. Bazı öğrenciler, arkadaş ortamında hadislerin doğruluğu ve geçerliliği üzerine tartışmalar yaptıklarını dile getirmiştir: "Arkadaş ortamında hadislerin gerçekliğini tartışıyoruz." "Bazen bir mesele üzerinde tartışırken o konuda arkadaş hadis belirtiyor, ben de kendi fikrimi destekleyen hadis belirtiyorum." şeklindeki ifadeler, öğrencilerin hadisleri yalnızca ders içeriği olarak değil günlük tartışmalarda argüman olarak kullandıklarını göstermektedir. Hadis, bu yaş grubunda düşünceyi destekleme ve fikir temellendirme işlevi görmektedir. Akran diyaloglarında "kendi fikrimi destekleyen hadis belirtiyorum" ifadesi, hadislerin sosyal tartışmalarda işlevsel hale geldiğini göstermektedir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin cevapları, okul dışındaki farklı toplumsal ortamlarda hadislerle karşılaşma, toplumda uydurulan veya yanlış aktarılan hadisleri fark etme ve sosyal medyada hadislere yönelik saygısız içeriklere tepki geliştirme gibi boyutlarda yoğunlaşmıştır. Bir öğrenci, toplumda hadislerin yanlış ve uydurma biçimlerde bilindiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Yaşlı teyzelerin uydurduğu hadislerle karşılaşıyoruz. Mesela otobüste, parkta arkadaşlarla otururken öğüt veren teyzeler oluyor, orada da hep hadis kullanıyorlar. Ama uydurdukları hadisler oluyor. Mesela 'bak şöyle yaparsan çok iyi' diye kendilerince bizi dine teşvik etmek için hadis uyduruyorlar, ya da tesettüre teşvik için Peygamberimizin hadislerinden öğüt veriyorlar." Bu ifade, öğrencilerin toplum içindeki yanlış dini bilgi içeriğini fark ettiklerini ve bu tür durumları "uydurma hadis" bilinciyle değerlendirdiklerini göstermektedir. Öğrencilerin bu farkındalığı, hadis dersinde öğrendikleri bilgileri günlük yaşamda karşılaştıkları söylemlerle kıyaslama becerisine dönüştürdüklerini ortaya koymaktadır.

Bir başka öğrenci, aile büyükleri aracılığıyla hadislerle düzenli olarak temas kurduğunu dile getirmiştir: "Babaannem cuma mesajları gönderiyor hadislerle ilgili." Bu tür ifadeler, hadislerin aile içi dini iletişimde rol oynadığını göstermektedir.

Sosyal medya bağlamında bir öğrenci, popüler kültür figürlerinin hadislere yönelik olumsuz tavırlarını eleştirmiştir: "hadislerle dalga geçenlerini destekleyen sosyal medya fenomenleri var, bu fikirleri kendilerine kalmalı; hadislere saygı duymaları gerekir." Bu ifade, öğrencilerin hadislere yönelik saygı konusundaki duyarlılıklarını göstermektedir. Aynı zamanda sosyal medyada hadislerin sadece bilgi olarak değil, tartışma konusu olarak da var olduğunun farkına vardıklarını ortaya koymaktadır.

Bazı öğrenciler, Kur'an kurslarında ve aile içi sohbetlerde hadislerle karşılaştıklarını belirtmiştir: "Kur'an kurslarında karşılaşıyoruz hadislerle." "Dedemin kardeşi dine soğuk davrandığı için dedem ona hadisleri anlatıyor, anlatırken duyuyorum ben de." Bu ifadeler, öğrencilerin hadislerle başkalarının sohbetlerini dinlemek gibi dolaylı öğrenme yolları ile de ilişki kurduğunu göstermektedir. Bu durum, hadislerin yalnızca okulda öğrenilen bilgi değil, yaşayan bir kültürel öge olarak öğrenci çevresinde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Ayrıca bir başka öğrenci, dini bayram ve kandil gibi özel günlerde hadislerin sıklıkla gündeme geldiğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Yaşlılar bayramlarda, kandillerde bir araya gelince hep hadis anlatıyorlar dine teşvik için." Bu durum, hadislerin toplumsal birlikteliklerde işlevsel olduğunu göstermektedir. Hadis, bu öğrenciler için hem bilgi kaynağı hem de manevi bağ kurma unsuru olarak yaşamın içinde yer almaktadır.

Bazı öğrenciler imam hatip kimliğinin kendilerine toplum içinde dini bilgi aktarıcısı rolü yüklediğini belirtmiştir: "İmam hatip kimliğimiz olduğu için bazen 'hadi sen de bize bir şeyler anlat' diyerek bazı dini bilgileri soruyorlar. Ben de anlatınca hadisle bağlantılı anlatıyorum." Bu ifade, öğrencilerin hadis bilgisini sadece öğrenmekle kalmayıp, topluma aktarma ve temsil etme sorumluluğu üstlendiklerini göstermektedir.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler, "Sosyal medyada hadislerle karşılaşmıyoruz, arkadaş ortamında hadislerle ilgili konuşmuyoruz" şeklinde özetlenebilecek ortak bir görüş bildirmiştir. Bu durum, önceki sınıf düzeylerine kıyasla hadis içerikleriyle temasın belirgin biçimde azaldığını göstermektedir. Özellikle 11. sınıftaki aktif tartışma, sorgulama ve eleştirel yaklaşım yerine, 12. sınıfta dini bilgilere sosyal boyutta daha az temas edilerek pasif bir uzaklaşma eğiliminde oldukları görülmektedir. Hadisle ilgili sosyal farkındalık, yerini akademik önceliklere bırakmış görünmektedir.

12.sınıf erkek öğrencilerin sosyal medya ve okul dışı ortamlarda hadislerle karşılaşmadıklarını belirtmeleri, birkaç açıdan değerlendirilebilir: En önemli nedenlerden biri sınav odaklılık, akademik yoğunluk ve zaman darlığı olabilir. 12. sınıf öğrencilerinin üniversite

sınavına hazırlık sürecinde olmaları, dini içeriklere yönelik ilgiyi azaltmış olmalıdır. Dijital ilgi alanı değişimi de önemli bir etkendir; **s**osyal medya akışlarının öğrencilerin ilgilerine göre şekillenmesi, dini içeriklerin görünürlüğünü azaltmıştır. 12.sınıf erkek öğrencilerin yanıtları, okul dışı ortamlarda hadisle karşılaşma oranının en düşük olduğu grubu yansıtmaktadır. Bu durum, akademik baskı, ilgi yönelimi ve dijital medya tüketim alışkanlıklarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

12. sınıf-Kız

12. sınıf kız öğrencilerin cevapları, aile içi dini paylaşımlar**,** sosyal medya aracılığıyla hadislerle karşılaşma boyutlarında yoğunlaşmaktadır. Bir öğrenci, aile ortamında hadislerin düzenli olarak konuşulduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir; "Annemle hadisleri okuyup anlamaya çalışıyoruz, ailede konuşuyoruz." Başka bir öğrenci, dijital ortamda hadislerle karşılaştığını "internette günlük hadis paylaşan sayfalar var" sözleriyle ifade etmiştir.

"Dinle ilgili dizilerde, mesela Kızılcık Şerbeti gibi, hep hadis duyuyorum" şeklinde televizyonda da hadisle karşılaştığını ifade eden öğrenci, öğrencilerin hadisleri yalnızca dini derslerde veya geleneksel ortamlarda değil, medya ve televizyon dizileri aracılığıyla da duyduklarını göstermektedir. Sonuç olarak, 12. sınıf kız öğrencilerde hadis, yalnızca bir ders konusu değil; aynı zamanda ailede paylaşılan, dijital ortamda gözlemlenen bir değerdir.

Dördüncü Tema kapsamında 10.soruyu genel olarak değerlendirdiğimizde öğrencilerin büyük çoğunluğu, sosyal medyada hadislerle sınırlı ölçüde karşılaştıklarını belirtmiştir. Bazıları algoritmalar nedeniyle daha çok "spor ve mizah içeriklerinin" karşılarına çıktığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı öğrenciler ateist platformlarda hadis karşıtı paylaşımlar, toplumda uydurma hadislerin aktarımı ve popüler kültürde hadislere yönelik yanlış veya alaycı yaklaşımlar ile karşılaştıklarını dile getirmiştir. Öğrencilerde kaynak sorgulama ve saygı duyma bilinci gelişmiştir. Kız öğrenciler, "annemle hadisleri okuyorum", "babaannem cuma mesajı gönderiyor" şeklindeki ifadelerinden anlaşıldığı gibi özellikle aile ortamında hadislerle daha sık temas halindedir. Erkek öğrenciler ise hadisleri daha çok arkadaş ortamında tartışma veya fikirlerini destekleme aracı olarak kullanmaktadır.

2. Hadis Alanında Okul Dışı Okumalar

Dördüncü Tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Ders kitabı dışında hadisle ilgili bir kitap okudunuz mu?" şeklindeki soru 11'e öğrencilerin verdiği cevaplar sınıf ve cinsiyet bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10.sınıf- Erkek:

10. sınıf erkek öğrencilerden üçü**,** ders kitabı dışında hadisle ilgili kitap okuduklarını belirtmiştir. Bu öğrenciler "Sahih-i Buhari, Riyazü's-salihin ve hangi müellife ait olmadığını belirtmeden 40 Hadis" okuduklarından bahsetmiştir.

10.sınıf- Kız:

10. sınıf kız öğrencilerden iki kişi**,** müellifini belirtmeden "40 Hadis" kitabını okuduklarını ifade etmiştir. Bu eser genellikle okul ortamında veya dini etkinliklerde tanıtıldığı için, öğrencilerin bu tür metinlere tanıdık ve ulaşılabilir buldukları anlaşılmaktadır.

11. sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrenciler arasında çoğunluk "40 Hadis**"** kitabını okuduğunu belirtmiştir. Bir öğrenci ayrıca Sahihayn'ı kastederek Buhari ve Müslim'in eserlerinden söz etmiştir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin büyük çoğunluğu da "40 Hadis" kitabını okuduklarını ifade etmiştir. Burada da bir müellif adı verilmemiştir.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrencilerden biri "40 Hadis" kitabını, bir diğeri ise "adını hatırlamadığı bir hadis kitabını" okuduğunu belirtmiştir.

12. sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrenciler de benzer biçimde "40 Hadis" kitabını okuduklarını ifade etmiştir.

Tüm sınıf düzeylerinde öğrencilerin büyük çoğunluğu, **"**40 Hadis" konulu kısa derleme eserleri okumuştur. Bu eserler, genellikle Din Öğretimi Genel Müdürlüğü veya çeşitli sivil kuruluşlar tarafından düzenlenen yarışmalar ve etkinlikler kapsamında öğrencilere ulaştırılan eğitim amaçlı 40 hadis çalışmalarından oluşmaktadır. Hem dilinin sade olması hem de kolay ulaşılabilir olması nedeniyle bu tür eserlerin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, Buhârî ve Müslim'in Sahih'leri ile Riyâzü's-Sâlihîn gibi klasik hadis kaynakları daha az öğrenci tarafından okunmuştur. Genel olarak öğrenciler, ders dışı hadis okumalarına sınırlı biçimde katılmış; hadis okuma kültürünü ise okul dışında tanıdık, geleneksel ve pratik nitelikteki "40 Hadis" türü metinler üzerinden sürdürmüşlerdir.

3. Hadis Konulu Sohbet veya Konferanslara Katılım Durumu

Dördüncü tema kapsamında değerlendirdiğimiz "Hadis konulu herhangi bir sohbet veya konferansa katıldınız mı?" şeklindeki soru 12'ye öğrencilerin verdiği cevaplar analiz edildiğinde her sınıf bazında şu şekilde değerlendirilebilir:

10. sınıf- Erkek:

10. sınıf erkek öğrencilerden iki kişi camide hadis konulu sohbetlere katıldığını belirtmiştir.

10. sınıf- Kız:

10. sınıf kız öğrencilerden biri, "gittiğim bir kursta hadisle ilgili sohbetler yapılıyordu" ifadesiyle, kurs ortamında hadisle karşılaştığını belirtmiştir. Ayrıca "Teravih sohbetlerinde hadisle ilgili konular olabiliyor, annemle hadislerle ilgili konuşuyoruz" sözleri, kız öğrencilerin aile ortamında ve camilerde hadisle irtibatlı olduklarını göstermektedir.

11. sınıf- Erkek:

11. sınıf erkek öğrenciler, "camide" verilen vaazlarda hadis duyduklarını ifade etmiştir.

11. sınıf- Kız:

11. sınıf kız öğrencilerin çoğu daha önce aileleriyle katıldıkları sohbet ortamında hadisleri dinlediklerini ifade etmiştir.

12. sınıf- Erkek:

12. sınıf erkek öğrenciler de benzer şekilde "camide" yapılan sohbetlere katıldıklarını ifade etmiştir.

12. sınıf- Kız:

12. sınıf kız öğrenciler "sohbetlerde" ifadesiyle hadisle ilgili dini içerikli konuşma ve buluşmalara katıldıklarını belirtmiştir.

Öğrencilerin büyük kısmı, hadis konulu konferanslardan çok camilerde, kurslarda veya dini sohbetlerde hadislerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Ancak bu ortamlara katılım oranının genel olarak sınırlı olduğu görülmektedir.

4. Tema-4 (Sosyal Medya ve Okul Dışı Diğer Ortamlarda Hadisle Karşılaşma) Genel Değerlendirme

Öğrencilerin çoğu sosyal medyada hadis içeriklerinin algoritmalar nedeniyle görünmediğini ("spor ve mizah içerikleri daha çok çıkıyor") dile getirmiştir. Buna rağmen, bazı öğrenciler sosyal medyada hadis karşıtı veya çelişkili içeriklerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Özellikle birkaç öğrenci, "ateist platformlar hadislerle Kur'an'ın çeliştiğini söylüyor" ya da "art niyetli hadis sayfaları var, onların yanlışlığını kanıtlayanlar da var" diyerek dijital sorgulama bilincine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Ders kitabı dışında en çok okunan eser "40 Hadis" olmuştur. Az sayıda öğrenci **"**Buhari, Müslim, Riyazü's-salihin" gibi klasik kaynaklardan da bahsetmiştir. Bu durum, öğrencilerin hadis okumalarında daha çok "40 hadis" gibi kısa ve sade metinleri tercih ettiklerini göstermektedir.

Hadis konulu sohbet veya konferanslara katılım genel olarak camilerde, kurslarda veya aile çevresindeki sohbetlerde gerçekleşmiştir.

Bu bulgular, hadislerin öğrencilerin dünyasında yalnızca ders içeriği olarak değil; sosyal, kültürel ve dijital yaşamda da kimlik, değer ve sorgulama unsuru olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

IV. 2019 ANKET BULGULARI İLE 2025 MÜLAKAT BULGULARININ KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

A. KARŞILAŞTIRMA YAKLAŞIMI VE GENEL ÇERÇEVE

Bu bölümde, 2019 yılında uygulanan nicel anket ile 2025 yılında gerçekleştirilen nitel mülakatlardan elde edilen bulgular karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. 2019 çalışması, öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik genel eğilimlerini sayısal verilerle ortaya koyarken; 2025 yılı mülakatları, aynı konuyu öğrencilerin ifadeleri üzerinden derinlemesine incelemiştir. Bu karşılaştırma, iki döneme ait verileri birbirini tamamlayan nitelikte değerlendirmektedir. Amaç, öğrencilerin hadis ve sünnete ilişkin tutumlarında zaman içinde görülen süreklilikleri ve değişimleri belirleyerek sayısal bulgularla mülakatlardan elde edilen nitel sonuçları bir arada değerlendirmektir. Böylece, 2019 yılında sayısal düzeyde tespit edilen eğilimlerin, 2025 yılında anlam, içselleştirme ve davranışa yansıma bakımından nasıl geliştiği ortaya konulmaktadır.

B. GENEL TUTUM DÜZEYİ

2019 yılı anket verileri, öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik genel olarak olumlu bir tutuma sahip olduklarını göstermekte fakat daha çok bilgi düzeyindeki eğilimlerini

yansıtmaktadır. 2025 mülakatları ise tutumların anlam ve gerekçelerini açıklama bakımından nitel veri sunmaktadır. 2025 yılı mülakatlarında öğrenciler, hadisleri yalnızca "peygamber sözü" olarak değil, günlük yaşamı yönlendiren ahlâkî bir rehber olarak değerlendirmiştir. Bu durum, dini bilginin öğrenciler nezdinde ezberden anlamaya, bilgiden davranışa doğru bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir.

C. ALT BOYUTLARA GÖRE KARŞILAŞTIRMA

2019'da uygulanan 339 kişilik anket çalışması öğrencilerin hadis ve Sünnet'e yönelik genel eğilimlerinin olumlu olduğunu göstermiştir. Hadis Dersine Tutum alt boyutu 3,38; Sünnete Tutum alt boyutu ise 3,49 ortalama ile olumlu düzeydedir. Bu durum, 2025 mülakatlarında öğrencilerin "hadis dersi hayatımıza yön veriyor" ve "Sünnet günlük yaşama rehberlik ediyor" gibi ifadeleriyle örtüşmektedir. Ayrıca "Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum" alt boyutunun düşük puan (2,32) alması yine 2025 mülakat bulgularıyla da örtüşmektedir. Mülakatlarda öğrenciler, derste hadislerin hayatla ilişkilendirilmesini, ezber ağırlığının azaltılmasını ve müfredatın içerik olarak daha sade yer almasını önermişlerdir. Bu bulgu, Tema 3 **(**Hadis Ders Kitabı ve Müfredatla İlgili Görüşler) bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğine ve Alt Boyutlarına Ait Tanımlayıcı İstatistiksel Bilgilerden yola çıkılarak öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik genel tutumlarını belirlemeye yönelik ölçek sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Tabloda her bir alt boyuta ait ortalama ve puan aralıkları yer almaktadır.

İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeğine ve Alt Boyutlarına Ait Tanımlayıcı İstatiksel Bilgiler

Tablo 23

Ölçek ve Alt Boyutları	Ortalama	Min; Max
İHL Hadis Meslek Dersleri Tutum Ölçeği	3,25	2,00; 4,00
Hadis Dersine Karşı Tutum	3,38	1,0; 5,00
Sünnete Karşı Tutum	3,49	1,00; 5,00
Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum	2,32	1,00; 5,00
Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum	3,25	2,00; 5,00

Tablo 23[72]'teki min–max değerleri, öğrencilerin her alt boyuttaki verdikleri en düşük ve en yüksek puanları ifade etmektedir.

Minimum değerin 1,00 olması, o boyutta bazı öğrencilerin "Kesinlikle katılmıyorum" seçeneğini işaretlediğini;

Minimum değerin 2,00 olması ise, hiçbir öğrencinin bu konuda tamamen olumsuz (1) yanıt vermediğini, en düşük yanıtın "Katılmıyorum" düzeyinde kaldığını göstermektedir.

Maksimum değerin 5,00 olması, en az bir öğrencinin "Kesinlikle katılıyorum" cevabını verdiğini;

Maksimum değerin 4,00 olması ise, öğrencilerin en yüksek yanıtının "Katılıyorum" düzeyinde kaldığını, tam puan (5) verilmediğini göstermektedir.

2019–2025 arasındaki veriler birlikte değerlendirildiğinde, hadis ve sünnete ilişkin olumlu yönelimin ve ders müfredatı ile işleniş biçimine dair eleştirel duyarlılığın devam ettiği görülmektedir.

1. Hadis Dersine Karşı Tutum

Bulgular, öğrencilerin hadis dersine karşı olumlu tutumlarını sürdürdüklerini; ancak öğrenmenin derinleşmesinde öğretim yönteminin belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. 2019'da bu boyutun ortalaması 3,38 olup, sınıf düzeyi arttıkça puan yükselmiştir (10. sınıf: 3,18 → 12. sınıf: 3,62). 2025 yılı mülakatlarında öğrenciler, hadis dersini değer kazandıran bir alan olarak değerlendirmiş ancak dersin ezbere dayalı ve tekdüze biçimde işlenmesinin motivasyonu azalttığını belirtmiştir. Onlara göre dersler, "hadis ne söylüyor" ve "günümüzle nasıl ilişkilendirilebilir" sorularına birlikte cevap verecek biçimde anlam merkezli olmalıdır. Bazı öğrenciler hadislerin diğer derslerle -özellikle siyer ve tefsir- birlikte ele alınmasının faydalı olacağını söylemiştir. Bu öneri, öğrencilerin hadisleri yalnızca bir ders konusu değil, dini hayatın farklı alanlarıyla bağlantılı bir rehber olarak gördüklerini göstermektedir. Özetle, öğrenciler hadis derslerinde ezberden uzak, anlam merkezli, etkileşimli ve görsel destekli bir öğretim yöntemi

[72] Tablo 23, 2019 yılı anket bulgularının sadeleştirilmiş biçimidir; orijinal tablo teknik veriler içermekte olup burada yer verilmemiştir

beklemektedir. Bu şekilde öğrencinin aktif katılımının olduğu, değerlerin ve yaşamla bağlantının kurulduğu dinamik bir öğrenme alanı sağlanmış olur.

2. Sünnete Karşı Tutum

2019 yılı bulgularına göre bu alt boyutun ortalaması 3,49 ile en yüksek düzeye ulaşmıştır. 2025 yılı mülakatlarında ise özellikle kız öğrenciler, sünneti Kur'an ile bütünlük içinde ele almış ve içselleştirilmiş bir dini rehberlik boyutuna vurgu yapmıştır. Bu bulgular, öğrencilerin sünnete yönelik olumlu tutumlarının anlam bakımından derinleştiğini ve bu anlayışın yaşantılarına daha bilinçli biçimde yansıdığını göstermektedir.

3. Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum

2019'da içerik alt boyutu 2,32 ortalamayla en düşük değere sahip olmuştur. 2025'te öğrenciler, müfredatı yoğun ve teorik bulmuş; sade, anlaşılır, tematik ve görsel destekli bir yapının gerekliliğini vurgulamıştır. Bu iki dönemin ortak sonucu, hadis derslerinde müfredatın iyileştirilmesinin öncelikli bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

D. CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE BULGULAR

2019 verilerinde kız öğrencilerin genel ortalamalarının erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olması, kızların hadis ve sünnete yönelik genel kabul ve yönelimlerinin göreli olarak daha güçlü olduğunu göstermektedir. 2025 mülakatlarında kız öğrenciler hadis ve sünneti duygusal, bütüncül ve rehberlik edici yönüyle değerlendirmiş, Kur'an'la birlikte anlamlandırmışlardır. Erkek öğrenciler ise konuyu daha çok bilgi, yöntem ve doğruluk açısından ele almış; hadislerin kaynağına ve güvenilirliğine dikkat çekmişlerdir. Kızların ifadelerinde aile içi aktarım, örneklik, manevi rehberlik gibi temalar öne çıkarken; erkeklerin yanıtlarında kaynak güvenilirliği, yöntem ve müfredatın sadeleştirilmesi talepleri dikkat çekmektedir. Bu nedenle hadis öğretiminde hem duygusal yönü geliştiren hem de düşünmeye ve sorgulamaya teşvik eden bir ders işleyişi izlenmesi uygun olacaktır. Her iki grupta da öğrenciler hadisleri hayatlarına yön veren, güvenilir bilgi kaynağı olarak görmektedir. Bu da cinsiyet farkına rağmen temelde benzer bir olumlu tutumun korunduğunu göstermektedir.

E. SINIF DÜZEYİNE GÖRE BULGULAR

2019 yılı verileri, sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik tutumlarının da daha olumlu hale geldiğini göstermektedir. 10. sınıf öğrencilerinin ortalaması 3,10, 12. sınıf öğrencilerinin ortalaması ise 3,42'dir. Bu artış, öğrencilerin dinî konuları anlamada ve yorumlamada zamanla daha bilinçli hale geldiklerini düşündürmektedir. 2025 yılı mülakatlarında da benzer bir gelişim çizgisi görülmüştür. 10. sınıf öğrencileri, hadisleri daha çok

“peygamberin sözleri” veya “dinimizin kaynaklarından biri” şeklinde yüzeysel tanımlarla açıklamaktadır. 11. sınıfta, öğrenciler arasında sorgulama eğilimi artmaktadır. Bazı öğrenciler hadislerin anlamını, bağlamını ve günümüzle ilişkisini tartışmaya başlamaktadır. 12. sınıf öğrencileri ise hadisleri artık yalnızca bilgi olarak değil, ahlâkî ve rehberlik edici bir ilke olarak değerlendirmektedir. Onlara göre hadisler, “nasıl yaşamak gerektiğini gösteren” birer yol haritasıdır.

Bu tablo, dini öğrenmenin öğrencilerde zamanla olgunlaştığını, bilgi düzeyinden anlam ve yaşantı düzeyine geçtiğini göstermektedir. Öğrenciler sınıf düzeyi yükseldikçe hem dinî bilgiye hâkimiyetleri artmakta hem de bu bilgiyi hayatla ilişkilendirme becerileri gelişmektedir. Son sınıf öğrencilerinde bazen sınav yoğunluğu nedeniyle dini içeriklere ilgide azalma görülse de bu öğrenciler yine de hadisleri yaşam için ahlâkî bir rehber olarak görmeye devam etmektedir. Bu sonuç, öğretim sürecinin sadece bilgi aktarımı olmadığını, öğrencilerin dini bilgiyi anlamlandırmalarına ve değere dönüştürmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir.

F. SOSYAL MEDYA VE OKUL DIŞI TEMAS

2019’da öğrenciler sosyal medyada hadis paylaşımına karşı temkinli bir tutum sergilemiştir. “Kaynağından emin olmadığımda hadis paylaşmam” ifadesine yüksek oranda katılım, bu konuda genel bir dikkat ve sorumluluk bilincinin var olduğunu göstermektedir. 2025 yılında yapılan mülakatlarda ise Öğrenciler, artık dijital platformlarda dini içeriklere daha az sıklıkla rastladıklarını, bunun da ilgi alanlarına göre algoritmaların sistemlerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Ancak, karşılaştıkları dini veya özellikle hadis karşıtı içeriklere karşı sorgulayıcı ve eleştirel bir tutum geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kız öğrenciler çoğunlukla hadislerle aile içi iletişim yoluyla karşılaştıklarını belirtmiş, erkek öğrencilerde ise hadislerin daha çok tartışma ve fikir paylaşımı amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenciler 2019’da olduğu gibi 2025’te de hadislerin güvenilirliğine önem vermeye devam etmektedir. Bu durum, gençlerin dijital ortamlarda da kaynak sorgulama bilinci kazandığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Din eğitimi,1924 yılında açılan İmam Hatip Mektepleri programıyla sistematik bir yapıya kavuşmuştur. 1924'ten itibaren hadis derslerinin haftalık ders saatleri, programların yapısına göre farklılık göstermiştir. 1924 yılı programında hadis dersi 2., 3. ve 4. sınıflarda haftalık birer saat olmak üzere toplam üç saat olarak yer almıştır. 1951 yılı lise ve orta kısım programlarında haftalık ders saati bire düşürülmüş, 1971'de yapılan düzenlemelerle bu kurumlar lise düzeyinde yeniden yapılandırılmış; 1971 ve 1984 yıllarında hadis dersi 2., 3. ve 4. sınıflarda haftada ikişer saat olarak okutulmuştur. Bu değişiklikler, hadis dersinin içerik kapsamını da doğrudan etkilemiştir. 1971 ve 1984 programlarında dersin üç sınıfta okutulması, ünite ve hedeflerin daha geniş ve derinlemesine işlenmesine imkân tanımıştır. Buna karşılık, 1999 ve 2008 programlarında dersin yalnızca 10. sınıfta okutulmak üzere tek sınıfla sınırlanması, hedeflerin yoğunlaştırılmasına ve kapsamın daralmasına yol açmıştır. 2008'de öğretim programları yapılandırmacı yaklaşıma uygun biçimde yenilenmiş; 2017–2018 güncellemeleriyle ise "anlama, yorumlama ve tenkit" vurgusu güçlendirilmiştir.

Bu tarihsel gelişim, programların içeriğinde anlam ve yorum becerilerine giderek daha fazla yer verildiğini, ancak uygulamada bu kazanımların sınıf süresi ve yöntem çeşitliliğiyle yeterince desteklenemediğini göstermektedir.

Öğrencilerin hadis ve sünnete yönelik olumlu tutumları zaman içinde korunmuş; anlam, uygulama ve eleştirel düşünme açısından gelişmiştir. Araştırma bulguları, hadis derslerinin öğrencilerin dini bilinç, ahlaki duyarlılık ve sorgulama becerilerinin gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. Bu etkinin güçlenmesi için öğretim süreci, öğrenci merkezli ve yaşamla ilişkilendirilen bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Bu bağlamda, 2019 yılında uygulanan nicel veriler, öğrencilerin genel olarak hadis ve sünnete karşı olumlu tutum sergilediklerini göstermekte; 2025 yılı nitel bulguları ise bu olumlu eğilimin anlam merkezli bir öğrenme talebiyle birleştiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin hadis ve sünnete karşı duyarlılığı korunmuş, fakat bu tutumun içeriği daha çok anlam ve uygulama temelli bir nitelik kazanmıştır.2019 verileri daha çok öğrencilerin bilgi temelli ve yüzeysel yaklaşımlarını yansıtırken, 2025 mülakatları öğrencilerin anlam, sahihlik ve uygulama odaklı bir perspektif geliştirmeye başladıklarını ortaya koymuştur. Böylece araştırma, yalnızca mevcut durumu tespit etmekle kalmamış, zaman içinde değişen dini algı biçimlerini de izleyebilmiştir.

Nicel veriler ayrıca, kız öğrencilerin hadis ve sünnete ilişkin tutum düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu; sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin hadisleri anlama, yorumlama ve uygulama becerilerinin de güçlendiğini göstermiştir. Ölçeğin alt boyutları arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur. Bu durum, hadis dersine yönelik ilginin arttıkça öğrencilerin sünnete, dersin içeriğine ve hadislerin güvenilirliğine yönelik farkındalıklarının da arttığını göstermektedir. Dolayısıyla hadis dersinin öğrencilerin dinî düşünme biçimlerini, değer algılarını ve davranış eğilimlerini şekillendirmede bütüncül bir işlev gördüğü söylenebilir.

Hadis öğrenimi yalnızca okulda değil; aile sohbetleri, camiler ve kurslar aracılığıyla da sürmektedir. Sosyal medyada hadislerle karşılaşma sınırlı olsa da öğrenciler bu ortamlarda eleştirel düşünme becerileri geliştirerek güvenilir kaynaklara yönelmektedir. Bu durum, öğrencilerin öğrenme süreçlerini yalnızca okul ortamıyla sınırlamadıklarını göstermektedir.

Mülakat verileri ise öğrencilerin hadisleri yaşama yön veren ahlâkî ve dinî bir rehber olarak gördüklerini, ancak dersin mevcut yapısının bu beklentileri tam olarak karşılamadığını ortaya koymaktadır. Özellikle üst sınıf öğrencileri, hadislerin günlük yaşamla ilişkilendirilmesini, eleştirel tartışmalara daha fazla yer verilmesini ve öğretim yöntemlerinin çeşitlendirilmesini talep etmiştir. Bu talepler, öğrencilerin ezbere dayalı bilgi aktarımından çok, anlam ve uygulamaya odaklanan, etkileşimli bir öğrenme ortamı arayışı içinde olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla hadis eğitiminin, yalnızca bilişsel bilgi kazandıran bir ders olmaktan çıkarak, öğrencilerin dinî bilinç, ahlâkî gelişim ve kimlik inşasına rehberlik eden bir alan hâline gelmesi gerektiği söylenebilir.

Bu durum, programın hedeflediği bilişsel ve duyuşsal kazanımların uygulamada sınırlı biçimde gerçekleştiğini; bunun da içerik yoğunluğu ve uygulama temelli yöntemlerin yetersizliğinden kaynaklandığını göstermektedir. Sonuç olarak müfredatta zaman, içerik ve yöntem dengesinin yeniden düzenlenmesi, hadis öğretiminin amaçlanan derinlikte yürütülmesini sağlayacak ve öğrencilerin anlam temelli öğrenme beklentilerinin karşılanmasına katkı sunacaktır.

Müfredatın, öğrencilerin yaşantısıyla uyumlu hale getirilmesi, sadeleştirilmesi, fakat hadislerin sıhhati noktasında öğrencilerin zihinlerindeki soruları yanıtlamada önemli bir yer tutan "hadislerin tenkidi" ünitesine müfredatta yer verilmesi bu beklentiyi destekleyen önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Elde edilen bulgular, hadis öğretimine ilişkin güncel durumu ortaya koymakla birlikte, sürecin tarihsel arka planını anlamayı da gerekli kılmaktadır.

Programda yer alan "hadisi anlama–yorumlama–tenkit" amaçlarının sınıf düzeylerine dengeli biçimde dağıtılması, ders sürelerinin artırılması ve yöntem çeşitliliğinin desteklenmesi

durumunda, bu araştırmada tespit edilen anlam merkezli ve sorgulayıcı öğrenme yöneliminin kalıcı hale gelebileceği öngörülmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, aşağıdaki önerilerin hayata geçirilmesiyle hadis öğretiminde hem anlam hem de katılım boyutunda gelişme sağlanabileceğini göstermektedir.

Hadis öğretiminin niteliğini artırmak için öncelikle derslerde yöntem çeşitliliğine önem verilmeli, etkileşimli öğrenme ortamları sağlanmalı ve günlük yaşamla ilişkilendirilen örnekler çoğaltılmalıdır. Sohbet, tartışma, video gibi öğrenci merkezli etkinlikler, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayacak ve hadisleri yalnızca bilgi değil, yaşam rehberi olarak görmelerine katkı sunacaktır.

Hadis öğretimi, tefsir, siyer ve fıkıh gibi diğer dini derslerle ilişkilendirilerek bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Bu yaklaşım, imam hatip lisesi meslek dersleri arasında anlam bütünlüğü sağlayacak ve öğrencilerin dinî düşünceyi çok yönlü kavramalarına yardımcı olacaktır.

Bunun yanında, hadis öğretmenlerinin yöntemsel yenilikler, dijital araç kullanımı ve öğrenci merkezli yaklaşımlar konusunda desteklenmesi önemlidir. Bu amaçla, hizmet içi eğitimler ve öğretmenler arası paylaşım seminerleri düzenlenmelidir. Ayrıca, hadis alanında uzman ilahiyat fakültesi öğretim üyelerinden içerik ve kaynak desteği alınması, öğretimin bilimsel doğruluk ve güncellik açısından güçlenmesini sağlayacaktır.

Öğretmenlerin mesleki donanımı bu şekilde desteklendiğinde, hadis öğretiminde anlam merkezli bir anlayışın yerleşmesi kolaylaşacaktır.

Ayrıca güvenilir hadis kaynaklarına dayalı sadeleştirilmiş dijital içeriklerin yer aldığı bir çevrimiçi platformun geliştirilmesi faydalı olacaktır. Bu platformda kısa videolar, hadis doğrulama araçları ve öğrenciye uygun etkinlikler bulunabilir. Böyle bir dijital kaynak hem sınıf içinde hem de dışında öğrenmeyi destekleyerek sosyal medya okuryazarlığını da güçlendirecektir.

Hadis derslerinin sonunda öğrencilerin işlenen konular hakkındaki düşüncelerini, anlamadıkları noktaları ve dersin daha verimli hale gelmesi için önerilerini yazabilecekleri kısa geri bildirim formları uygulanabilir. Bu uygulama, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katılmalarını ve öğretmenlerin, öğrencilerin ihtiyaç ve beklentilerini doğrudan görerek öğretimin sürekli geliştirilmesini sağlayacaktır.

Okul dışı uygulamalı etkinlikler de hadis öğretimine dâhil edilmelidir. Örneğin, "Hadisle Davranış Projesi" gibi sosyal sorumluluk temelli çalışmalar, öğrencilerin hadisleri günlük yaşamlarında uygulamalarına imkân tanır. Buna ek olarak, "Hadisin İzinde: Kaynağını

Araştırıyorum" gibi bir proje kapsamında öğrenciler, sık duydukları hadislerin kaynağını araştırarak bu hadislerin güvenilirliğini öğrenebilirler. Bu tür bir etkinlik, öğrencilerin zihninde hadislerin sıhhatiyle ilgili oluşan sorulara cevap bulmalarını sağlar ve onları güvenilir bilgiye ulaşma konusunda bilinçlendirir. Böylece hadis öğretimi hem davranış hem de bilgi boyutunda derinleşir; öğrenciler, duydukları bilgileri sorgulama ve araştırma alışkanlığı kazanır.

Öğrencilerin ilgisini canlı tutmak amacıyla gönüllü okuma grupları, seminerler ve yarışmalar düzenlenebilir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin hadislerle etkileşimini artırarak öğrenmeyi sınıf dışına taşır ve dinî farkındalığın kalıcı hale gelmesini sağlar.

Hadis öğretiminin, değerler eğitimiyle bütünleşmesi öğrencilerde anlamlı öğrenmeyi destekler. Hadislerde yer alan adalet, doğruluk, sabır ve merhamet gibi değerler, yalnızca dinî bilgi olarak değil, yaşamı yönlendiren ahlaki ilkeler olarak işlendiğinde, öğrenciler hadisleri hem dinî hem toplumsal bir rehber olarak benimser.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, hadis derslerini ezbere dayalı bir yapıdan çıkararak anlamı, sorgulamayı ve yaşantıyı merkeze alan bir öğrenme sürecine dönüştürecektir. Böylece hadis öğretimi, öğrencilerin dini kimlik gelişimini ve ahlaki değer bilincini destekleyen bir rehberlik alanı haline gelecektir.

Bakırköy Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle sınırlı tutulan bu araştırmanın, benzeri çalışmaların farklı şehirlerdeki imam hatip liseleri veya diğer okul türlerinde yürütülerek sonuçların karşılaştırılması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler öğretim programı tasarlayıcıları ve ders kitabı yazarlarınca değerlendirilebilir.

Ayrıca, öğretmen görüşlerini merkeze alan bir nitel araştırma yapılarak hadis öğretiminde yaşanan zorluklar ve öğretmen beklentileri incelenebilir. Hadis dersinin etkisini uzun vadede ölçmek amacıyla uzun süreli izleme çalışmaları yapılabilir. Bu sayede öğrencilerin dini tutum ve davranışlarında hadis derslerinin kalıcı etkisi değerlendirilebilir.

Son olarak, gelecekte "dijital ortamda hadis öğretimi" gibi konularda uygulamalı araştırmalar yapılması önerilmektedir. Böyle çalışmalar, gençlerin dijital dünyada dini bilgiye erişim biçimlerini daha iyi anlamayı ve bu doğrultuda öğrenme dinamiklerine uygun hadis öğretim modelleri geliştirmeyi mümkün kılacaktır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, hadis öğretiminin yalnızca müfredatla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda öğrencilerin anlam dünyasıyla da yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda hadis öğretimi genellikle öğretim

programlarının hedefleri ve içerik analizi üzerinden değerlendirilirken, bu araştırma öğrencilerin hadis ve sünneti algılama, anlamlandırma ve uygulama biçimlerini merkeze alarak öğrencilerden elde edilen verilerle konuyu daha derinlemesine ve onların anlam dünyasıyla ilişkili biçimde inceleme imkânı sağlamaktadır.

İmam hatip lisesi öğrencilerinin hadis ve sünnet algısına ilişkin bu araştırma, öğrencilerin dinî tutum ve öğrenme biçimlerine dair güncel bir tablo sunmakta**;** hadis ve sünneti nasıl kavradıklarını, anlamlandırdıklarını ve değer dünyalarına nasıl dâhil ettiklerini göstermekte, ayrıca gelecekte geliştirilecek öğretim programları için anlamlı veriler sağlamaktadır.

Nihayetinde bu çalışma, gençlerin hadis ve sünnete dair sorularının sadece bilgiyle değil, ahlâk, bilinç ve sorumluluk duygusuyla bütünleştiğinde anlam kazandığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, hadis eğitiminin, sadece bilgi aktarımı değil; düşünme, sorgulama ve yaşama rehberlik etme işlevi taşıdığını bir kez daha vurgulamakta ve hem eğitimcilere hem de program geliştiricilere, hadis ve sünnetin öğrencilerin hayatında rehber bir değer olarak yerleşmesi için yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akman Mustafa, "İmam Hatip Liselerinde Okutulan Hadis Ders Kitabı", *Journal of Islamic Research,* Cilt. 21, Nu. 3, (2010), ss. 202-204.

Akgül, Aziz ve Osman Çevik, *İstatistiksel Analiz Teknikleri*, Ankara: Emek Ofset, 2003.

Akyüz, Hüseyin, "İmam Hatip Liselerinde Hadis Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme Artvin İli Örneği" *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt. 12, Nu. 2, 2012, ss. 134-156.

Akyüz, Hüseyin, "Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitabı Üzerine Bazı Mülahazalar", *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. 6, Nu.11, Bahar 2018, ss.6:1-14.

Altındaş, Mücteba "*İmam Hatip Liselerinde Kelâm Dersi Öğretiminin İncelenmesi",* Tokat İlmiyat Dergisi 12/2 (Aralık,2024), s.474

Aydın, Mehmet Şevki, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı***,** Kayseri: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

Ayhan, Halis, *Türkiye'de Din Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları, 2004.

Bahadır, Abdülkerim, "*Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler",* (İstanbul: DEM yayınları, 2015), s. 316.

Baltacı, Cahit, "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Nu. 6, (1999), ss.181-187.

Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.

Cebeci, Suat, *Din Eğitimi ve Bilimi*, Ankara: Akçağ Yay, 1996.

Çınar, Fatih. "1924'ten 2000'e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması." *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı: 197, Kış 2013, ss. 187-199.

Dinçer, Nahid, *1913'ten Bugüne İmam-Hatip Okulları Meselesi*, Ankara: Şule Yayınları, 1998.

Çınar, Fatih, "1924'ten 2000'e Kadar Uygulanmış Olan İmam Hatip Lisesi Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması", *Milli Eğitim Dergisi*, Nu.197, Kış 2013, ss. 180-207.

Ertugay, Recep. "Anadolu İmam Hatip Liseleri Hadis Ders Kitabı Üzerine Bir Değerlendirme." *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/18 (2020): 191-214.

Field, Andy, *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*, 5. Baskı, New Delhi: Sage, 2017.

George, Darren ve Paul Mallery, *SPSS For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference 17.0 Update*, Boston: Pearson, 2010.

Gündüz, Turgay, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi (1923-1998)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt., 7, Nu., 7, (1998), ss. 543-568.

Gökaçtı, Mehmet Ali, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Kalgı, Mehmet Emin, *Dindarlık ve Kişilik* (*Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*, İksad yayınevi, 2021, s.41

Kaptan, Saim, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri* (11. Baskı), Ankara: Tekışık Web Ofset, 1998.

Karasar, Niyazi, *Bilimsel Araştırma ve Yöntemi* (15. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

Kaya, Merve; Bilgü, Ayşe Hümeyra; Kuşakçı, Sümeyye. İmam-Hatip Liseleri Üzerine Kapsamlı Bir Literatür Taraması. *TALİM: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 4. cilt, 1. sayı (2020): ss.79-113.

Kayıklık, Hasan, Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği), 2011, s. 97

Kaymakcan Recep ve İsmail Aşlamacı, "İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt. 9, No. 22, Aralık 2011, ss. 71-101.

Keskiner, Emine. İmam Hatip Liselerinde Mesleki Din Öğretimi. İstanbul: Yekder Yayınları, 2018.

Maarif Vekâleti, *İlkokul Programı*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1925.

Maarif Vekâleti, *İlkokul Programı*, İstanbul: Maarif Basımevi,1958.

MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: MEB Yayınları, 2006.

MEB, Ders Çizelgeleri, 2013, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/118646/dosyalar/2013_08/22102326_10, 11 ve 12. snflarnaaithaftalkdersçizelgeleri.pdf (16 Kasım 2018).

MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İHL, AİHL, Yabancı Dil Ağırlıklı İHL Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1999.

MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: MEB Yayınları, 2010.

MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB, *İHL Öğretim Programları*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1985.

MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu***,** Ankara: MEB Yay., 2006.

MEB, *İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, Ankara: MEB Yayınları, 2006-2014.

MEB, Mevzuat. 1973. (Milli Eğitim Temel Kanunu, madde 32). http://mevzuat.meb.gov.tr /html/temkanun_0/temelkanun _0.html (22 Mayıs 2019).

MEB**,** *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2012-2013*, Ankara: MEB Yayınları, 2013.

MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2014-2015***,** Ankara: MEB yayınları, 2015.

MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2016-2017*, Ankara: MEB Yayınları, 2017.

MEB, *Tebliğler Dergisi*,1998, http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/finish/ 62-1998/318-2492-eylul-4-1998 (20 Mayıs 2019).

MEB, *İHL Müfredat Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1978.

MEB, Ders Çizelgeleri, 2014, https://dogm. meb.gov.tr/mebiys_dosyalar /2014_ 01/31041352_imam_hatip_liseleri _haftalik_ders_cizelgeleri_20142015.pdf. (12 Nisan 2019).

MEB, Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları 2018, http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812019324133-AIL%20Meslek%20Dersleri%20 Ogretim%20Programi%20MArapca.pdf (22 Nisan 2019).

MEB, Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Ders Çizelgesi 2018, https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_04/10184800_01123902_20180014_02_AYHL_Haftalik_Ders_Cizelgesi_2018-2019.pdf (22.Nisan 2019).

Okumuşlar, Muhittin, *Yapılandırmacılık Yaklaşımı ve Din Eğitimi*, Konya: Yediveren Kitap, 2008.

Okutan, Ömer, Din Eğitimi, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, İstanbul: MEB Yay., 1983.

Öcal, Mustafa, "Cumhuriyet Döneminde İmam-Hatip Liselerinde Din Öğretimi." *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, sayı 6 (1999), ss. 201–254.

Öcal, Mustafa, "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt.1, Nu.1, 1986, ss.111-123.

Öcal, Mustafa, *İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları*, İstanbul: Ensar Neşriyat,1994.

Öcal, Mustafa, "Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Nu. 6, 1999, ss. 201-254.

Öcal, Mustafa, "Türkiye'de Din Politikaları Etkisinde Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu", *Dem Dergi*, Cilt. 1, Nu.2, Kasım Aralık 2007, ss. 72-81.

Öcal, Mustafa, *Medresetü'l-eimme ve'l-huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*, İstanbul: Önder, 2011.

Özafşar, Mehmet Emin ve diğerleri, *Hadislerle İslam*, I-VII. Ankara: DİB Yay., 2014.

Özdamar, Kazım, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi* (2.Baski), Eskisehir: Kaan Kitabevi,1999.

Parmaksızoğlu, İsmet, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: MEB Basımevi, 1966.

Şentürk, Saim, *Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Politikaları***,** Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012.

Talim Terbiye Kurulu, 2014, http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_ 01/31104209_gl.ihl_2014.6_kurul karari_ve_hd.pdf (03 Mayıs 2019).

Tavşancıl, Ezel, Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2006.

Tebliğler Dergisi, 1950. Cilt:13, sayı: 617, 20 Kasım.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu, (1340, 6 Mart/1924), Düstur, Tertip: 3, Kanun no: 430, VII. Resmi Ceride, sayı: 68.

Tevhidi Tedrisat Kanunu (1924, 3 Mart), Resmî Gazete (Sayı: 63). www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf (03 Mayıs 2019).

Ünsür, Ahmet, *Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri***,** İstanbul: Ensar Yayınları, 2005.

Ürkmez, Ahmet, "Teori ile Güncel Arasında Hadis/Sünnet İnkârı**",** *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi***,** Cilt. 7, Nu. 1, 2016, ss. 173-185.

Yalçın Aydeniz, Tuğba. "Osmanlı'da İlk Vaiz Yüksek Okulu: Medresetü'l-Vâizîn." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24, no. 1 (2015): ss. 1-20.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.

Yücel, Hasan Ali, *Türkiye'de Orta Öğretim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1974.

Zengin, Mahmut, Yapılandırmacılık ve Din Eğitimi İlköğretim DKAB Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi ve Öğretmen Görüşleri Açısından Etkililiği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010.

Zengin, Zeki Salih, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.

EK-1: İmam Hatip Lisesi Hadis Derslerine ve Sünnete Karşı Tutum Ölçeği

İHL HADİS DERSİ VE SÜNNETE KARŞI TUTUM DÜZEYİ BELİRLEME ÖLÇME ARACI		Kesinlikle **Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Faktör 1: Hadis Dersine Karşı Tutum	Hadis derslerine çok önem veririm.					
	Seçmeli olsa Hadis derslerini seçmem.					
	Hadis derslerinin ileriki yıllarda karşıma çıkmasını istemem.					
	Hadis derslerine harcadığım zamanı boşa geçen zaman olarak düşünmem.					
	Hadis dersleri benim için gereksizdir.					
	Hadis derslerinde anlatılanlar ilgimi çeker.					
	Hadis derslerinin hayatımıza katacağı bir şey yoktur.					
	Hadis derslerine girdiğimde huzur bulurum.					
	Hadis dersleri korkulacak bir ders değil.					
	Hadis dersleri inancımızla bağlantılı konular içerdiği için ilgimi çeker.					
	Hadis dersleri ilgi alanıma girmiyor.					
	Hadis dersinde bulunan konuları anlamakta zorlanıyorum.					
	Hadis dersi konularından üniversite giriş sınavlarında sorulmayacağı için Hadis dersi ilgimi çekmiyor.					
	Hadis ders kitaplarını ilgiyle okurum.					
	Hadis dersleri ile ilgili materyal eksik olduğu için bu derslere ilgi duymam.					
Faktör 2: Sünnete Karşı Tutum	Zayıf da olsa Hadislere uymak Müslümanlığımızın gereğidir.					
	Hadis dersleri hangi davranışların doğru veya yanlış olduğunu gösterir.					
	Hz. Peygamberin söz ve uygulamalarını bilmezsem dini anlatamam.					

	Hz. Peygamber'e tabi olmadan Müslüman olunmaz.					
	Hz. Peygamber gibi davranışta bulunmak bizi Allah'a yaklaştırır.					
	Hadisler, günlük hayatta karşılaştığımız sorunlara cevap verir.					
	Hadisi (Sünneti) inkâr eden dinden çıkar.					
	Hadis dersleriyle hayattaki asıl amacımızı öğreniriz.					
	Hadisler olmazsa İslam yaşanamaz					
	Hadis dersleri dinle ilgili yorum yapabilme becerisi kazandırır.					
Faktör 3: Hadis Dersinin İçeriğine Karşı Tutum	Sosyal medyada karşılaştığım hadisleri ben de derhal paylaşırım.					
	Hadislerin tartışılması gereksizdir.					
	Hadis derslerinden hoşlanmamda ailemin etkisi vardır.					
	Bazı hadislerin anlamını kavrayamasam da sorgulamayı doğru bulmuyorum.					
	Hadis ders kitabımız Hadisle ilgili sorularıma cevap bulmam için yeterlidir.					
	Hadis dersinin içeriği Hadis konusunda öğrenmemiz gereken konuları yeterince içermektedir.					
	Sosyal çevremde hadis ile ilgili öğrendiklerimi daha doğru bulurum					
Faktör 4: Hadislerin Güvenilirliğine Karşı Tutum	Yeni karşılaştığım Hadisin doğruluğunu Temel Hadis kaynaklarından kontrol edebilirim.					
	Kaynağını araştırmadığım hadisleri kabul etmem.					
	Kaynağından emin olmadığımda hiçbir yerde Hadis paylaşmam.					
	Bir davranışın Sünnete uygun olup olmadığını Temel Hadis kitaplarından kontrol edebilirim.					
	Hadis bilgim sayesinde çevremdeki bidat ve hurafeleri görebilirim.					